Це число має 24 сторінки.

Nr. 56 (15.146). Lwów, niedziela 12. marca 1939. Rok LX.
Ч. 56 (15.146). Львів, неділя 12. березня 1939. Рік LX.

Opłata pocztowa uiszczona gotówką.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ ВРАНЦІ. ВИДАННЯ: А. Б.

DIŁO

Wychodzi codziennie rano.

Редакція й Адміністрація: ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10. II. ПОВ.
Телефон Редакції 246-46
Телефон Адміністрації 229-41
Телефон Друкарні 229-26
Адреса для телегр.: Діло Львів
Конто: П. К. О. Львів 504.060.
„ Банку Чеських Легіон. Прага „Діло".
Рукописів не звертаємо.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
місячно (з книжкою) . 5.00 зол
четвертьрічно . . . . 15.00 „
піврічно . . . . . . 30.00 „
річно . . . . 60.00 „
В АМЕРИЦІ 1.50 ДОЛ., У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 30 КОР. Ч. У ВСІХ ІН. КРАЯХ 7.50 ЗОЛ. П.
ОДИН ПРИМІРНИК 20 СОТ.

ВСІ ТОЧНІ ПЕРЕДПЛАТНИКИ ДІСТАЮТЬ ЩОМІСЯЦЯ БЕЗПЛАТНО КНИЖКУ Б-КИ „ДІЛА" В ОБЄМІ 10—15 АРКУШІВ ДРУКУ.

1814 10. III. 1939

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Шевченко над Каспієм.

(Фрагменти поеми).

...серце ядом гою... Т. Ш.

...ВІД БОЛЮ ТА ОБРАЗ ДУША У ШКАРАЛУЩУ
СХОВАЛАСЬ, ВРАЖЕНА, І ТАК ТРИВАЄ В НІЙ,
ВТИСКАЮЧИ У ГЛИБ САМОТНІСТЬ ДУМ І МРІЙ,
І ДЕНЬ ЗА ДНЕМ ЇЇ СТИСКАЄ ДУЖЧЕ Й ДУЖЧЕ,
НАЛЯГШИ УНТЕРСЬКИМ ЖИЛАСТИМ П'ЯСТУКОМ.
І ТІЛЬКИ ГНІВ ОДИН НАД ДНІВ ЖОРСТОКИМ СПЛЕТОМ
ЩЕ НЕЗЛАМАНИЙ, СТИРЧИТЬ НІМИМ БАГНЕТОМ,
ВСЕ НАОЛИВЛЕНИМ, ЗМАГАЮЧИСЬ ІЗ ЗЛОМ.
ЩОНІЧ, ЩОДЕНЬ ЙОГО ТАЄМНО ГОСТРИТЬ СЕРЦЕ,
ПРИСПАТИ НЕ ДАЄ. РУДИЙ РЖАВИНИЙ СКИП
ЩЕ НЕ ПОКРИВ ЙОГО, НІТРОХИ НЕ НАДЖЕР ЩЕ,
А ТО — ЗЛОСЕРДНІ ДНІ НАД СЕРЦЕМ ПРОНЕСЛИ В
СЕЙ ВИКРИК ЗВИТЯЖНИЙ І ВАГОТУ БЕЗКРИЛУ
ВОНО ПОЧУВШИ, В ДАЛЬ ОСЛІПЛУ ПОНЕСЛО Б
НЕ СМОЛОСКИП ЖИВИЙ, АЛЕ ЖИВУ МОГИЛУ,
ЯКА Й НАДХНЕННЯ ЖАР, І ГЛУМ ВОРОЖИХ ЗЛОБ
ОДНАКО ПРИНЯЛА Б, І ЗЛЕДЕНІЛЕ СЛОВО
ЗАВМЕРЛО Б ДЕСЬ НА ДНІ БЕЗЦІЛЬНОГО БУТТЯ,
ДЕ Б НЕРВНУ ТКАНЬ ЙОГО, ЗМАРНІЛУ І БЕЗКРОВУ,
ВЖЕ ПРОЛИСК БЛИСКАВИЦЬ УДАРОМ НЕ ПРОТЯВ.
ТОЖ — ГНІВУ ЧОРНА ІДЬ ВСТАЄ, ЗЛОБІ НАПРОТИ,
ЖАГОЮ, ЯК ВОНА, ГЛИБИННА І СЛІПА,
У ЖИЛАХ ХЛЮПОТИТЬ, ДО ГОРЛА ПІДСТУПА,
НЕДУЖИЙ ЗОЙК ДУШІ ЗАХЛИСТУЮЧИ ВСОТЕ,
ЩОБ ВІН НЕ ПРОЗВУЧАВ НАД ПУСТАРЕМ НІМИМ,
ЯК ТРІЮМФАЛЬНИЙ КРИК ГЛУХОЇ БЕЗНАДІЇ,
ЩО СЕРЦЕ ВИПИВШИ, НАД ВЛАСНИМ ТРУПОМ ВИЄ
ВИТТЯМ ШАКАЛОВИМ, ПУСТЕЛЬНИМ І СУМНИМ.
. . . . ТАК
ПІД СІРИМ КАМЕНЕМ БЕЗДУШНОЇ КАЗАРМИ,
ПІСКОМ ПРИСИПАНА, ЗМУШТРОВАНА ДУША
В СТРОЮ ПРИГВИНЧЕНА — УСЕ-Ж НЕ ЗАГЛУША
ВИСОКИХ ДУМ СВОЇХ, НІ ПОРИВІВ БУНТАРНИХ...

Зміст:

Не ми Шевченкові — а Він нам...

Львів, 10 березня 1939.

У тяжких хвилинах життя — кожна сіра людина згадує найближчу собі душу та бажає опертись об найвірнішого приятеля. У тяжких хвилинах нація горнеться під крила тих, що ставили їй дороговкази та самі ними ставали. Хто-ж ближчий, хто рідніший українській нації від Тараса Шевченка?! Про кого перша думка в кожного українця, коли річ іде про тих, що формулювали душу української нації, самі своє надхнення черпали з її болів та з власних болів сплітали нації лавровий вінок?! Хто серед українців той, який не викликує в жодній українській одиниці у світі сумніву щодо своєї величі та який — єдиний мабуть у загальній історії української нації та в історії української культури — не становить собою лінії поділу між звеличників і противників?!

І тому це не випадок, що у 1939-му році українці святкують Шевченкові роковини більш урочисто, ніж святкували за останні роки. І не диво, що „ДІЛО", політичний щоденник, рішило цього року скласти Тарасові Шевченкові поклін глибший, ніж може його складало за попередніх літ, з нагоди попередніх роковин Його народин та смерти. Коли сьогодні на передовому місці політичної газети треба раз-у-раз наклинкувати земляків, щоб не тратили віри у себе самих, і надії у Правду, і любови того, що може „нереальне" і тому пусте та безвартне, — то чи не слід згадати Того, якого імя є синонімом віри, надії і любови, якого все життя та вся духова спадщина це один великий гимн бадьорости й ідеалізму?!

І тому ми певні, що наші Читачі вибачать нам, що сьогодні віддалимось від щоденних журб і турбот настільки, щоб глядіти на них, як на щось мале, дрібне, побічне, на щось, що вартне не першої, а десь далеко дальшої газетної сторінки. Страшенно важко нам усім на душі і тому пірнімо сьогодні всі у ту цілющу атмосферу, якою надихує нас співець національного минулого та пророк національного майбутнього.

Нинішне число „Діла" — це не данина українській літературі. Сьогодні, саме сьогодні, Шевченко для нас менше ніж колинебудь — постать з історії літератури. І ми сьогодні менш, ніж колинебудь, граємо ролю ідолопоклонників. Український часопис та маси його читачів не виконують сьогодні ніякого обовязку супроти Тараса Шевченка. Навпаки: всі вони шукають у Шевченка порятунку, шукають підтримки в Його полум'яному слові, спіраються на Його рамені — дужому мужицькому рамені, з якого виросли крила Генія.

Ось і вся ціль нашого нинішнього побільшеного числа „Діла", для якого 125-ті роковини народин Тараса Шевченка — це тільки формальна притока. Правдива причина: бажання покріпитись на дусі та пригадати собі і своїм землякам, що нація, яка видала Тараса Шевченка, така невмируща, як Він. ік.

ОСТАП ЛУЦЬКИЙ.

Мир душі Твоїй, Кобзарю!

ПРОМОВА НА КОНЦЕРТІ-АКАДЕМІЇ У ЛЬВОВІ 5-ГО БЕРЕЗНЯ 1939.

Всенародні ювілейні дні „Просвіти" закінчуємо нині доземним поклоном перед маєстатом того, чий культ вона у нас найбільше розбудила й поширила: перед маєстатом безсмертного слова Тараса Шевченка у 125-і роковини Його народин.

Здавалось би, що кожне живе покоління вносить в історію національного життя **свої ідеї, своє** слово. Від появи Кобзаря кожне українське покоління живіше від попереднього. А всеж — понад ними, понад цілим глибоким переломом світа від кріпацтва по нинішній день — вже ось-ось сто літ лунає і раз-у-раз термосить душу кожного живого українця передовсім воно, **Шевченкове Слово.**

Чи тому, що цим словом Шевченко заворожив цілу красу рідного краю і передав нам її в найкращих образах? Справді, ніде так, як у „Кобзарі" не реве й не стогне наш Дніпро і не регочеться як дужий запорізький дід „аж піна з вуса потекла", — ніхто не перекохав нас так глибоко як Шевченко, що нема для нас в цілім світі другого Дніпра, — ніхто поза ним не зворушив нас так глибоко рідним садком вишневим коло хати з хрущами, що поміж вишнями гудуть, — ані хмаринками, що за сонцем пливуть, червоні поли розстилають, заклинують сонце до сну і вкривають його рожевою пеленою як мати доню, — ніхто як він не відкрив нам чару української ночі — запорізької матері, коли ціле небо — чорне море, серед якого місяць — срібний човен — то виринає то потапає, — а ген — далеко за хмарами сам Бог наслухує всього, що серед нашого степу могила з вітром говорила...

І ніхто не передав нам співу рідної землі у такій геніяльній та найріднішій ритміці нашої старосвітської коляди, щедрівки, шумки, коломийки — як Він і ще й досі тільки Він...

Так, це все вистало б, щоб Україна віками памятала і згадувала Його пісню. Але-ж і в цім не міститься Шевченко, Його ми не тільки споминаємо, — ми з покоління в покоління **Ним живемо!**

Час перед появою Шевченка на Україні був надзвичайно небезпечний. Переяславське порозуміння з Москвою докотилося до останнього краю. З Гетьманщини і Січі не стало й сліду. **Політично** Україна вже не істнувала. Руїна її політичної волі додала величезного розгону царсько-московському дикому деспотизмові, а що й Церква пішла йому на послуги, цар і Божа Церква злилися у державній практиці в одно! Мотор того темного царства — тодішню бюрократію — назвав сучасний Шевченкові Белінскій шайкою злодіїв і на все готових розбишак-провокаторів. Кожне хоч трохи сміливіше слово, кожна зустріч кількох людей не при чарці, могла втоптати кожному стежку в тюрму чи Сибір. Від молдавана аж до фіна все замовкло...

В такий час Бог дав нам Тараса, дитину в найбільшій кріпацькій хаті і вже небавом сиротою поставив його на найтвердшу стежку життя. Тільки його батько мав велике прочуття, що з тієї дитини буде **або ніщо — або щось дуже велике.** Перебиваючись крізь праліс безвихідних життєвих умов — сам Шевченко осягнув найвищі верхи. Але дилема „ніщо або щось дуже велике" — була не тільки особистою проблемою Шевченка. Шевченко як ніхто другий, відчув, що перед тим самим імперативом стояла тоді **ціла українська нація.** І він рішився кинути своє чарівне слово й цілого себе на жертвенний вівтар нації.

Зразу, ще в Петрограді, йому здавалося,
що для того вистане пригадати сучасній у-
країнській еліті колишню славу її дідів і
прадідів, тих, що „вміли панувати" й „не
постайно стати".

Він чув звідусіль живий відгук своїх
поем.

Щоби далі вести це діло, в 1843. р. Шев-
ченко вертається по Вильні, Варшаві і Петро-
граді на Україну. Однак саме та зустріч з рі-
ною дійсністю — скоро стала для нього тра-
гедією. Шевченка очевидно скрізь гучно ві-
тали, гостили, називали пророком, плакали
читаючи і слухаючи його нових поем, але
сам Шевченко зрозумів і відчув глибоко, що
все воно пусте, що **провідна верства україн-
ського народу вже строєна московським** ...
що — козацький правнук у глибині душі —
раб, — що навіть лібералізм тут тільки ...
й мертве малпування чужини, — що на ...
темної Москви українські пани скаженіють,
людей продають або програють, добре й р...
до ходять у чужім ярмі, преподобним на...
вають лютого Нерона, підніжки царські, ...
кеї в мережаній ліврей, — що про Україну,
про її минулу славу, сучасне горе і майбутню
волю на тій-же Україні ще хіба тільки ...
ла з вітром говорила, — могила, бо все ін...
заніміло, з вітром, бо все інше оглухло!

„Заснула Вкраїна,
буряном укрилась, цвіллю зацвіла,
в калюжі, в болоті, серце погноїла
і в дупло холодне гадюк напустила"
Україна — бездітна вдовиця!

Шевченко почув себе живим серед ...
пів. І тоді немов дух лицарів усіх наших ...
нулих століть зосередився в Тарасі, крі...
кім сині, — Його романтична праукраїнська
Муза не могла й серед **таких** умовин ...
тити віри. Шевченко вже знав силу ...
духа, знав, що як тільки цей дух ...
щ раз на Вкраїні, тоді нарід стане морем ...
якім і неситий не виоре поля і ...
на неправді й рабстві збудована московська
сила — може впасти і впаде.

Хто цей вогонь духа має запалити? ...
ма нікого? Тоді зробить це Він — сам Шев-
ченко, — **така Божа воля!**

І хоч знав Шевченко, що ця стежка ...
нього знову кінець волі, тюрма, Сибір, ...
ва найстрашніша, — він свідомо пішов ...
свою Голгофту... І було Йому однаково, ...
хто колись згадає Його і скаже синові ...
тися за Нього, і було Йому однаково, ...
де той син молитися, чи ні... Щоб лише
країна не збудилась окрадена серед ...

Широким помахом розгорнув Шевченко
крила, вони тепер виросли у нього ...
Всю силу душі вкладає Шевченко, щоб ...
зволити нарід України з кайданів ...
— стає найвищим суддею минулого й су...
ного на Україні, огненним словом ...
сумління земляків, — Його серце, що ...
любило, тепер вне совою і вибухає ...
нічною лявою, яка пече напівмертві ...
земляків, — Його слово стає ножем ...
що має розпанахати гниле рабське ...
вицідити сукровату і влити в ...
ків славної Гетьманщини — нової, живої ...
зацької тої крови, чистої, святої!

І загули строгі, тоном старо...
років лунаючі псальми: **„Чигирин", „...**
„Кавказ", „Великий Льох", „Іван Гус", „...
ми Давидові", „Холодний Яр", „...
„Розрита могила", „Посланіє", „Заповіт"

Разпораз бухає лявіна гніву, суду, ...
вір і пророцьких візій. Цю вогнисту ...
свого духа Шевченко перетоплює ...
слова, будить ними мертвих, кличе ...
і навіть іще ненароджених синів України
сполох, бо **„мати гине!"** І серед ...
умов не манило Шевченка саме ...
зволення кріпаків, він ріжко поставив ...
політичної боротьби з Москвою ...
незалежної української республіки ...
пром.

— „Схаменіться, будьте люде"
— „Борітеся, поборете!"
— „За правду стать, за правду ...
— „В своїй хаті, своя правда і сила
і воля!"
— „Настане суд!.. Доковзала ...
ся, встане Україна!"
— „Кайдани порвіте і вражою
кровю волю окропіте!"

Дзвонить дзвони на сполох, ...
хає лява гніву, суду, жалю, віри і ...

ОМЕЛЯН ТЕРЛЕЦЬКИЙ.

Творчість Т. Шевченка — історична подія.

В історії України нової доби відбулися три великі історичні події, які дуже багато заважили на її долі. Першою такою подією була велика українська кольонізація, другою — поетична творчість Тараса Шевченка, третьою — визвольна боротьба української нації, що почалася в 1917 році. Ці три події взяті разом створили те, що називається „Новою Україною", чи там Україною нової доби.

Велика українська кольонізація, що тягнулася сто років, бо від половини XVIII. до половини XIX. століття, створила величезну українську етнографічну територію, вдвоє більшу простором, ніж вона була за Богдана Хмельницького. А що людність такої великої території була здеконцентрована, черезте вона не була здатна до інтенсивного духового життя, її національне життя розводнювалось і слабло. Не помогло багато те, що в Лівобережній Україні, а саме в колишній Гетьманській Україні, існувала ще при кінці XVIII. та й ще в першій четверті XIX. століття жива історична традиція про українську державу козацької доби, бо ця традиція почала дуже скоро розгублюватися, а на її місце станула в українській національно-політичній ідеольогії: льояльність до російської держави, врешті національне русофільство.

Ще гірше стояла справа на всіх інших землях. У Правобережній і Степовій Україні тільки нижчі суспільні верстви були українські, а їх українство проявлялося тільки в почутті окремішности від польських та московських панів. Культивуючи між собою традицію степової козаччини і передусім гайдамаччини, ця українська етнічна маса не могла створити якогось конструктивного українського життя, а хоча у Правобережній Україні вона була відпорна на польські впливи, що стояли тут міцно, то все-ж у Степовій Україні, де не було національного натиску, почала витворюватися байдужність до національної справи, підсилювана струєю, що йшла сюди з чорноморських міст космополітичного характеру.

Про північно-західні землі нема що говорити, бо тут українство давно стояло слабо, а українські землі, що були під Австрією, теж не могли нічого дати Великій Україні, бо самі нічого позитивного не мали. Виступ Маркіяна Шашкевича та його двох товаришів був ізольованою подією, тай подією замалої міри.

В таких обставинах стояло велике питання: що буде з українським народом?

На це питання могла бути тільки одна відповідь.

Зваживши, що українська маса стала такою великою, то для її оживлення треба було теж щось великого. Мусіло статися справді щось незвичайного, щось динамічного, що могло б добре вдарити по всяких національних чи політичних русофілах, що могло б струснути цілою великою українською масою, вирвати її з національної апатії, та дати їй національну синтезу. Замало було того, що українські письменники почавши від Івана Котляревського писали чистою українською мовою, тимбільше, що вони (Артемовський-Гулак, Гребінка, Квітка-Основяненко, Метлинський) були політичними русофілами. За мало й цього, що в Великій Україні виставлено програму Кирило-Методіївського Братства, бо в цій програмі понад Україною стояла мрійлива ідея славянської федерації. Треба було ідеї, яка потрапилаб обєднати всіх українців, де б вони не жили, не допустила до їх національного загину й створила з української етнічної маси одну духову цілість. Цю ідею дав у своїй творчости Тарас Шевченко.

Коли у Великій Кольонізації проявилася фізична міць українського народу, то в творчости його сина Тараса Шевченка, скристалізована духова міць українського народу. В цім лежить рівнорядність обох цих подій у динаміці України, обі ці події є подіями великої міри в історії України нової доби.

До них долучилася ще третя подія: визвольна боротьба української нації, що почалася в 1917—1918 роках. Вона залежна від обох цих подій. Визвольна боротьба це у великій части наслідки творчости Великого Тараса, який у своїх творах накликував до боротьби за соціяльну справедливість, а очікуючи українського Вашингтона, накликував до боротьби за визволення.

Те все зробило творчість Шевченка великою історичною подією

передбачень! Голосно, явно і без ляку здирає Шевченко маску з московсько-візантійського царопапізму!

В умовах, що їх ми всетаки тільки слабо уявити собі можемо, в часі величезного упадку духа серед національного проводу, Шевченко лишився в краю і проти найбільшої тоді у світі і найлютішої державної сили, поставив свого незломного духа.

„Не запродамся нікому,
в найми не наймуся!“

Такий гордий визов кинув Шевченко московським катам України і видержав при нім навіть тоді, коли вже впала на нього найстрашніша кара виселення з забороною щонебудь писати й малювати, — бо кріпко виробив Він у собі етичний погляд на світ: що є Бог, та що Бог — це правда! Українська правда — це воля України! Ворог правди й волі — ворог Бога!

Палало Шевченкове слово, катів катувало, роздуло вогні по всій Україні, пекло душі, термосило сумління, виливало сукровату і — як засвідчує Костомарів — нарешті розірвало перед найліпшими з сучасних заслону, якою вкрито зложену до гробу Україну!

І згодом побачили її, — найшли її в своїх серцях, відчули її в своїй свіжій козацькій крові зразу тисячі, а далі сотні тисяч синів пробудженого народу. Пісок української етнографічної селянської маси стає гранітом української Нації.

У 1914. році струснувся світ у підвалинах і прийшло нове українське відродження.

У століття народин поета зявляється у всесвітній збройній борні народів знову українська шабля — найцінніший відгук Його віщого слова. По всій Україні гудуть знову впродовж кількох літ рідні гармати за її волю і силу і славу! Нині знову скований Дніпро і знову історична карта відвернулась.

Але Україна, як сокіл знову замкнений у московській клітці вже не може забути вільного простору, вільного лету.

Тому тепер ще глибше западає в живу душу цілої нації Шевченкове слово.

Український громадянин взагалі не має і не буде мати права на легке, спокійне життя, а безпосередньо перед нами дальші немилосердні зовнішні удари і конечні найвищі зусилля. На найвищі зусилля мусять приготовитись усі, що вже в захваті містичної віри наслухують голосу лицаря Івана з „Великого Льоху“...

Мир душі Твоїй, Кобзарю!

За хвилину — відійдемо відси, з Твого свята — в тяжке, але горде життя. Відійдемо від свята, але не від Тебе і не без Тебе, — **з Тобою!**

——o——

ДЕНИС ЛУКІЯНОВИЧ.

Чи переоцінка Т. Шевченка?

Тільки великих поетів та великих письменників твори цікавлять низку поколінь, тільки над творами Геніїв працює критика цілі століття.

Не кожна еволюція критики доводить аж до переоцінки вартостей поета, дарма що даний критик, а нехай і ціла група критиків мають на це претенсії. Отже великий учений і критик М. Драгоманів, що так різко виступив проти Шевченкового культу, у студії „Шевченко, українофіли і соціялізм“ своєю гострою, безпощадною критикою безуспішно старався спричинити переоцінку Шевченка. А знову Вартовий-Грінченко („Листи з Наддніпрянської України“) насправді викликав еволюцію в Шевченкознавстві, доказуючи, що Шевченко — національний поет, а не простонародній, як навчали московські обединителі. Цей їх погляд перейняв був і Костомарів, а Куліш навіть ентузіязмувався ним („Чого стоїть Шевченко як поет народній“).

Доконче треба підкреслити важне ускладнення з того, що оцінки Шевченка не можна замкнути в рамцях чисто літературної критики.

Правильно культ поета не повинен утруднювати дослідів літературно-наукової критики. Але формальний, сліпий культ, без одночасної позитивної праці для того, щоб якслід розуміти поетову творчість, очевидячки спиняє властиву оцінку та завдання поета і його творів.

Усупереч цій льогіці, а для московських централістичних і денаціоналізаційних інтересів Політбюро в 1922 році припинило Шевченківські свята. Було це безприкладне насильство, дотого ж і шкода вийшла із заборони одного із заходів, якими до того часу поширювалась та поглиблювалась національна свідомість, дарма, що в перших двох пореволюційних роках вияви Шевченкового культу деколи та в дечому починали були сходити на бездоріжжя.

Ця заборона сама собою не припинила ні праці Української Академії Наук та студій Шевченкового Інституту ні дослідів Шевченкознавців. Це треба признати. Проте сама вже насильна та брутальна перемога марксівської соціялістичної революції над „буржуями“ і націоналістами не менш як і закріплена тією самою революцією диктатура пролетаріяту накинули зразу тільки формальні засоби до переоцінки Шевченка. Саме таким робом, що у марксистів є єдиний і обовязковий підхід до наукових питань: історично-матеріялістична метода дослідів, протилежна психольоґічній методі. Відкидаючи всі духові чинники в розвою людини, прихильники тієї методи уважають поетів **єдино і виключно** за продукт доби.

Шевченкознавці, послугуючись тією методою, пянкі від перемоги низів, вірні своїй добі, і даючи перевагу соціяльному змістові Тарасових творів, убрали його в шинелю **клясового** поета, „передпролетаріяту“. Не зважали на те, що Шевченко в такому одностроює так почувається, як за життя почував себе в салдатській шинелі та ще під опаскою з числом засланця.

Ота новина у Шевченкознавстві дала деякі позитивні висліди, хоч небагацько їх та ще і другорядні вони, акцесорійні, а саме: досліди над Шевченковою добою (економічно-соціяльні умовини села, поетове окруження)... Інша справа з самою вже оцінкою Шевченкової творчости соціольоґічними підходами та методами. Бо якже тут прикласти етикету „передпролетарського“ поета співцеві, що звеличував і гетьманів і полковників і все козацтво, отже упривілейну клясу? Поруч боротьби за визискуваних і кривджених кріпаків, піднятої в імя вселюдських закликів, боровся і страждав за найвищі національні ідеали? Величав героїв, що полягли за національні державницькі ідеали України?... Це вже не тільки не літературна, але ж така одностороння „переоцінка“, що поза межами Совітів ніхто її не прийняв. У самій же Радянщині вона теж не вдержиться, хай тільки впаде декорація: накинений державний режім.

Отже незабаром і сам цей режім (Центральний Комітет К. П. б. У. і Наркомосв.) забрав голос. Невдоволяючись тим, щоб дослідники „клясового“ поета тільки добровільно співали совітську пісню, запобігаючи можливим „ухилам“, видав у 1933 році три укази. Вони доторкнулись самої вже мети дослідів, диктуючи дослідникам ось яку маршруту:

„Правильне насвітлення Шевченка поставить його творчість на службу пролетарській диктатурі, винищуванню капіталістичних елементів перемозі соціялізму“.

Після такої у хроніках культурного світу ненотованої „переоцінки“ поета метою Шевченкознавців не є вже Шевченкова творчість, а сліпий, з літературною критикою незвязаний послух наказам Постишева. Найкріпшим на це доказом є жахлива стаття якогось А. Хвилі, надрукована як передмова до Шевченкових поезій виданих українською Академією Наук.

Важко вирішити, чи в Галичині довоєнна повінь Шевченківських концертів зникла у звязку з відміченими в цій статті подіями на Совітській Україні? Але ж так воно склалося, що поважніше галицьке громадянство залишило Шевченкові свята шкільній молоді і читальням, а водночас у звязку з недавніми історичними подіями устійнюється новий календар національних свят: Перший листапада, 22. січня, поклін полеглим у Поминальну Суботу, Крути, Базар, свято Чорного Моря...

Чи це не писана, а фактична переоцінка, чи самокритика за дотеперішній, чисто формальний культ?

До літературної переоцінки далеко ще тій Галичині, яка не виробила ще оцінки поета; не використала монументальних збірок, виданих Українською Академією Наук і праць, придбаних Інститутом Шевченка; не дістала до рук, комплету нечувано багатого інформаційного, а також джерельного матеріялу зпід рук П. Зайцева у виданні Варшавського Наукового Інституту.

Роки 1917/20 не тільки не могли б віддалити нас від Шевченка, але навпаки, повинні б приблизити нас до нього. Бо котрий ще поет такий близький подіям із тих літ, як Шевченко? Адже між 1867 і 1917 роком, тобто датою Шевченковкої смерти і вибухом революції у всій нашій пісні — одна велика прірва. Іншими словами — те покоління, що зараз після світової війни взяло участь у війні українській — виростало на Шевченковій пісні. З неї виводять свою генезу великі новочасні українські історичні дати і тому в календарі національних свят повинен утриматися день 10 березня, день Шевченкових народин.

Щоб культ Апостола Правди і Науки, нашого найбільшого страдника за національні ідеали не тільки заспокоював тугу й емоційні пориви, щоб не тільки напів мітично завязував широкі кола з поетовими гаслами, щоб і позитивні успіхи приносив — це вже справа провідників та вчителів народу.

——o——

¹) Вказують на це монографії Навроцького, Дорошкевича, Річицького („Шевченко в світлі епохи“), Корика, Багрія; безліч аналітичних статтей, головно у двох томах збірника „Т. Шевченко“.

ІВАН КЕДРИН.

Диво Шевченкового культу.

Промова на традиційному Шевченковому концерті.

Святочна Громадо! Вщерть виповнена ця саля і нікому й на думку не прийде, щоб цьому дивуватись. Як це так? Адже зовсім зрозуміло — святочний Шевченківський концерт, і кожний громадянин зодягає найкращий одяг та спішить помянути Кобзаря „незлим тихим словом". І так діється по всій широкій і далекій українській землі. Коли приходить місяць березень — нема міста ні села на всій українській етнічній території без огляду на державні кордони, нема української кольонії ані оселі в будьякому чужинецькому краю і місті на двох півкулях гльобу, щоб не уладжувала щорюку концерту, академії, сходин у честь Тараса Шевченка. І всі українці й українки вважають це звичайною річчю і ніхто з нас над причинами такого звичаю не призадумується і мало хто з нас свідомий того, що активно підтримуємо справжнє **чудо**. Одно з найбільших чудес культу, який не має собі рівного у віодному культурному народі світа.

Не дивниця, що віодин чужинець не вcилі збагнути тайни того масового, постійного і тривкого культу, яким втішається постать Тараса Шевченка. Ким він був? Ліричним поетом, який залишив по собі том віршів, кілька дрібних повістей і щоденник у російській мові, драму, листи. Але чи у світі мало великих поетів? Чи навіть геніяльний талант українського поета не має собі рівних у чужинецьких літературах? А Шекспір, Байрон і Шеллі в англійців, Віктор Гюго у французів, Гете у німців, Пушкін у москалів, Данте в італійців, тріяда великих поетів у поляків, Петефі в мадярів?! А проте, чи хтонебудь із них і всі вони разом узяті можуть навіть мріяти про таку широчінь і таку глибінь культу, що його зазнає Шевченко у своєму рідному народі?!

Ні, тут мало сказати „великий поет", тут годі підходити з формальною міркою заслуг, які поклав Шевченко для української літератури. І таксамо, як вартости поета не можна міряти довжиною його віршів, так теж і заслуг Тараса Шевченка не можна міряти взагалі критерієм літератури. Бо хто з нас в особі Шевченка вшановує память — поета? Хто з нас має на увазі літературну аналізу його творів?! Адже навіть ті наші вчені, які досліджують кожний рядок, що залишився у літературній спадщині Тараса Шевченка, безумовно, свідомо чи несвідомо, підходять до нього не як до письменника, тільки як **до пробудника української нації.**

І тут стаємо в обличчі нової загадки, нового чуда. Як це так? Адже Т. Шевченко не був полководцем, який — як наш великий Богдан — зорганізував народні маси в могутню армію та дійшов до блискучих перемог, або — як Наполеон — вивів свій нарід з анархії і сцементував його на полях слави, або — як турецький Кемаль Ататурк — безпосередньо після страшної поразки надхнув армію до світлої перемоги та перетворив всю психіку нації. І не був Шевченко суспільним діячем-революціонером типу Маццінія, що з чужини кермував визвольницьким рухом своїх італійських земляків, ані типу Фіхте, що писав свої пламенні „Листи до німецького народу", коли він під ударами „малого капраля" сточувався на дно зневіри. І не був Шевченко державним діячем-політиком, як німецький Бісмарк, австрійський Меттерніх, французький Талейран чи англійський Пітт або Гледстон, — не звязав свого імені з ніяким міжнароднім пактом, що поширював би межі держави, ані з ніяким законодатним актом, що поліпшив би долю народу. У чому-ж проявилась роля того кріпацького сина, який не дожив хвилини визволення свого народу з панщизняної неволі та який замість величавих памятників із каменя і криці здобув собі найтривкіший памятник у міліонах українських сердець, та який викував собі той памятник не мечем, а пером, що мережало дрібні віршовані рядки?!

Тарас Шевченко — такий український, як український є його культ і як українські — психольогічні засновки цього культу. Бо-ж відродження української нації не почалось на полі боїв, завдяки перемогам над ворогом, чи якимось історичним потрясенням. Відродження української нації почалось від літератури, від **відродження писаного слова.** І героями української нації були не ті, що деінде провадили свій нарід до зброї, тільки ті, які відважились впровадити живу народню мову до літератури. Завдяки тій відвазі український нарід увійшов до родини новітніх народів, в яких мова і нація були вже давно синонімами.

Тарас Шевченко не був перший, який живу українську мову оборонив від погорди, з якою ставились до неї свої і чужі, як до мови „мужицької". Шевченковий „Кобзар" появився майже пів століття після Котляревського „Енеїди". Але слово Шевченка було не тільки живе, як живий нарід, що ним говорить, як жива кров, що кружляє у живій людині. Слово Шевченка було само писане кровію, воно віддзеркалювало всю українську дійсність — ту славну дійсність українського історичного минулого, яка спливала кровю ворогів, і ту страхітливу дійсність, в якій кервавився сам український нарід. І в отому Шевченковому слові український нарід побачив сам себе. В отому слові нарід пізнав себе, і Шевченкові дрібні віршовані рядки українському народові відкрили тайни, до того часу народові незнані: тайну „хто ми і чиї ми діти", тайну свого родоводу і свого імені.

Як на біблії і корані, як у найбільш пламе[нн]их універсалах, що відкривали нові овиди т[а] прокидали нарід до нового життя, так і на Ше[в]ченкових поемах переконалися люди, що мож[е] вдіяти живе слово. Виявилося, що те слово н[е] конче мусить бути вбране у форму статтей, [...] дозв і промов: це можуть бути й ліричні вірш[і], які мають досить сили, щоб потрясти душею на[]роду і формувати нову його душу. У літерату[рно]вій терминольогії це називається — темат[ика] і форма. Але культу Тараса Шевченка не ство[]рили літературні критики, що орудують штуде[р]ною фаховою терминольогією. І читачам Шев[]ченка вона рішуче байдужа. Вони знають, що [у] творах Шевченка віднаходять українського му[]жика і важку його долю, і садок вишневий [і] степ широкий і всю свою найріднішу обстанов[у] і тугу за правдою і тугу за здійсненням вічно[го] й незмінного ідеалу — **тугу за волею і гі[дністю] волі.**

Виступив Шевченко на арену українськ[ого] життя як апостол правди і науки. Слова, [які] кидав на папір, були відважні, такі, як відва[ж]ним є той, що каже вперше речі, яких ін[ші] й думати не сміють. Така відвага буває іно[ді] більшим геройством від відваги одиниць, [які] свою міць черпають зі свідомости своєї спо[]в гурті, який разом іде рамя об рамя і ... стоїть за плечима. Кого мав Шевченко за [со]бою? Безіменну етнічну масу кріпаків, [...] яка ще не встигла сказати свого власного сл[о]ва — хочби співчуття і солідарности з сво[їм] речником-поетом. І мав Шевченко як єдин[ого] союзника свого — тугу до тієї маси і розп[ач] в серці, що не доведеться йому вже біл[ьше] в житті її побачити, і зневіру в себе і в [...] і Бога, і невмірущу віру в живучість нації, [якої] ще тоді не було, та яку щойно він ... Творив так, що у чудово віршованій фо[рмі] складав народові його політичну програм[у] ту для свята і не ту для будня, а таку пр[огра]му, яка обовязує нарід на вічність і без [якої] етнічна маса не є нацією.

Таким робом Шевченко, пішовши за ... революційні вірші на заслання здобу[в] в очах народу ореол мученика-героя. Ал[е] силаючи з свого заслання на Україну свої [...]кі вірші, в яких казав і про минуле і про [май]бутнє, дістав ще ореол пророка. І коли п[рий]шли дні, в яких колесо української історі[ї з]било новий оборот — згідно з пророчим „[За]повітом" Шевченка — нарід знав і своїм ... ма перевірював, що це не ... І в 1917 році по всій великій і широкій [Укра]їні „Як умру" лунало поруч із „Ще не вм[ерла]" передсмертний Заповіт став другим н[аціональ]ним гимном. І коли вдруге залунають н[а Со]фійському майдані дзвони, як у той ... день 1917 року, то напевне знову маси [укра]їнського народу співатимуть набожно [Шев]ченкове „Як умру...".

Бо культ Шевченка у тому й такий [...]нятковий, що він постійний, вічний, ... без огляду на роки, що пливуть, та ... йдуть із ними. Була війна, яка струсну[ла] ...

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

Останній учасник похорону Шевченка.

Кілька літ тому я мав виклад про Шевченка в однім із краківських наукових товариств.

В тиждень по викладі доручено мені лист, писаний польською мовою, почерком різким, виразним, енергійним.

Невідомий мені чоловік, висловлював жаль, що не знав про мій виклад, бо і при своїх девятьох хрестиках, був би прийшов, щоб послухати про Шевченка. Він знав нашого великого поета і був на його похоронах у Петербурзі... Підпис: Станіслав Прондзинські, Пронднік.

Коли ми незабаром після цього листа влаштовували Шевченкове свято в Кракові, то голова тамошньої „Просвіти" в товаристві ще одного члена виділу поїхав на Пронднік і запросив п. Прондзинського на свято.

Воно відбувалося в театрі „Багателя" в 12-ій годині вполудне. Точно в тій годині заїхав перед „Багателю" легким віджом наш гість. Середнього росту, худощавий, інтелігентний старий пан з гарним, лагідним обличчям. Ішов бадьорим кроком і ніхто не сказав би, що він двигає на своїх плечах девять хрестиків.

Члени виділу вийшли йому назустріч і впровадили його до льожі. Ціла саля повернулася в той бік, бо всякому цікаво було побачити чоловіка, що брав участь у Шевченкових похоронах. Він також розглядався цікаво по заповненій по береги салі.

— Дивіться, диві́ть! — відізвався до мене. —Тут буде яких 400 осіб, коли не більше, а на похоронах... — і зідхнув.

— А на похоронах? — підхопив я.

—З похоронами Шевченка то було так: Виходжу я з університету і стрічаю мого професора Костомарова. „Підете зі мною на похорон Шевченка?" — питається. „Піду" — відповів я і пішли ми, чи там поїхали. Коли промовляв пан Куліш, а промовляв він як звичайно, гарно, палко, зворушливо, я мимохіть почислив приявних. Було нас душ сорок. Сорок, а з них я мабуть останній залишився в живих, останній, що бачив, як пан Куліш, кінчаючи промову дістав із нагрудної кишені червону китайку і прикрив нею поета... Останній!"

Почався концерт. Наш гість прислухувався до кожної пісні дуже уважно а в перервах проказував слова, вірно й без похибок.

— Так добре памятаєте Шевченк[ові твo]ри? — спитав я.

— Щеб то ні! — відповів взвол[нований]. Знав я їх чимало, а коли сиділ[и] у ... коли настали осінні вечорі, такі довг[і], ... хи на Сибір, то ми їх скорочували со[бі] ... ними концертами. Я деклямував тво[ри Шев]ченка. Таких деклямацій, мій пане, н[е забува]ється до смерти.

Зідхнув, а тоді: І не тільки Шевченк[а] ... ки, я тямлю також усі куплети із „[Наталки] Полтавки". То знов тоді як нам не ... грати пес польських, а московських ... не хотіли, то виставляли українсь[ку] ... „Наталку Полтавку"... Правда, як ...

Дійсно не смішно, а дивно був ... що той старий пан був колись мол[одим] ... кою і чарував театр своїм співом і ...

По концерті я хотів покласти ... везти дорогого гостя на Пронднік. А[ле він ска]зав, що піде до своєї сестри на обід ... вадив його на кінець Кармелітської ... легко було дотримувати ... му і сказав. А він: „О, куди, куди ... дилося перше. Але знаєте, пан[е] ... стик..." і махнув рукою.

тєм у його підвалинах, прийшла революція, яка струснула у підвалинах батьківщиною Тараса. Як у калейдоскопі змінювались на українській землі політичні влади й режими, такі численні і такі ріжні, як ріжні були однострої своїх і чужих вояків, що міряли ту українську землю. І перевалювались події швидше, ніж міг хто ступати казковими стомилевими кроками. Стомилевими кроками наздоганяв український нарід те, що загаяв у роках неволі. Від битви під Полтавою, від першого десятиліття XVIII. століття, до відгуку російської революції на Україні у 2-му десятилітті 20-го століття, поверх 200 літ тривала українська неволя. Було що здоганяти!

Українська політична думка за той час жевріла у мазепинській та помазепинській еміграції, казала Капністові їздити до Берліна у пошуканні за союзником, штовхала українських патріотів до співпраці з декабристами та російською революційною демократією, то знову казала шукати спасення в амбітних династичних плянах Габсбургів. Від 1848 року в Галичині та від 1861 року на Наддніпрянщині, себто від дати скасування панщини тут і там, до 1914 року відродження нації дійшло так далеко, що йшла вже зорганізована політична боротьба, ведена політичними партіями, які були виявом диференціяції суспільно-політичного світогляду громадянства і мас. А проте не вийшла поза рямці пляну українського коронного краю в Австро-Угорщині та автономії у Росії, в найкращому випадку — української держави, злученої персональною унією з наддунайською монархією, як її складова частина. Усусуси по цьому боці та І-ий універсал по тому боці Збруча — це було те максимум, до чого дійшла була всеукраїнська політична думка перед війною і підчас неї. Від 1-го до 4-го універсалу та акту злуки, — це такий довжезний шлях, якого ніодин нарід у світі ніколи у такому короткому часі не пройшов. Можливе, що саме той поспіх, той брак часу на кроки повільні був причиною, що роки 1917—20 належать сьогодні таксамо до минулої і невдалої історії, як усі попередні скромніші визвольницькі спроби.

Катастрофою скінчився зрив 1917/20 рр. і мабуть нема другого у світі такого яскравого прикладу, як отой всеукраїнський зрив, на правду старофільософічної максими „все йде, все минає“. Не минулося тільки одно: культ Тараса Шевченка

Перетривав він усі бурі й негоди, що перейшли та далі ходять над українською стріхою. Міг перетривати тільки тому, що ідеї Шевченкових писань не були звязані з часом: вони звязані з українською територією, яка є, з бажаннями народу, які не минаються навіть тоді, коли вони заспокоєні, вони звязані з самим іствуванням нації, вкінці з універсальними вселюдськими ідеалами, які ніколи не старіються. Тільки тому могла ота одна книжка Шевченкового „Кобзаря“ зберігти свою атракційну силу і по нинішній день і тільки тому культ Шевченка сьогодні такий дужий і свіжий, яким був і в часах перед світовою війною та українським зривом.

Тайну цієї живучости збагнули ті, які від 1920 року перейняли на себе на Україні ролю спадкоємців політики не то Малороссійської Колегії Румянцева з часів Катерини ІІ-ої, а й метод Івана Боголюбського, що перший у XII. столітті вогнем і мечем нищив Київ, та Чінгісханового сина Бату-хана, який у черговому столітті у тому самому ділі його наслідував. Культ Тараса Шевченка показався на Україні такий сильний, що московська совітська влада могла рішитися на всякі експерименти: могла на холодно зорганізованим голодом винищувати міліони населення, могла виселювати цілі широкі смуги краю, могла з країни молоком і медом пливучої, з колишнього шпіхліра Европи зробити терен, на якому траплялись і випадки канібалізму. На одну річ не зважилась: не зважилась нарушити культу Тараса Шевченка. І зробила те, що єдине могла зробити: заанектувала Шевченка для себе, причепила до Шевченкового кожуха червону кокарду та зробила з нього мало не носія комуно-большевицької ідеольогії! Воліла взяти культ Шевченка у свої руки та надати йому такий казьонний характер, який міг би вміститись у всьому режімі.

Даремні спроби! Причеплювати Шевченкові печатку суспільно-партійної доктрини — це така сама безвиглядна і неповажна комедія, як старатися здискредитувати Шевченка в очах українських мас якоюнебудь одною партійно-політичною вивіскою! Адже Шевченко саме тому є Шевченком і його культ таким культом, як його бачимо, що ідеї Шевченка стоять поза і понад партіями, клясами, станами, віроісповіданнями, понад усякими доктринами та поза всякою приземною борнею окремих гуртів, клік, котерій. Тому не шкодить Шевченкові, коли одні зовуть його націоналістом у понятті нинішнього націоналізму, інші соціялістом, інші знову анархо-комуністом, коли одні доказують, що Шевченко був безбожником, інші, що він був саме зразком людини побожної. Щонайвище осмішують себе ті, які хотять мати Шевченка тільки для себе, для свого маленького гуртка, і з завистю споглядають на земляків „іншої віри“, які зважуються і собі Шевченкові поклонятись.

Не поклоняються Шевченкові окремі люди, ані окремі партії, ані окремі громадські групи. Поклоняється йому український нарід і кожний окремий концерт академія, який денебудь у честь Шевченка відбувається, є тільки частиною того збірного могутнього всенаціонального культу, яким оточена постать Шевченка. І ми сьогодні, зібрані тут, є тільки одною такою маленькою частинкою, безіменною, відірваною від цього місця і нинішнього дня, яка кидає свою маленьку лепту до того скарбу, що його щорічно, все наново, дістає від української нації Тарас Шевченко: найбільшого скарбу, яким є безсмертна вдячність і подив і любов народу.

—o—

ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ.

Участь галичан у Шевченкознавстві.

Альманах Євгена Гребінки „Ластівка“ 1841 був першою книжкою, що познайомила галичан (українську трійцю) із деякими творами Тараса Шевченка. Але аж Чигиринський „Кобзар“ 1844 р. дав галичанам поезії з першого „Кобзаря“, що все ж полишились ще довго майже невідомі в Галичині. Шевченкова смерть потрясла до глибини душі передусім галицькою молоддю та повела її до жвавішого зацікавлення літературою наддніпрянської української літератури. Окрім замітки у львівському „Слові“, появляються 1862 р. перші праці про Шевченка: Наталя Вахнянина про Шевченкову музу та розбір його передсмертної думи і гарна популярна стаття криптоніма М. В. Р. (Раніше появилась у Галичині польська критична стаття про Шевченка). Того самого 1862 р. містять і „Вечерниці“ статтю високовартну Данила Танячкевича про Шевченка: тоді святкували у Львові перші роковини Шевченкової смерти.

Першою журбою галичан було видання Шевченкових творів і на цьому полі поклали вони багато сумлінної праці. В 1865 р. надрукував Ксенофонт Климкович (зпоміж галицьких народовців) у Львові поему „Сон“, але „Поезії Тараса Шевченка“ в 2-ох тт. видав у Львові аж Корнило Сушкевич 1867 р. (і 1866—69), кладучи в основу тексту петербурський „Кобзар“, виданий 1860 р. П. Куліщем, накладом Кожанчикова 1867 р. та інші доступні видавцеві матеріяли.

Заслугою Сушкевича було, що в свому виданні він помістив також Шевченкові поезії, заборонені в Росії. Та Сушкевичеве видання не могло вистачити галичанам (воно стало незабаром бібліографічною рідкістю), як і не могли вистачити невеликі вийнятки з Шевченкових поезій, видавані в Галичині у 80-их та з поч. 90-их рр. Галичани так і не знали властиво Шевченкових поезій і ще в початках 90-их рр. переписували їх за традицією народовців 60-их рр., хоч ще 1868 р. заведено їх

у „Руску Читанку для висшої ґімназії“ Ал. Торонського.

Переломом було 4-томове видання „Кобзаря“ (в дійсности й інших Шевченкових писань) Товариством ім. Шевченка у Львові 1893 до 98 рр. за ред. Омел. Огоновського. Огоновський дав поправний текст поезій, бо провірив його з попередніми виданнями, але критичний цей текст не був, бо йому бракувало варіянтів. Дотого вступні статті та коментарі до поезій признала критика дуже недостатніми. Докінчено це видання вже після смерти Огоновського. Видання Огоновського дуже спопуляризувало Шевченкові поезії в Галичині — воно опинилося, як окраса сальонів, по священичих домах, на ньому виховувалось покоління 90-их рр. До поширення Шевченкових поезій у широких верствах причинився вибір, виданих „Просвітою“ в 1894—5 рр., між шкільною молоддю виконав цю працю Кобзар Русь. Педаґоґічного Тов. з 1896 р. і далі „Кобзар“ Учительської Громади 1914 р. та ін. Критичний текст Шевченкових поезій із варіянтами пробував дати в Руській Письменности Тов. Просвіти у Львові Юліян Романчук 1902 р. (дальші вид. аж до 1937 р.), але спроба вийшла невдатна, хоч Романчук попрацював багато над критикою Шевченкового тексту; проте поділ матеріялу на 3 відділи викликав поважні застереження. Романчукове видання використав Іван Франко, видаючи 1908 р. Шевченкові поезії в 2-ох тт. Тільки Франко доповнив усе на основі критичного розгляду Вас. Доманицького, завів хронольоґічний порядок у поезіях, нумерацію рядків, наголоси та управильнив інтерпункцію. Хоч Франко поставився з великим пієтизмом до того видання, критика осудила його строго.

Коли ще додамо, що 1914 р. вийшло у Львові гарне фототипічне видання першого „Кобзаря“ 1840 р., то будемо мати в головному образ праці галичан над текстом Шевченкових поезій до вибуху світової війни.

В часі світової війни видав Шевченкові твори в 1918—19 рр. у 3-ох тт. Богдан Лепкий разом із сумлінно зібраною історією тексту та вступною працею. Незабаром, 1921 р., появляється відомий „Кобзар“ із поясненнями Василя Сімовича — безумовно найпопулярніше видання Шевченкових поезій у Галичині. З того часу пішли коментовані видання Шевченкових поезій, нпр. Мик. Сабата 1929 р. — недокінчене, з поясненнями, змістами та коментарями і станиславівське з 1934, вид. критично та з поясненнями Ів. Ставничим. З ін-

ших галицьких видань замітніші ще історичні поеми з поясненнями Дмитра Николишина (Коломия 1914 і 1922) та політичні поеми з поясненнями Омел. Цісика (Коломия 1925).

Додамо, що Шевченкова проза в українських оригіналах та перекладі із російського почала появлятися вже від 1867 р. (журнал „Правда"), а III. і IV. частина Кобзаря з 1893 і 1898 рр. містить Шевченкові повісті (перекладені) та ін.

Друга важна справа для галичан — це було розяснення Шевченкової творчости. Розуміється, перші праці на тому полі 60-их та 70-их років (зглядна Вахнянина, далі Євг. Згарського та Ом. Партицького) мали на меті взагалі познайомити громадянство із змістом та ідеями Шевченкової поезії. Але вже 1872 р. зявляється Шевченків життепис пера Омеляна Огоновського і в найближчому році його „Критично-естетичний погляд на декотрі поезії Т. Ш.". З того часу Ом. Огоновський та його школа присвятили багато пильних студій над „критично-естетичним" розглядом Шевченкових поезій. Критика вже за життя Огоновського строго осудила ті студії — вони справді мало виходять поза інформативно-змістову сторінку. Шевченко вимагав іншого, ширшого підходу.

Свіжишим духом повіяло від студій Івана Франка про Шевченка, що почали появлятись від 1881 р. Франко пробує вияснити умовини, що серед них творив Шевченко, зрозуміти ролю лектури в Шевченковій творчості і так підійти до ґенези та хронольоґії його писань. З іншого боку підійшов до тих проблем Олександер Колесса, що 1894 р. дав порівняльну студію про Шевченка й Міцкевича, поширюючи її також на російських поетів. Продовжує цю працю Мих. Мочульський.

Того самого 1894 р. надрукував Василь Щурат замітки до поеми „Чернець". З того часу на пооверх 30 літ займає Щурат визначне місце в галицькому шевченкознавстві. Він студіює Шевченкове оточення, його звязки, лектуру (нпр. Святе Письмо) тощо та підготовляється так до своєї більшої основної праці про Шевченка та поляків 1917 р. Ця праця поставила вперше у властивому світлі Шевченкове відношення до поляків, підкреслюючи його ближчі звязки з революційно настроєними поляками. Крім того заходився Щурат коло орґанізації галицького шевченкознавства. Ще 1910 р. видав він „Літературно-наукові дизедерати до ювілейного обходу сотих роковин уродження Т. Ш." і далі створив при НТШ у Львові окрему комісію шевченкознавства та подав на ній гарну програму студій над Шевченком у Галичині. Але тільки дещо з тієї програми виконали деякі члени тієї комісії (Ів. Брик, Яр. Гординський); тепер проводить нею відомий шевченкознавець Павло Зайцев, невтомний у заохоті галичан до студій над Шевченком. У 1917 р. зредаґував Щурат Записки НТШ (ст. 119—20, ювілейні), а в них помістив, між іншим, праці Ів. Брика, Ден. Лукіяновича та ін. галичан.

Але ще раніше, бо 1892 р. почав друкувати свої шевченкознавчі студії знаменитий учений, Степан Смаль-Стоцький. Він підійшов до Шевченка зовсім ориґінально, даючи глибокі праці про Шевченкову ритміку та прецізві інтерпретації Шевченкових творів, при чому вияснив їх із цілости Шевченкової творчости.

Великий ентузіяст Шевченкової творчости, вміє Степ. Стоцький передати свої думки читачам із справжнім мистецьким хистом.

В 1934 р. появились ті інтерпретації окремою великою книгою. Степан Стоцький створив цілу окрему школу в шевченкознавстві. До неї належать учені такої міри, як Вас. Сімович та Плят. Лушпинський, що ціле життя присвятив глибоким порівняльним студіям над Шевченком. Окремо працює над Шевченковою ритмікою та її звязком із народніми ритмами відомий знавець українського фолькльору Філярет Колесса, що власне друкує цінну студію про Шевченкові звязки з устною словесністю загалом.

До галичан можна зачислити й Володимира Дорошенка, що підійнявся мозольної праці над Шевченковою бібліоґрафією.

Оживило студії над Шевченком у Галичині велике видання Шевченкових творів у 16 тт., задумане від 1934 р. Українським Науковим Інститутом у Варшаві за ред. Павла Зайцева, Романа Смаль-Стоцького та ін. Досі взяли участь у тому виданні галичани: Ів. Брик, Степ. Смаль-Стоцький, Ром. Смаль-Стоцький, Мир. Кордуба, Мих. Рудницький, Богд. Лепкий, Лука Луців, готові до друку й праці інших авторів.

Третя справа, що особливо цікавила галичан — це була історія культу та поширення творів Т. Шевченка. Тут заслужились передусім: Кир. Студинський, Мих. Возняк та Іл. Свєнціцький, Олек. Барвінський та ін. Вони розкрили почини Шевченкового культу в Галичині від часів Марк. Шашкевича. Крім того Возняк дає цінні праці й про життя І. Шевченка (Кирило-Методіївське Братство та ін.), а Студинський про Шевченкову творчість. Ден. Лукіянович дослідив Шевченків культ на Буковині.

Це були б головні напрямні в галицькому шевченкознавстві. Розуміється, в цьому загальному образі поминено цілу низку декуди справді визначних праць. Тільки для прикладу згадаємо таких дослідників, як: Степан Балей (пробував 1916 р. прикласти до Шевченка фройдівську теорію), Остап Грицай (переклади з Шевченка та статті про нього в німецькій мові), Сидір Єлюк (помер за вчасно), Ів. Шпитковський (знаменита студія про „Гайдамаки"), Ів. Кревецький (Шевченко в освітленні російських критиків) та багато ін. На окрему згадку заслуговують праці Стан. Людкевича над композиціями до Шевченкових творів.

Тільки з назв згадаємо хоч деякі галицькі старші часописи й журнали, що містили численні шевченкіяна: Правда від 1867 р., Зоря від 1880, Діло від 1882, ЛНВ від 1899, Руслан від 1898 р. та ін.

Галицькі дослідники літератури і навіть діячі докинули неодну цеглину до великої будівлі, що охоплює Шевченкову творчість.

ІВАН РАКОВСЬКИЙ.

Антропольоґічні прикмети Шевченка.

Постать нашого батька Тараса видається всім нам так добре відома, що нам здається зайвим питання: як властиво виглядав Тарас Шевченко? Одначе коли застановимося над ним з наукового боку, тоді приходимо до переконання, що, на жаль, ми надто мало знаємо про дійсну постать нашого поета. І це не диво. Антропольоґів у сьогочасному значінні цього слова, тоді ще не було, тимто і ми не маємо ніяких антропометричних помірів, узятих з поета за життя науковою методою, а єдиним матеріялом, яким можемо розпоряджати, є записки очевидців, розуміється не антропольоґів, автопортрети і портрети виконані іншими малярями, за життя поета і посмертна маска. На основі цих матеріялів можна всеж дійти до деяких вислідів. Розуміється, ми не будемо тут займатися докладною аналізою і критикою цих джерел, а кинемо тільки короткий, загальний погляд на цю справу.

Записки очевидців, навіть найближчих приятелів поета дуже мало дають нам матеріялу до пізнання постаті нашого ґенія, і це цілком природно. Свого часу Шевченко був такий загально відомий у поступових, літературних і артистичних російських та українських колах, що не було потреби описувати його як яку незнану особу. Найближчі приятелі Шевченка полишили нам саме найменше матеріялу до пізнання його поостаті. І так, дочка Шевченкового добродія, ґрафа Толстого, Катерина Юнґе у своїх споминах, в яких з захопленням висловлюється про нашого поета, пише про нього тільки: „...Середнього росту, скоріше повний, ніж худий, з широкою бородою, з добрими, повними сліз очами...". Микешин пише коротко: „...Нервово ходив він сюди і назад, мрячно споглядаючи зпід густих бров, своїми ясними очами...". Подібно і Кониський, згадує тільки, що „...Ясно-блакитні очі поета впилися в красу Києва...". Так само і Чалий пише коротко: „Шевченко був дебелий, середнього росту чоловік, сильного, майже залізного здоровля...". Дещо більше ми знаходимо у споминах Турґенева про нашого Кобзаря: „... Широкоплечий, присадкуватий, коренастий, голова гостроверха, майже цілком лиса, чоло високе, зморшкувате, широкий, так званий „качачий" ніс, густі вуса, що закривали губи, малі, сірі очі... Рухи спокійні, хід поважний, постать отяжіла...". Для нас цікаві також згадки галичанина Яшовського, що їх находимо в ювилейній книжці „Записок" нашого Товариства з 1917 р. Про Шевченка пише він ось так: „...Руки у нього були малі, білі, мов би у панночки... Росту був середнього, плечистий, собою повний, але не дуже; лице мав чисте, біле, загально біле, очи голубі, хороші, погляд милий, брови тонкі, вуси повні, козацькі, чоло високе, над [illegible] лисину, руки малі, дуже гарні, білі. Ціла постава його була дуже величава, поважна і незвичайна...". Вкінці в урядовім „Формулярнім списі: про службу лінійного Оренбурського баталіону" читаємо про „рядового" Т. Шевченка: Мірою два аршини, пять вершків, лице чисте, волос на голові і бровах темно-русий, очи темно-сірі, ніс звичайний...".

Ось і все, що знаємо з описів тих сучасників, що мали те щастя бачити нашого великого поета власними очима. Цінним додатком до цього є тогочасні портрети, особливо автопортрети, алеж антропольоґ може ними користуватись тільки, як матеріялом до порівняння; портрет не є щодо постаті вірною, математичною проекцією, щодо барв вірною відбиткою даного дійсного предмету, а [illegible] більш або менше видеалізуваним зображенням його, відповідно до мистецьких почувань і хисту даного маляря. Ось так напр. сам Шевченко у своїх автопортретах, мальованих олійними фарбами, зображує себе з карими очима, коли тимчасом Кониський і Яшовський пишуть, що очі нашого поета були ясні, голубі. Може найвірніше описані згадані очі у [illegible] ному формулярному списі оренбурського баталіону, де вони означені темно сірі.

Збираючи всі дані разом та порівнюючи можливі поміри на посмертній масці [illegible] зробленій його приятелями зараз після [illegible] ти. в Академії Мистецтв у Петербурзі, а [illegible] один примірник знаходиться в Музеї [illegible] Товариства, — ми приходимо до переконання, що Тарас Шевченко виглядав приблизно так: ріст середній коло 1650 мм, [illegible] кремезної будови, голова кругла, волосся [illegible] но русяве, заріст буйний, чоло високе і [illegible] роке, обличчя середньо довге і середньо [illegible] роке, ніс середній, перенісся вгдиблене, [illegible] ніс піднесений угору, а коли він при кінці [illegible] тя поета був, як описують, на [illegible] то це наслідком лімфатичної будови [illegible] негігієнічного життя його в часі заслання. [illegible] мірно широкі, долішня частина лиця [illegible] жена, вуха малі, шкіра біла, руки малі, делікатні.

До якої антропольоґічної раси треба [illegible] числити нашого поета? Із згаданого [illegible] ходить, що наш поет не уважав [illegible]

стого расового типу, а мішанину кількох типів. Замітна річ, що Талько Гринцевич, визначний польський антропольог, який у 80-тих роках жив у Києві посеред українських інтелігентних кол і їздив в Керелівку для антропольогічних розслідів родини поета пише: „В роді Шевченків я помітив два особливі антропольогічні типи. Один з них зображає смагляве лице, темні очи й волосся, небільший ріст і сильну будову тіла; у другого навпаки — тіло біле, волосся темно-русяве, але очі ясно голубі, ріст вищий середнього, будова тіла мірна.

Перший тип, це правдоподібно „альпейський" тип, низьких кругоголових чорнявців; другий тип правдоподібно „нордійський" тип, високих довгоголових білявців. Наші поміри на посмертній масці, а також обличчя на відомому автопортреті поета з часів його молодечих літ, вказують на деякі прикмети „ядранського" або „динарського" типу. Докладніші дані до розяснення цього питання дали б напевно докладні наукові поміри тлінних останків поета, якщо вони ще збереглись — та, на жаль, таких ми не маємо. У всякому разі, на основі всіх цих даних, які нам удалось здобути, виходило б, що Тарас Шевченко є мішанцем кількох антропольогічних типів, а головно: альпейського, ядрянського й нордійського. Таке змішування згаданих антропольогічних типів, які саме є основою антропольогічного характеру найбільш культурних народів Европи, дало появу такої ґеніяльної людини, якою був наш Тарас Шевченко.

ІВАН БРИК.

„Просвіта" і культ Шевченка.

І досі треба вірити словам-споминові пок. проф. Ф. Свистуна, що навесну 1862 р. львівський купець Михайло Димет, пізніший член Виділу Просвіти, привіз із Києва більшу кількість українських творів, між ними й поезії Шевченка, а разом із тим і світлини кращих українських письменників, — що цілий запас тих книжечок і світлин скоренько розкупили гімназійні учні та студенти університету, — що вплив літератури рідної України на молодіж був величезний, — що твори української музи промовили до молодечих сердець і молодь захоплювалась особливо Шевченком, поезії якого поширювала у відписах, — і що нараз прокинулась у них національна свідомість, і польську мову закинули.

Дехто згадує, що М. Димет привіз Кобзарі за спонукою тодішнього студента теольогії Данила Танячкевича. Та це не важне. Досить, що привіз.

До Шевченкової смерти 1861. р. знали про нього в Галичині дуже мало, і тільки вибранцям долі, та й то припадково, вдалося мати в руках його друковані вірші. Мав їх у руках 1842. р. Маркіян Шашкевич, але тільки ті, що були видруковані у Гребінчиній „Ластівці", Яків Головацький мав уже і „Чигиринського Кобзаря" і „Гайдамаки", друковані в Петербурзі 1844. р. Баламутно писав у 1848. р. про Шевченка Іван Вагилевич, третій член „Руської Трійці", згадав про нього на „соборі руських учених" Микола Устіянович. Щойно пізніше „Слово" принесло згадку про смерть поета, як „велику страту, яку не менше відчули русини у Львові", та дало кілька досить хибних вісток про життя і твори. Велике враження зробив на галицьку молодь тепло написаний опис похоронів Шевченка пера українця Бернатовича.

Дня 26. II. ст. ст. 1861 р. відправлено у православній церкві першу панахиду за Шевченка у Львові. „Галицька Русь", як писав тоді пізніше перший редактор видань Просвіти Володимир Шашкевич у „Слові", „зрозуміла свій обовязок... і віддала належну пошану свому найбільшому віщунові... Він бо загрів наші серця до гадки великої, гадки, що єдинить роздерту лихоліттям родину в одну по Божій волі ніколи нерозірвану цілість". На панахиді було багато молоді й жіноцтва, а старших небагато. Молодь на знак жалоби носила навесну 1861 р. чорні кокарди на шапках. Дня 26. II. н. ст. 1861 р. відбувся в „Бесіді" перший „декляматорський вечір" у честь Шевченка, Кс. Климкович деклямував вірш „Іван Підкова". Богослужения й панахиди уладжувала львівська університетська і гімназійна молодь рік-у-рік. Одначе в уладжуванні тих вечорів стрічала вже перешкоди від москвофілів, які ховаючись під плащик льояльізму і католицизму, не тільки відмовляли салі „Бесіди", але й доносами до поліції старалися припинити Шевченкові поминки.

А проте культ Шевченка поширювався і кріпшав, захоплював не тільки молодь, але і старших. Діялося це завдяки часописові „Вечерниці" та іншим виданням, завдяки польським перекладам і статтям про Шевченка, а в краю головно завдяки гімназійним тайним гурткам т. зв. Громадам, що поширювали знання Шевченка переписуваними творами видаваними газетками, відчитами, тайними поминками, тощо. До цієї праці загрівав їх особисто і в листуванні фанатичний поклонник Шевченка о. Д. Танячкевич (псевд. Будеволя).

З найраніших вечорів у краю слід відмітити перший вечір у Перемишлі 1862 р., на якому виголосив промову відтак **перший голова Просвіти** проф. Н. Вахнянин. Ця промова вийшла друком у календарі „Перемишлянин" на рік 1863. п. н.: „Денещо за Музу Шевченкову" і розбір думи передсмертної (під псевд. Н. Знад Сяну).

Вечір у честь Шевченка у Львові 1868. р. цікавий тим, що тоді перший раз співали „Заповіт" у композиції М. Вербицького.

Того самого року, дня 8. грудня повстала **„Просвіта"**. На засіданні виділу дня 21. II. 1869. р. „голова завідомив, що львівські студенти утворили комітет, який займається уладженням декляматорського вечора в роковини смерти Т. Шевченка. Виділ прийняв цю вістку радісно, а члени Виділу К. Устіянович і Н. Вахнянин заявили свою готовість взяти діяльну участь у тому вечорі чи то в деклямації чи то в співах".

Вечір відбувся в салі Стрільниці, тій самій, де і перший загальний збір Просвіти, бо „Бе

К. СТУДИНСЬКИЙ.

На Тарасовій могилі.

Дня 10. червня 1887 р. я зложив матуру в академічній гімназії у Львові, а при кінці того самого місяця запросив мене мій дядько [illegible] Вол. Качала до Києва. Вмить я постарався за пашпорт, і коли не помиляюсь, дня [illegible] червня був уже в золотоверхому Києві, де перебув майже два місяці.

Хоч був це час ферій, я познайомився, коли не з молоддю, то із старшими українськими громадянами, Павлом Житецьким, Миколою Лисенком і Олександром Кониським. Два перші були моїми знаменитими провідниками по Києві, а десь дня 5-го серпня заявив мені Лисенко, що іде на Шевченкову могилу і забере мене з собою.

Про мою водорож до Канева згадав Климент Квітка у „Фолькльористичній спадщині Миколи Лисенка" (Збірник Музею діячів та мистецтва України. Том І. Київ 1930, стр. 33 до 37), при чому зазначував, що „того часу приїзд галичанина українського напряму сюди був надзвичайно рідкою подією, коли галичане російського напряму, як відомо оселялися тут на службі".

У Миколі Лисенку ми вже тоді шанували визначного українського діяча. Може ніодин із сучасних українців так не популяризував української ідеї, як він своїми композиціями на тлі своїх пісень, основаними на народніх мотивах. Коли на Україні не вільно було видавати літературних творів, ані часописів, йому, засновникові у кожному кроці, всеж час до часу позволено дати концерт із своїх та чужих композицій, а тоді росла душа української молоді і витворювалися між нею національна свідомість та гордість. В історії національного відродження України займав Лисенко ціле своє життя першорядне місце: „Зпід намулу й пороху часу, від ганебного забуття ви визволили та показав своїм ґенієм, від зневаги й погорди захистив і покрив пісню й душу поневоленого народу", — писала до Лисенка українська молодь з Петербурга, а в її словах вичитуємо чи не найкращу характеристику ваги Лисенкової праці.

(О. Новицький: „М. В. Лисенко у світлі відносин з сучасниками" у „Збірнику Музею І., стр. 126).

Завдяки Миколі Лисенкові я був, чи не 8. серпня 1887 р. на Шевченковій могилі у Каневі. Був це для мене незвичайно радісний день. Уже перед годиною 4-ою вранці ми обидва зявилися на Дніпровій пристані. Самою думкою, що поїду до Канева, я був такий схвильований, що цілу ніч не прижмурив ока. В 4-ій годині був уже на пароплаві.

Погода стояла чудова. Сонце поволі підймалося вгору. На овиді ані одної хмарки. Ми плили майже десять годин по Дніпрі. Я приглядався чудовим картинам, що стелилися довкола, а Лисенко називав по імені важніші місцевости та звязував їх з давніми історичними подіями. На пароплаві ми поснідали, а зближаючись до Канева, пообідали, бо на якунебудь перекуску в самому Каневі рахувати не могли.

Лисенко співав увесь час дороги свої сольові пісні, підложені під Тарасові слова. Вже десь коло год. 12. заблищав здалека залізний хрест.

— Там, на горі, спочиває Тарас — промовив великий український музика.

Ми оба зняли з голови капелюхи, і те саме вчинив також гурток селян, що їхав з нами на пароплаві.

— Тарасова могила! — говорили вони, хрестилися й шептали молитви.

— „Шевченко — сторож українства!" — сказав Лисенко.

Ввесь час ми дивилися на хрест, що тільки десь-колись при Дніпрових закрутах щезав нам на хвилину з очей.

Коло другої години пополудні ми зближалися до Канева, розкиненого мальовничо по горах. Ми всіли на бричку і підїхали під Тарасову гору цісковою дорогою.

Тарасова могила була тоді невпорядкована. Не було ніяких сходів, а тільки крута, не конче гарно удержана стежка. Нею ми пнялися вгору, доки не зблизилися до хати, приміщення ключаря могили, тоді молодого парня, Василя Йодловського.

Ми обидва з Лисенком, минули хату і підійшли до могили по кільканацяти деревляних сходах, аж під сам хрест, клякнули й молилися довшу хвилину.

Перший устав Лисенко і промовив:

— Поклін Тобі, великий Тарасе! від города Києва, від київських громадян!

— Поклін Тобі та подяка, великий Кобзарю, від галицької молоді! — я додав від себе.

Розмова не вязалася. Ми потонули в думках над Тарасовим життям.

Важке воно було, бо кріпацьке! Хвилина радости після викупу з кріпацтва і знову важка салдатська служба здалека від рідної землі, почім знову короткий час волі та рання смерть. Це і зміст Тарасового життя.

Ми стояли довше, як пів години та снували свої думки. Мовчанку перервав Микола Лисенко:

— А зараз підемо поглянути на околицю!

Місце, як вимріяне: „Серед степу широкого на Вкраїні милій, щоб лани широкополі

сіда" салі не дала. Деклямував К. Устіянович. В того часу „Просвіта" уладжувала Шевченкові поминки в порозумінні зі студентами і визначувала промовця.

Цікаво, що в 1872. р. піддав Ю. Романчук на Виділі думку, щоб по змозі уладити вечір тільки своїми силами і просити в гості тільки свою публику та подбати за ратушеву салю. Варто сьогодні пригадати, що маґістрат відступив салю **безплатно** і про це повідомив письмом **українською мовою**, а польська молодь у Ціріху прислала письменний привіт.

Дня 13. II. 1875. Виділ Просвіти рішив уладжувати Шевченківські концерти разом з іншими українськими товариствами, які просив на нараду, де вже вибирали окремий комітет. У склад комітету входили теж відпоручники Просвіти, яка визначала промовця. На думку Виділу, вечорі присвячені памяті Шевченка мають бути „світлі" і мати більше народню рису. Для учнів призначили безплатно ґалерію.

Згідно з рішенням Виділу з 29. XII. 1880. часто уладжували Шевченківський вечір у день Загального Збору Просвіти, звичайно в салі „Народнього Дому", яку віддавали безплатно.

На прохання академічної молоді Виділ Просвіти рішив дня 24. III. 1898. допустити в програму ще і другу промову від молоді. Почаваючи 1899. роком, Виділ „Просвіти" передає уладжування т. зв. репрезентаційних концертів у руки Т-ва „Боян", даючи тільки фірму і визначуючи промовця, а сама „Просвіта" займається уладжуванням „концертів людових" чи „популярних". Перший такий концерт відбувся 1899. р. з участю Т-ва „Боян" і ремісничої „Зорі". З 1905. р. уладжували концерти львівські читальні, кожна для себе, а відтак один спільний популярний у Львові. Від 1907. р. такі популярні концерти уладжувала „Просвіта" своїми власними силами, себто силами львівських і підльвівських читалень. Та „Просвіта" не обмежувалася Львовом. Вона закликала поминати Шевченка і в краю. У філіях „Просвіти" гуртувалася вся добра воля і праця українського громадянства для пошанування памяти Шевченка в містах повітових, а в читальнях „Просвіти" по селах. Головний Виділ висилав часто на такі свята свого промовця.

Особливо багато праці вклала „Просвіта" для гідного відсвяткування 50-их роковин смерти Шевченка 1911. р., створивши для цього окремий комітет, складений із представників усіх українських центральних установ у Львові. Через заборону ювилейних свят у Росії, „Просвіта" бажала надати святам у Галичині характер демонстраційний і запросити до участи Буковину. Правда, поїздка до Києва відпала, зате цілий край відсвяткував ці роковини богослуженнями, академіями, концертами, памятниками і окремими виданнями.

На ще більшу міру задумувала „Просвіта" владити ювилей століття народин Шевченка і вже заранні, бо в березні 1913. р., склала окремий комітет із відпоручників усіх установ. Комітет намітив програму і почав живу працю, одначе в розгарі підготов прийшла велика війна. Годиться підвести, що згідно з рішенням членів Головного Виділу „Просвіти" дня 10. II. 1915. р. на еміграції у Відні відсвяткували українці роковини Шевченка концертом у Відні.

*

Тепер культ Шевченка у Галичині завдяки пропаґанді і організаційній мережі „Просвіти" прибрав характер масовости й охопив однаково міста, містечка і села, однаково старше покоління і молодь.

*

Культ Шевченка поширювала „Просвіта" і виданнями. Найперше вона поширювала першого виданого в Галичині двотомового Кобзаря, що вийшов 1867. р. накладом довголітнього члена Виділу „Просвіти" д-ра К. Сушкевича, який, як тільки кошти накладу йому повернулись, віддав решту Кобзарів „Просвіті" на стипендійний фонд. „Просвіта" розпродувала і празьке видання Кобзаря, і в нього розчислилася 1878 р.

У 1876. р. видала „Просвіта" у 10.000 прим. книжечку: „Життя Тараса Шевченка" написану д-ром Ом. Огоновським; У 1887 р. — у 1.000 примірниках більший портрет Шевченка виконаний у фірмі Анґерера у Відні і композицію Лисенка „Гус" з вінетою Панкевича у фірмі Редера у Ляйпціґу, а в 1889. р. задумала видати повного Кобзаря на спілку з Науковим Т-вом ім. Шевченка. Виданням занявся окремий вибраний комітет. На засіданні Г. Виділу „Просвіти" 4. IV. 1891 р. Ол. Барвінський, що вернувся саме з Києва, познайомив Виділ із тими заходами, що їх роблять у Києві для критичного повного видання творів і життєпису Шевченка. Те, що зроблять, пришлють, мовляв, до друку до Львова; це потриває який рік; проти задуманого видання у Львові не мають нічого. Тоді й рішено видати повного Кобзаря на основі празького і тих видань, які привіз Ол. Барвінський, у 3—4 томах. В кожнім томі мав бути інший портрет поета. Воно й вийшло до 1895 р. під редакцією голови Просвіти Ом. Огоновського.

У 1892 р. „Просвіта" видала портрет Шевченка. Це фотодрук зладжений в робітні Е. Тшемеського у Львові з автопортрету мальованого поетом в Оренбурзі 1850 р. і дарованого Ом. Венґжиновському. Автопортрет був власністю д-ра Йосифа Корженьовського в Кракові.

У 1894 р. вийшов накладом „Просвіти" Кобзар Тараса Шевченка — вибір поезій для народу, ч. I. зладжена Костем Левицьким разом і Ом. Огоновським, а ч. II. зладжена Ост. Макарушкою 1895 р.; того самого р. вийшли окремо й „Гайдамаки" Шевченка, зладжені для міщан і селян Ост. Макарушкою. (Василенком), нарешті за редакцією Юл. Романчука вийшов повний Кобзар 1901. р. в одному томі п. н. „Поезії Тараса Шевченка", а в 1908 р. у двох томах у відділі „Руська Письменність". Це видання розійшлося так швидко, що вже в 1912 р. вийшло третім накладом.

У соті роковини народин поета видала „Просвіта" книжечку Б. Лепкого: „Про Шевченків Кобзар" 1914. р. а у Відні 1915. р. тогож самого автора: „В Тарасові роковини".

У 1917. р. вийшов накладом „Просвіти" портрет і в серії „Фонду Учітеся" М. Возняка „Кирило-Методіївське Братство", 1921. р. та Володимира Дорошенка „Шевченкова криниця", 1922. р. Два зразкові реферати в роковини смерти Шевченка М. Галущинського і В. Радзикевича видала „Просвіта" 1921. р. Окрім того багацько статтей про Шевченка та його творчість і його поезій найдеться по календарях „Просвіти" і у „Просвітніх Листках".

Прибутки з Шевченківських свят призначувала „Просвіта" засадничо **на стипендійний фонд ім. Шевченка.** Колиж фонд дійшов до 2.500 зр., „Просвіта" починаючи з 1895 р. почала давати підмоги письменникам і мистцям. Окрім того, цей фонд зростав і іншими датками, нпр. академічної молоді приходами з балів та й приватними жертвами, нпр. датком П. Куліша у 1882. р. у квоті 10 зр. До 1883. р. призначувано деякі квоти з тих прибутків на віднову Шевченкової могили та **на підмогу Шевченкової рідні.** Пізніше 1911. р. Г. Виділ „Просвіти" доручив Шевченківському Ювил. Комітетові дати почин до оснування допомогового фонду для поетової рідні, і незалежно від того зорганізував у тому році поміч на удержання Людмили Шевченко, яка вчилася в Дівочому Інституті в Перемишлі.

За ініціятивою Юл. Романчука повстав при „Просвіті" окремий видавничий фонд **„Учітеся, брати мої"**, на який призначується не тільки окремі датки, але і приходи з Шевченківських свят.

і Дніпро і кручі було видно, було чути, як реве ревучий".

З Тарасової гори стелилася перед нами внизу чудова панорама. Дніпро перетинав степ і лани та блищав, як та змія на сонці різнокольорими колірами. Широкий, безмежний простір, як колись широка була наша воля. Ліворуч висока гора, а поза хатою ліс. Туди везли колись Тарасову домовину, а в ній його мощі на вічний спочинок.

— Як умру, то поховайте мене на могилі! — співав Лисенко свою композицію, а його твір переймав мене молодого тремтінням.

— А тепер зайдемо до світлиці та привітаємося з господарем і ключарем цього святого місця! — сказав музика.

Невеликі дві ясні світлиці з лівої сторони при вході до хати. На стіні портрет Тараса. Стіл прикритий чистою скатертю. У другій кімнаті „Кобзар" і книжка на невеликому столі. До неї вписувалися Тарасові гості.

Тут привітав Лисенка й мене молодого Йодловський, що жив у хаті праворуч сіней. У першій світлиці подав нам ключар могили чай

Ми вписалися в книгу і знову вийшли на могилу, щоб перебути на ній якнайдовше і не стратити ані хвилини.

Лисенко співав знову пісню за піснею. Наш святочний настрій перервала поява двох людей в уніформах. Були це Лисенкові знайомі.

— Говоріть по московськи! Один з них ваш краян — Костецький, але вже змосковщений, другий москвич. Вони обидва мирові судді. Я вас познайомлю.

Привіталися. Лисенко сказав про мене:

— Ето студент унiверситета! Ґалічанін!

— Очень прiятно! — відповів москвич, але й добавив: — Не рекомендуйте себя что ви ґалічанін. К нам приездят ґалічане только па деньґі!

Мое обличчя спаленіло, немов би хто його обсипав приском... Ось яку славу виробили галичанам наші русофіли. Приїздили в Росію за „пособіями" для ґазет, для крилошанського банку, а гроші тонули по кишенях редакторів і директорів банку.

Розмова не вязалася. Помітили це нові гості та пішли на чай до світлиці, а ми обидва зійшли вдолину.

Блищав на сонці залізний хрест, як би його обсипано дорогоцінними самоцвітами і смараґдами. Ми сіли на бричку, щоб поглянути зблизька на Канів та щоб відвідати визначного шестидесятника, Василя Степановича Гнилосирова. Він уродився 1836 р., а умер 3. XI. 1900 р. Він був студентом харківського університету, ширив українську ідею, як книгоноша, торгуючи по ярмарках українськими книжками. Свої пригоди він описав у петербурській „Основі" (1862 кн. IX.) у статті: „Пять день з життя X-ого студента" під прибраним іменем А. Гавриш.

Університету не скінчив через недостачу матеріяльних засобів. Був якийсь час учителем, вкінці „штатним смотрителем" школи. Залишив по собі рукописну, записну книжку з 1861 .р. (Див. про нього Кievская Старина 1901. том 72. стр. 300—307 у статті: „Памяти Гнилосирова" і „Україна" 1928. I. у статті Ігнатія Житецького: „Київська Громада" за 60-тих років стр. 92, 95, 105-6, 109.).

Хоча Гнилосирову було тоді 31 років, він виглядав значно старше. Він втішився Лисенковою уважливістю для його особи. Мешкав у давньому манастирі, де було кілька кімнат, заложених книжками, здебільша латинськими.

Та не до книжок нам було. Нам спішно було заглянути ще раз на Шевченкову могилу. Утрійку ми сіли знову на бричку. По дорозі клонилося вже сонце до заходу. Степовий вітер холодив нам обличчя. Зпід кінських копит збивалася курява.

Коли ми входили на стежку, що веде на Тарасову могилу, гончарі запалювали горни і в них випалювали посудину.

Ми, утрійку, вийшли ще раз на могилу. Потім [illegible] відкрили голови й молилися. Потім [illegible] квітів з могили, а я забрав у хустину [illegible] землі і зберігав її довгі роки, як дорогу памятку.

За годину мав відійти пароплав.

— Прощай, Тарасе — сказав Лисенко [illegible]

Німий смуток заляг нам на обличчя [illegible] хвилина молитви, коротке прощання з [illegible] ським, ключарем найбільшого скарбу України [illegible] і ми вже сходили в тихій задумі з Тарасової гори.

Хоч уже стемніло, ми дивилися ще [illegible] роплаву з відкритими головами, доки [illegible] і гора не щезли нам з очей в сутінках [illegible] Небо було ясне, зірки меркотіли і [illegible] валися. Степовий, легенький вітер [illegible] нас, перетомлених цілоденною дорогою [illegible]

У природі було так гарно а Україна [illegible] гнила тоді під царською владою!

До півночі сиділи ми оба з Лисенком [illegible] чердаку пароплаву, опісля зайшли до [illegible] й полягали спати. Одначе сон не [illegible] очей. Ледви почало свитати, ми вийшли [illegible] на чердак, приглядалися сходові сонця [illegible] гарним видам, достойним кисти великих [illegible] стців. По годині восьмій зранку [illegible] роплав до київської пристані.

—o—

ВАСИЛЬ СІМОВИЧ.

Шевченко на Буковині.

Перше знайомство з творчістю Шевченка на Буковині звязане з невеличким гуртком молодих людей, родом із Галичини, що мали такий великий вплив на Федьковича. Ще до смерти Шевченка і Кость Горбаль і Льонгін Лукашевич познайомилися були з поетом із ляйпціґського видання його творів (1859), і через свойого приятеля Антона Кобилянського, тодішнього студента богословського православного ліцею в Чернівцях ця невеличка збірка Шевченкових творів („Neue Gedichte von Puschkin und Schefftschenko") сколихнула молодими семинаристами. Три роки після смерти поета ці семинаристи влаштовують панахиду по Шевченкові в новій православній церкві св. Параскеви в Чернівцях (1864) і притягають до цього свята учнів VII. й VIII. кл. чернівської (німецької) гімназії. Така панахида відбулася ще раз, два роки пізніше, теж заходами богословів та учнів ґімназії. Але ж видко Шевченкова муза захопила була тодішню буковинську молодь тільки зверха. Не тому, що після цих їх виступів ми нічого не чуємо про Шевченкові святкування в Чернівцях, а й тому, що й аранжери панахиди зпоміж молоді (нпр. пізніший митрополит Репта), і сам священник, якому довелося мати з цього приводу неприємности — покинули цілком український табор. Що й Федьковича зачепив був Шевченко тільки злегка, видко найкраще з його вірша „Співацка доброніч на скін Тараса Шевченка" (1861), де „буковинський соловей" змальовує Шевченка як якогось середньовічного трубадура, що не може найти зрозуміння між людьми й тому умирає. Кінчається цей вірш цікавими для самого Федьковича словами, які вказували б на те, що буковинський поет уважав себе неначе переемником Шевченкової пісні:

„Спи ж ти, руский соловію
Я за тебе тужу,
А як тутка зазоріє,
Я тебе пробужу...

На Буковині справді незабаром „зазоріло", почалося українське орґанізоване життя („Руська Бесіда", 1869; „Руска Рада", 1870; студентське товариство „Союз", 1875 і т. д.), але ж пішло воно, те життя, не народнім шляхом. Правда, про Шевченка тодішнє громадянство щось та знає. „Руська Бесіда" дякує Обрістові, учителеві реальної школи в Чернівцях, за його переклади Шевченка на німецьку мову (1870), „Союз" закуповує для своеї бібліотеки „новое изданіе поезій" поетових (1877), декорує свою домівку (1881) портретом Шевченка — і така на око дрібничка мала на той час повної національної темноти й москвофільського отупіння свою вагу, а — то й задумує владити Шевченківські вечерниці (1882). Тільки всього ми довідуємось із документів наших товариств про „культ" Шевченка на Буковині... У буковинських виданнях із тих часів про Шевченка не чути... Це були тяжкі для нашого народу часи, коли найталановитіша українська інтеліґентна молодь, із ріжних причин, перебігала масами в румунський табор, то німечилась, то виїзджала за стипендії від російського консуляту до — Росії.

Справа перемінюється з хвилиною, коли від 1884 товариства захоплюють у свої руки свідомі українці. Появляється українська преса („Буковина" 1885), „Руська Бесіда" починає видавати місячник „Бібліотека для молодежі, селян і міщан" (1885), календарі, які рік по року видавало це товариство, стають народні не тільки змістом, а й мовою — в усіх цих виданнях появляються статті про Шевченка і його значіння, вони друкують Шевченкові твори то цілі, то вийнятки з них (нпр. „Календар" із 1887. р.), а то й додатком до „Ластівки", що замінила (1896) „Бібліотеку для молодежі", виходить окремою книжечкою для селян збірка висловів і Шевченкових поук („Слова правди і науки"). Те саме торкається шкільних підручників для народніх шкіл. У міру того, як українці здобували на Буковині впливи і на полі шкільництва, шкільні читанки містять щораз більше виписків із Шевченкових творів (правда, їх було таки небагато) та статті про Шевченкове життя та його твори.

Разом із цим починаються і Шевченкові святкування (перший концерт із промовою проф. Стоцького — 1886 р.). Влаштовує їх то „Руська Бесіда" сама (1886), то з українським студентством та жіноцтвом (1887), навіть „Міщанська Читальня" в Чернівцях (1888 р.). Та часто в цих святкуваннях бувають перерви: так в 1889—1890 Шевченкового свята в Чернівцях не було, в 1891 р. влаштовано „вечерок в честь Тараса, Маркіяна й Юрія" з промовою проф. Стоцького, в 1892 р. відбулося величаве свято, в якому брав участь „Львівський Боян", чужі солісти, на якому було багато чужої публики й т. д., але ж сім років після цього ніякого свята в Чернівцях не було (1893—1900). З цього приводу було багато розмов, а то й неприемних суперечок між прихильниками щорічного святкування памяті Шевченка на зразок Галичини й Наддніпрянщини, і такими, що вважали такі щорічні святкування зайвими. В дискусіях на цю тему ці останні підносили, що ось німці не святкують рік-річно ні Гете, ні Шіллера, і таксамо румуни не владжують щороку свята в честь свого найбільшого поета Алєксандрі; зате перші зазначували вийняткове значіння Шевченка для української нації, вказували на приклад Галичини. Були ще й інші причини. Це був час упертої боротьби українського проводу за права українського народу на Буковині, а справою святкувань не було, без проводу, кому занятися. Правда, 1895 р. покликано до життя „Буковинський Боян", але й він не мав відповідного керманича. Щойно коли до Чернівців прийшов пок. Модест Левицький, людина великої енерґії, сам співак і дуже добрий орґанізатор музичної справи, все це відразу наладналося, і від 1900 р. до самої війни вже рік-по-року українське громадянство влаштовувало Шевченківське свято. Ці свята були деколи дуже величаві, деколи (1906) бували на них представники державної (президент краю) та краевої (краевий маршалок) влади. За львівським звичаєм на такому загальному святі студентська молодь діставала окрему точку, звичайно — промову.

Буковина — край невеликий. То й Шевченківські концерти в Чернівцях збирали не тільки інтеліґенцію і зпоза Чернівців, але бувало на них багато селян. Нераз влаштовували Шевченківські свята чернівчани й на провінції (нпр. у Кіцмані, 1901 р.), доки вона згодом сама не спромоглася на власне свято. Нераз знов і в Чернівцях бували концерти і для ширшої громади. Влаштовувала їх то сама, то з допомогою інтеліґенції, головно студ., чернівська „Міщанська Читальня", а властиво молодше покоління міщан, що згуртувалося було в т-ві „Руський Міщанський Хор" (1909, 1911, 1913), що мало доброго орґанізатора хору (Гундич) і гарних співаків. Шевченківські концерти „Руського Міщанського Хору" дуже поширили між міщанством пошану для Шевченка, бо ж на них були все й добрі рецитації Шевченкових творів і добрі промови, які виголошував, здебільша, хтось із інтеліґенції. Про Шевченківські святкування поза Чернівцями в 90 рр. XIX. ст. (з вийнятком свята у Вашківцях 1896 р.) не чути. Починаються вони в першому десятиріччі XX. ст., а саме 1909 р. (два свята) та 1910 р. (4 свята). А в 1911 році, коли на заходи украніського інспекторату Краева Шкільна Рада завізвала всі українські школи святкувати пядесятліття смерти Шевченка, не було села на Буковині, де не відбулося б шк. Шевченківське свято з участю цілого села... Дуже гарне було Шевченківське свято, що його в березні 1910 р. влаштували учасники курсу вищої освіти, самі селяни, і із власного почину (на закінчення курсу).

Цікаво, що й шкільна молодь Чернівців, у порівнянні з Галичиною, досить пізно взялася святкувати Шевченка. Та воно не диво. Учителями української мови чи в німецькій чернівській ґімназії, чи в учительській семинарії до 1893 р. були москвофіли, що ненавиділи українську мову, ненавиділи Шевченка, явно собі кпили з нього (С. Білинкевич), звали його мову хлопською, молодь була в переважній частині москвофільська, або взагалі несвідома, до національних справ байдужа... Коли 1896 р. основано українсько-німецькі паралельки при II. німецькій ґімназії, то справа відразу поправилася, але треба було чекати, аж ті молоді хлопці підростуть... Таким чином перше велике, добре підготоване, незвичайно гарне Шевченківське свято в чернівській I. ґімназії на честь „des Besten der ruthenischen Nation", як висловився директор Клявзер, відкриваючи свято, відбулося щойно 1900 р.

Це вдатне свято, про яке довго говорили в Чернівцях, а до якого учні українці запрягли й москвофілів (диригував — москвофіл Вольський), мало великий вплив на молодь. Рік після цього вже відсвяткували память Шевченка обидві ґімназії, рік пізніше — вчительська семинарія, і так пішло рік за роком, кожна середня школа в кожному місті. Правда, бували нераз незрозумілі тепер дискусії в деяких ґімназіях (Кіцмань, Вижниця), чи, мовляв, якогось року не краще б відсвяткувати память нпр. С. Воробкевича чи Федьковича замісць Шевченка, і наслідки таких дискусій бували такі, що взагалі того року ніякого свята не було.

Дуже гарні святкування були 1911 та 1914 р. В 1911 р., як уже ми сказали, відбувалися свята з розпорядку Шкільної Ради. Але ж у поодиноких школах підготови до свят почались були далеко до розпорядку влади. Незабутнім залишиться на все свято вчительської семинарії в Чернівцях у найбільшій салі в місті, в салі „Музичного Товариства", коли виведено вперше в Чернівцях збірну деклямацію „Великого Льоху", коли чернівська, чужа і своя, публика вперше почула „Бють пороги", коли маленькі діти із школи вправ лепетіли „Шевценкові вірсики". Таке саме незабутне свято владила дівоча православна школа, де діти співали вмисне для свята скомпоновані (на жіночий хор) до слів Шевченка твори Євсевія Мандичевського. Те саме треба сказати про свято в реальній школі. А кіцманська ґімназія з приводу ювілейного року придбала гарний бюст Шевченка роботи М. Гаврилка. Бюст цей розбили 1914 р. москалі. Це була їх перша робота в цьому місті.

Всі такі святкування в мішаних щодо складу населення містах викликували пошану для Шевченка. Тимто не диво, що коли українці зажадали, щоб у Чернівцях одну вулицю назвати

імям Шевченка, так узагалі ворожий до нас, маґістрат уволив волю українських радних, і одна вулиця й досі так і зветься: Strada Sevcenco (колись: Szewczenkogasse).

Та такими святкуваннями не обмежувався культ Шевченка на Буковині. Бували тут і популярні академії (пригадую собі вдатну академію 19. березня 1911 р.), на яких саля „Музичного Товариства" була вщерть забита, були часто виклади про Шевченка, здебільша, взимі, і в Чернівцях, і на провінції, з рецитаціями його творів. А для молодого покоління мало велику вагу те, що професором української мови й письменства на університеті в Чернівцях був один із найкращих шевченкознавців — проф. С. Стоцький. Його студенти діставали підготову для зрозуміння Шевченкової творчости і як учителі середніх шкіл своє знання передавали своїм учням. Вони ж утворили були між собою окремий „Гурток кобзарознавства", а „Кобзар" Шевченка зробили просто шкільним підручником... Це були такі часи на Буковині, що можна було це зробити. Ще й тепер стоять перед очима розпалені обличчя учнів, які, порозумівши по інтерпретації якогось Шевченкового твору відчували велику гордість у серці, що мають такого великого поета, і найважніше, що вони його сяк-так зрозуміли... Вислідиі праці учасників семінаря пр. Стоцького сяк-так нашій громаді знані...

На закінчення цього нарису слід іще додати, що саме на Буковині появився перший переклад деяких Шевченкових творів на німецьку мову (Обріста, 1870), та що й пізніш перекладали його буковинці, то українці (Сергій Шпойнаровський, Олександер Попович), то німці (Артур Бош), і деякі з цих перекладів справді гарні (Поповича, Боша) й поетичні (пор. „Taras Schewtschenko, der grösste Dichter der Ukraine". Відень, 1914).

Не перевелися Шевченківські святкування на Буковині й серед змінених обставин. День 25. березня — це найбільше свято цілої української Буковини. Того дня що року донедавна були Шевченківські свята. Хоч „без початку" (без промови) й „без кінця" (без нац. гимну), як кажуть ті, що памятають передвоєнні часи — вони збирають (чи збирали) всіх українців із Буковини. Всіх — бо половина гостей стоїть під найбільшою салею в Чернівцях і побожно, з відкритою головою слухає... На це свято чекають цілий рік. Чекають із великою нетерплячкою.Та від двох років, через відому подію на концерті, того всенаціонального свята українців на Буковині немає... Земляки збираються видавати цілого „Кобзаря", бо досі встигли лише видати збірку поезій для дітей.

ВАСИЛЬ ЛЕВ.

ШЕВЧЕНКОВА МОВА.

I.

Велич Шевченкової Музи, такої ґеніяльної і дорогої нам, зрозуміла для нас не тільки завдяки глибокому змістові великої національної ідеї та щиронародньої поетичної форми, але також завдяки своїй простій мові „без золота, без каменю, а голосної і правдивої як Господа слово". Шевченко не був би справжнім ґенієм без тієї мови, яка стала саме основою української літературної мови, стала спільнотою духовою, засобом до зединення всіх українських етноґрафічних земель. Мужицький син Київщини виніс ізпід сільської стріхи скарби українського живого слова і зробив їх угольним каменем нашої духової культури.

Мова українських письменників у початках 40 рр., що саме на них припадає Шевченкове виступлення на літературному полі, ще далека була до стану справжньої літературної мови, яка обєднувала би всі українські землі в один нарід зо спільною думкою і словом. Вона не могла відразу розвинутись і перетворитися з людової говірки на літературну мову інтеліґенції. Бо треба зважити, що саме в Наддністрянщині після культурного й національного пробудження мова Галичини розвивалася й оформлювалася серед трьох важних течій: 1) псевдоросійської мови обрусителів-москвофілів, 2) польської й німецької, що їх уживала частина тодішньої нашої інтеліґенції і вкінці 3) селянської тобто мови простолюддя і дрібної частини ідейної інтеліґенції зпід знаку „Русалки Дністрової": одначе ця інтеліґенція послуговувалася говіркою своєї околиці.

На Надніпрянщині мова Котляревського, Квітки та їх сучасників тільки промощувала дорогу розвитковоі мови народньої як літературної. І тут за авторитет і підставу для її розвитку стали змагатися два великі діялекти: полтавський і київський. Та вирішення цього змагання не прийшло скоро. Інтеліґенція, — яка саме є тим чинником, що формує літературну мову, надає їй певних норм та устійнює межі між формою людовою і книжною, як також відмежовує від впливів говірок, — цуралася переважно цієї непанської, мужицької чи хахлацької мови. А проте коли інтеліґенція вживала літературної мови, то зближувала її до говірки своєї території, або таки й розмовляла тією говіркою. Не було теж під цю пору українських часописів і журналів, що в таких випадках стають трибуною розвою літературної мови. Прояви духової культури українського народу обговорювали тоді в часописах і журналах та в науковій літературі тільки російською мовою, а народня мова як підрядна лишалася селянинові для його домашнього вжитку розмови, чи невеликій жмінці інтеліґенції також для їх домашнього вжитку або для порозуміння із простолюддям. Тай ця мова подекуди підпадала підо впливи російської, державної.

Серед таких обставин виступає Шевченко, що в школі в дяка вчився на псалтирі церковної мови, а в панських покоях мусів говорити по російськи або по польськи. Колиж після викупу з кріпацтва вступив Шевченко до Академії Мистецтв у Петербурзі, тоді попав він у середовище, де й українці серед московського моря мусіли говорити по російськи. Шевченкові лишалася рідна мова для його думок у затишку скромного мешкання, де зродилися перші поезії, що склалися на „Кобзаря" з 1840 р.

Бо середовище, з якого вийшов поет, земля, що вигодувала його предків, його рідню, його земляків, українська традиція в родині Тараса наказувала йому говорити про свій нарід, його минуле й сьогочасне тільки українською мовою, мовою простолюддя й нею „возвеличати рабів німих", а на сторожі коло них поставити українську народню мову.

Знання української мови виніс Шевченко з батьківської хати, тому вона забарвлена в великій мірі розговірною мовою Київщини, докладніше — вужчої території, Звенигородщини. А на те, що Шевченко обєднав своєю мовою всі частини української етноґрафічної території і дав підставу до витвору української літературної мови, склалися саме такі чинники: 1) народня мова Київщини (точніше Звенигородщини) — — центрального говору українських земель, 2) церковна, засвоєна на науці в дяка та лектурою Св. Письма, про яке Шевченко згадує в епілозі до „Гайдамаків":

> Бувало в неділю, закривши Минею,
> Батько діда просить, щов той розказав
> Про Коліївщину...,

і вкінці 3) російська.

II.

Докладно пізнати Шевченкову мову трудно через те, що в пору його творчости не було ще установленого правопису для української літературної мови. Подібно як Котляревський з полтавським гуртком письменників, а Квітка з харківським, так і Шевченко мусів користуватися російським правописом, пристосованим до традиційного правопису XII.—XVIII. ст. української мови. За словами О. Синяв-

ІВАН НІМЧУК.

Як мене Шевченко захопив українством

Спомин з ґімназійних часів.

Я був засуджений на те, щоб стати звеличником чужих богів, чужої культури, мене виховували на яничара власного народу. Що таким я не став, у цьому велика заслуга того глибокого культу Шевченка, що його завжди плекала і нині плекає українська молодь, і який остаточно захопив і мене.

Три роки я вже томився в Николаївській бурсі у Станиславові, що кілька літ перед тим через байдужність наших людей перейшла з рук церковного братства в руки людей, яких ідеалом була „єдиная, неделимая". Обєдинительні ідеї вщіплювали вони у своїх вихованців усякими можливими, іноколи навіть дуже цікавими способами, про які варто б колись написати окремо. І хоча я сидів три роки під опікою нашого о. катехита, що був наставником бурси, то „общерусская ідея" в мені якось не приймалася. Не знаю сам, що було причиною моєї відпорности. Чи я виніс уже настільки любови до всього рідного з дому, чи це був вплив товаришів зпоза бурси, з якими я, не зважаючи на заборону, всеж час до часу стрічався, чи жива українська мова й українська книжка, що були в такому різкому противенстві до дивної мертвеччини, якої вживав о. катехит та його політичні однодумці, чи може моя духова структура, що вже тоді не дозволяла мені приймати за свій перший-ліпший погляд чи арґумент моїх наставників, чи вкінці само життя, що не противилось, а просто таки голосно кричало та протестувало проти того всього, чим нам набивали в бурсі наші молоді мізки... Мабуть усе те разом причинялося до того, що „русским" я назвати себе не міг, хоча не був і свідомим українцем.

Так було до 1907 р. Я був тоді учнем четвертої кляси польської ґімназії (ґімназія українська у Станиславові мала тоді ще тільки дві найнижчі кляси) і все ще стояв на роздоріжжі та — мучився. Куди маю йти? До котрого ґурту пристати? Як мені рішитися? З одного боку широка праця для народу, що вже тоді ступав семимилевими кроками вперед, яка манила й захоплювала в тих часах кожну кращу одиницю з української молоді моєї ґімназії, а з другого велике багатство і безмежні простори Росії, готова культура, просто рай... І одночасно з одного боку повне матеріяльне забезпечення й удержання бодай до скінчення ґімназії(в бурсі я жив зовсім безплатно, дотого був забезпечений стипендією з львівського Нар. Дому), а по другому боці мене чекала важка праця й турботи, як удержатись самому з нужденно платних лекцій (з виходом з бурси треба було, ясна річ, стипен-дії зректися). Нині про це писати легко, але тоді тяжко було додуматися чогось путнього.

До того всього наш о. катехит мав велику повагу і ще більші впливи в цілій ґімназії і про[illegible] тому вихованцеві бурси, що посмів поставит[illegible] вороже до його ідей! І ніхто так не впли[illegible] відомому обєднительному напрямі на довір[illegible] собі молодь, як він, її духовий батько.

Не диво, що те втолочування в молоду го[illegible]лову обєдинительних ідей мучило мене днями [illegible] ночами, відбирало спокій, торощило нерви. [illegible] був завжди досі „добра дитина", якже мені [illegible] в розріз з о. катехитом? Що зроблю, коли по[illegible]кину бурсу чи коли мене з неї проженуть, — [illegible] скажуть на це батьки, — що люди в родинн[illegible] селі? А треба знати, що з бурси проганяли [illegible] милосердно кожного, про кого довідалися [illegible] тивно, що він має звязки з „сепаратистами".

В такому стані душі застало мене і свято [illegible] честь Шевченка, уладжене українською мол[illegible]дю моєї ґімназії.

Вихованцям бурси, з виїмком кількох [illegible] старших, що їх уважали зовсім певними, [illegible] на свято заздалегідь заборонили.

Прийшов день свята. Я чув уже кілька [illegible] зів раніше, як товариші зпоза бурси обго[illegible]вали в клясі програму свята, я бачив, як [illegible] наперед тішилися, що гідно вшанують [illegible] генія українського слова, не зважаючи на [illegible]

ського: „Шевченкова графіка, це звичайна тогочасна українська графіка з усіми її характерними відзнаками, це конґльомерат із графіки староукраїнської та тогочасної російської, при чім конґльомерат досить несталий[1])". Тимто така ріжноманітність у правописі Шевченка. На означення фонеми и вживає поет знаків и або ы, для фонеми ї, і вживає букви и, а знаком є передає вимову фонеми є або е, головно на початку слова або після приголосівки. Одначе Шевченко не придержувався стисло цих правописних засобів, а часто мішав и — ы (т. зн. фонеми і - и); часом для і та є вживав знаку ѣ. Крім цього Шевченко мішав у мові та письмі фонеми е — и. Не все відділював поет від дієслова сполученик не (як то було й давніще) також і ся (ця) не завжди писав разом. Коли до того зважити, що Шевченко писав нашвидку та дуже нечитко (нпр. букви а — и, е — о, подібна одна до одної), щоб цаспіти за своїми думками, або на засланні скриваючися перед владою, то відчитування його рукописів справляло дослідникам багато труднощів. Ось зразок тексту з оригінальним правописом поета:

Мени однаково чи буду
Я жыть въ Украини чи ни,
Чи хто згадае чи забуде
Мене въ снигу на чужини
Однаковисинько мени
Въ неволи вирисъ межъ чужими,
И неоплаканый своими
В неволи плачучи умру
И все съ собою заберу
Малого слиду не покину
На нашій славній Украини
На нашій не своїй земли.
И несномяне батько съ сыномъ
Не скаже сынови молысь
Молыся сыну за вкраину
Його замучилы колись.
Мыни однаково чи буде
Той сынъ молытися чи ни.
Та не однаково мени
Якъ украину злые люде
Присплять лукави и въ огни
Ін окраденную збудять,
Охъ неоднаково мени[2]).

[1]) О. Синявський: Дещо про Шевченкову мову. Україна 1925, ст. 101.

[2]) Автограф Шевченка (з „Більшої книжечки") Т. Г. Шевченко, твори ДВУ, Харків 1931. р.

Так бачимо, що нелегко було усталити правопис і мову в редагуванні Шевченкових творів. Коли в 1860. р. поет видавав свого славного „Кобзаря" накладом Симиренка, то робив він поправки переважно в змісті, одначе звернув теж увагу і на виправлення мови. Та після його смерти кожний видавець чи редактор справляв не тільки Шевченків текст, але й переоблював мову на свій лад. А навіть уже з 70. рр. (через Старицького й галицьких письменників) позначилася тенденція „відштовхнутися" від народньо-пісенної стихії в Шевченковій мові, яка тоді вже здавалася надто бідною й культурно обмеженою, (одначе ніхто не може заперечувати її кольосальної ваги в історії всього нашого культурного процесу[3]). Тому найважніші видання „Кобзаря" Кожанчикова з 1867. р., празьке з 1876. р., петербурзьке з 1884. р., київське з 1889. р. та Романчука в Галичині з 1907. р. мають багато ріжниць у тексті й мові. Аж Василь Доманицький видав таку потрібну студію п. н. „Критичний розслід над текстом „Кобзаря" Шевченка" (Київ, 1907. р.). На основі власноручних записок Шевченка, його коментарів і поправок, а також і студій та дослідів над творчістю поета усталив Доманицький остаточно текст „Кобзаря", ствердив автентичність деяких Шевченкових поезій та виправив мову. Ця студія послужила йому до пізнішого — поправного щодо змісту й мови — видання „Кобзаря" в Петербурзі 1910 і 1911 рр. Оминаючи деякі похибки в цьому виданні опираються і досі всі видавці Шевченкових творів свої видання. Після 1920. р. „Інститут Шевченкознавства" в Києві, занявся ще дальшими дослідами над Шевченковими творами та зачав очищувати його мову від чужих впливів, яких справді знаходять щораз більше з погляду теперішньої української літературної мови. Тепер правильним шляхом іде редаґування Шевченкових творів українським Науковим Інститутом у Варшаві під редакцією відомого знавця Шевченка, проф. П. Зайцева.

Треба підмітити, що очищування Шевченкової мови чи пристосовлювання її до сьогоднішніх обставин може спровадити досліди на хибний шлях, про що вже висказав побоювання О. Синявський у згаданій статті: „Можна б іще багато навести зразків ріжних

[3]) Ол. Дорошкевич: „Етюди з Шевченкознавства, ст. 34.

нешевченківських прикмет у друкованих Шевченкових творах, але не можна навести видання, де була б тільки Шевченкова фонетика. Звичайно, нівеляційного впливу ортографії не може уникнути нічия мова, але поза цим мова принаймні таких письменників, як Шевченко, повинна бути незаймана." („Україна", 1925).

Факт, що Шевченко послуговувався мовою київського говору, зробив те, що в його мові знаходимо мало відхилів від теперішньої літературної норми. Звенигородщина це місце, де перехрищуються східні й західні та північні говори. Тому Шевченкова мова східня у своїй основі, одначе зрозуміла, а навіть спільна для українця з заходу, бо лучить у собі елементи східні з західніми та північними. Тимто знаходимо в Шевченка такі елементи, що запанували були якийсь час у літературній мові як виразники її спільноти. Згадати б хоч про такі явища як: вітати (не витати), збірати (не збирати), сяти й сіяти або запанували таки пізніше, нпр. закінчення родовика й давальника однини та називника множини на -і в словах жіночого роду як: напасть — напасті, а далі пропуск -й — в словах типу піде (не пійде) і в наростку вищого ступня прикметників на -іше нпр. голосніше, жалібніше, частіше, видніше. Одначе виступають у мові Шевченка й місцеві ознаки київського говору, як: -овати замість -увати в закінченні дієйменника теперішнього часу, або (залежно від наголосу) заміна е — и: Керелівка — Кирилівка, кешеня — кишеня, туркеня — туркиня.

Слід би й підмітити такі Шевченкові слова, що лягли в основу літературної мови, як: багато (не богато), титар (не паламар), царина (не поле), зайвий (зам. злишній), вернутися, повернути, стрівати, пострівати, талан, безталанний, стид (не встид), схід (не всхід) та сприкметниковані дієприкметники, як: трудящий, роботящий, гулящий.

Коли приглянутися, що було в мові до Шевченка, що при нім і по ньому, треба ствердити, що перед Шевченком у мові Котляревського й Квітки знаходимо ще багато простонародньої вульґарности й провінціональности та незрозумілих архаїзмів чи русизмів. Цього всього Шевченко позбувся свідомо, дбаючи, щоб його мова була зрозуміла для всіх, була спільна цілому українському народові. Шевченкова мова зединила всі українські землі в один духовий організм.

...виде вдоволення о. катехита та великої частини учительського збору.

Мені здавалося, що на святі мушу бути і я. Того дня пополудні я звільнився у префекта бурси, щоб відвідати свояків. Одначе якась невидна сила гнала мене мимохіть перед театр, де мало відбутися свято. Там панував уже живий рух. На обличчях знайомих і незнайомих товаришів пробивалася радість, питома, здається, тільки на святах молоді польських ґімназій, де влаштування Шевченкового свята звязане звичайно з меншими чи більшими перепонами.

Не вадуючись довго, я скочив з бючим серцем на ґалєрію, де сховався в самому куточку. На щастя, з бурсаків не бачив мене ніхто і по хвилині я вже став обережно розглядатися по авдиторії, виповненій по береги салі.

Саме підомною сидів у льожі о. катехит, погляд якого міг мене найбільше тривожити. Я успокоївся, бо знав, що мене над собою не побачить.

Якою чудовою видавалася мені тоді саля! Вся вона була прибрана зеленню й написами - цитатами з творів Шевченка! Як принадно виглядало на сцені, де в хорі доглянув я кількох товаришів з мого відділу! І якось ... мені стало, чому то я не між ними, чому мушу виглядати на них зі сховища, чому не можу явно та свобідно пошанувати Шевченка разом з цілою салею? А бюст Шевченка серед ... учасників і хору промовив до мене якось так, що я забув про все і перенісся думками в своє рідне село, а далі над Дніпро, на завалене снігами й ледом місце його вигнання, над його могилу... І я почував, що він усе життя терпів за ідею і за неї помер.

Коли я очуняв, не було вже на сцені хору. Саме зачав виголошувати промову учень Вітовський Дмитро, пізніший секретар військових справ ЗУНР, що була тоді для мене верхом мрій. Ще до нині памятаю деякі фрази з тої поетичної промови Вітовського, що був загалом дуже добрим промовцем.

З ходом концерту я щораз більше захоплювався. Колиж по концертовій частині почалася вистава одного акту з траґедії В. Пачовського „Сон української ночі", я майже відчував, що в мені довершується якась переміна. Я вже не звертав уваги ні на о. катехита, ні на своє окруження, ні навіть на одного старшого вихованця бурси, що прийшов на ґалєрію „на звіди" й очевидно мене побачив.

Я бачив, що передімною стелиться новий шлях, шлях важкий і може непевний — і все ще його боявся...

Коли свято скінчилося, вся авдиторія піднялася зі своїх місць і з тисячки грудей залунало „Ще не вмерла". Я співав також, але закритими устами, бо коло мене стояв на сторожі висланець бурси. Проте, не зважаючи на нього, мої очі сяли вдоволенням і радістю, що і я, всупереч перепонам, не ухилився від свята в честь Тараса. Але коли вся саля стала співати у прискореному темпі „Душу, тіло ми положим", я вже довше не міг запанувати над собою: разом з усіма я співав з повних грудей, з променистим зором та з нетаєним захопленням віч-на-віч мого „янгола - сторожа".

А коли я виходив зі свята з театру, я легко відітхнув, бо почував, що супроти заслуженого Пророка я не прогрішився.

Від того памятного вечора датується моє свідоме українство, першим наслідком якого було те, що я небавком попрощався з бурсою раз назавжди.

*

Трицять років з гаком минуло від тої важної для мого життя хвилини. Багато за той час зайшло всяких змін у світі й у нас, немало дечого змінилося і коло мене самого. Довелося зазнати немало розчарувань, але були й гарні, незабутні моменти. Незабаром, бо по чотирьох роках від того Шевченкового свята, я діждався і здійснення своєї мрії: я виголосив промову з того самого місця, на такому самому гімназійному святі і в присутности того самого о. катехита...

Та не змінилося одно. Як тоді, так і нині чую цілою своєю істотою, що ідеї Шевченка не стратили нічого на вартости й силі, що вони вічно свіжі й актуальні, що вони — невмірущі.

—o—

МИХ. РУДНИЦЬКИЙ.

Чи Шевченко – европейський поет?

I.

Для одних таке питання наївне, для других зайве, для третіх неясне, ще для інших зле поставлене. І відповіді ріжних людей на нього можуть бути короткі та задовільні.

Наївно питатися, чи Шевченко европейський поет, коли ми вважаємо себе европейським народом, а він наш найбільший поет.

Таке питання зайве, бо про Шевченка знають майже всі культурні народи, перекладають його на ріжні мови і пишуть про нього.

Що значить „европейський"?, рівний чужинним найбільшим поетам? Споріднений з ними своїми ідеями, формою своїх творів, близький „духові Европи"?

Треті скажуть: Навіщо ставити питання так, начеб то інші чужі поети мали щойно бути мірою, якою оцінюємо Шевченка? Чи те, що він зробив для нашого національного та літературного відродження не вистачає нам, щоб бачити його величину? Чи жаден европейський поет не повинен би заздрити саме Шевченкові його сили впливу, безпосереднього звязку з живими потребами свого народу?

II.

А проте для критика літератури всі ці відповіді занадто прості. Коли Шевченко, незвичайна поява в історії літератури, то не менше важне знати: у чому його незвичайність і важніше розяснити силу його впливу, ніж захоплюватись ним. Нам мало знати, що Шекспір або Гете перші европейські чи світові величини: ми хочемо знати: чому? Хочемо знати і тоді, коли ми ними захоплені, і тоді, коли на якийсь час чи постійно волімо інших, ближчих нашій душі, не завсіди таких великих.

Національний поет промовляє до нашої душі найлекше і найживіше з ріжних причин; ці причини такі сильні у своїх наслідках, як той факт, що ми найкраще розуміємо рідну мову, найтепліше відгукуємося на теми з рідної історії і найбільше захоплюємось письменниками, що звеличують наше минуле і додають віру у краще майбутне.

Автім... чи кожний навіть найменший нарід не має свого національного поета — найбільшого та першого, що висловлює його ідеали та мрії? Чи сам факт, що кожний з нас кохає найбільше рідну мову та рідний край рішає теж про те, що ця мова рівна своїй силі та впливові іншим з ширшим обсягом, давнішою традицією, чи наше рідне місто рівне красою та значінням великим европейським столицям?

III.

Ми хочемо не тільки знати, що Шевченко европейський поет, щоб заспокоїти свою національну гордість, а передовсім на те, щоб читаючи його твори мати переконання, що не вдихуємо в себе атмосферу відмежовану від світу великої творчости. А для цього треба прирівнювати. Хто не має вибору приймає те, що мусить. Та як прирівнювати світи великих поетів, з яких кожний — незрівняний, ненаслідувальний, оригінальний і творчий саме своїми всіма неповторними рисами?

Порівняльні студії викликують нераз іронічну усмішку на устах звеличників чистої, безпосередньої поезії, які приймають її, наче повітря, сонце та перше кохання. Ви можете розгорнути будьяку збірку великого поета і перейти від неї до Шевченка. Те, що ви переживете буде мірою не тільки творчого хисту поетів, але і вашого духового багацтва.

Критик теж не має іншого засобу „експериментувати" та перевірювати. Але за його першим безпосереднім враженням, яке залишає поетова уява, йде довга, нова праця — перевірити засоби, якими ця уява впливає не тільки на нього, але і на інших, не тільки в одній добі, а в ріжних часах, серед ріжних умовин.

IV.

Шевченко — великий европейський поет своїми ідеями та поетичними засобами. Як він досяг їх сам це майже таксамо незрозуміле, як незрозуміла поява нового геніяльного винаходу. Хоч як незручно порівнювати духовий механізм поета до машини, навіть найбільше таємничої, напр. такої, як радіо, ми не можемо без таких порівнань пояснити собі, як міг такий поет серед таких умов життя переловити якнайдальші звуки на рідній землі та у світі сучасної йому поезії, щоб створити з них нову мельодію.

Коли перейдете від Байрона до Шевченка відчуєте, що автор „Кобзаря" мав не менше темпераменту та поривів бунту і багато менше пози від автора „Чайльд Гарольда". Шевченко у свому стоїчному спокою супроти ударів долі не слабший від Леопардія і багатший на форми поетичного висвову. Він не менше грандіозний у великих поемах від Віктора Гюго, без його надмірного, часто претенсійного, красномовства. Він майже такий клясичний у простоті висловy, як Гете. І ніодин з [...] ликих поетів, ані з усіх інших XIX. віку [...] звязали своєї творчости так гармонійно з [...] тям, як Шевченко, що не шукав теми у [...] них метелицях уяви і не брав їх із книж[...]

V.

Прийде хвилина, коли европейські досл[...] ники літератури відкриють одного дня [...] незнаного їм ґенія, коли вивчать його [...] таксамо, як подорожники по Україні відкр[...] вали в ній красу природи та багацтва її [...] Прийде теж час, коли українські досліди[...] літератури читатимуть як рідних европейських поетів і прирівнюватиь їх із Шевченком, [...] твори стоятимуть на їх полиці.

Шевченко перший заохочує нас прир[...] нювати рідну творчість із чужинною. Коли [...] чужої літератури вертаємося до рідної — [...] розчаровані, не втративши смаку для тв[...] рідних письменників, тоді виринає перед [...] ми ціла низка питань: в якій мірі наша л[...] ратура европейська? Чи наші письменн[...] справді такі великі, чи тільки наші духові [...] треби такі малі? У чому ріжниця творчих [...] личин, — які ріжні причини впливів? Чи [...] всі літературні, чи залежать від інших с[...]?

І тоді на Шевченка впаде ще не один [...] вий промінь. Те, до чого Шевченко дох[...] одним блиском ґеніяльної уяви — критика [...] сить розяснювати тисячними звертист[...] стежками роздумувань, сумнівів і доказів.

В. ДОРОШЕНКО.

Шевченко в цифрах.

Всі ми гаразд знаємо, яке величезне значіння мали й мають у нас Шевченкові твори, як велико причинилися вони до збудження й формування української нац. самосвідомости. На цю тему написано безліч статтей і розвідок. Але хотілося б якось наглядніше уявити собі цей вплив Шевченкового генія на душу українського народу, так би мовити, намацати його. І як же інакше це зробити, як не при помочі цифр? Підрахуймо, кільки надруковано Шевченкових творів і це дасть нам сяке-таке поняття про обсяг впливу його вогненного слова.

Справа, здається, зовсім не тяжка. Але це так тільки здається, бо ж досі у нас не було докладного реєстру видань Шевченкових творів, а ще менше зібрано відомостей про їх наклади. Тимто і спроби такого підрахунку не могли бути докладні. В 1924 р. зробив спробу підраховати кількість видань Шевченкового „Кобзаря" М. Яшек у статті „Від „Кобзарика" до великого „Кобзаря" (в харк. журналі „Знання", 1924, ч. 10-11); згодом зацікавився цією справою д-р Л. Луців і подав свої підрахунки у статті „Про видання Шевченкового „Кобзаря" в чч. 34. і 35. „Нового Часу" 1926 р. Цифри у них майже однакові. Яшек за час від 1840 р. до 1920 р. начислив 83 видань повного „Кобзаря" та 30 малих „Кобзариків". Д-рові Луцеву ці обчислення полишилися невідомі й він начислив у рр. 1840—1925 тільки 73 повних „Кобзарів" та 25 неповних, разом 98, але вважав, що ці числа за низькі і їх треба піднести, і підносячи, самотужки дійшов до Яшекових цифр, приймаючи загальне число „Кобзарів" — 80, а малих „Кобзариків" — 30. Загальне число примірників д-р Луців обчислив на 800.000 і бідкався, що так мало український народ цікавиться творами свого генія. (Яшек не пробував вираховувати тиражу).

Приготовляючи для повного видання творів Шевченка, що його розпочав Український Науковий Інститут у Варшаві, бібліографію усіх видань творів великого українця, я теж занявся справою їх поширення на всіх українських землях. Використавши всі можливі джерела, я зміг установити зовсім точні цифри тиражу для значної кількости видань і тільки для менше, ніж четвертина їх, треба було самому викомбіновувати приблизні цифри накладу. Тут не місце докладно вияснювати, як я їх обчислив. [...] жу тільки, що рахуючися з часом і місцем [...] ли і де видання появилося, та з видавництвом, що його випустило, й порівнюючи з від[...] накладами інших тогочасних видань, я обр[...] вав найнижчі можливі тиражі для цієї ч[...] тини.

Всього я нарахував **476** видань Шевченкових творів від появи першого Кобзаря 18[...] до кінця минулого року на всіх українських землях та за їх межами. З цього числа [...] 88 видань не перейшли через мої руки, але [...] кілька з них вимагали б провірки, а реш[...]

викликає ніяких сумнівів. Але можливо, [...] кількість видань лишилася мені невідома, [...] давніших, друкованих геть-геть перед [...] та із часу визв. боротьби 1917—20 рр. [...] видання з провінції майже не доходили [...] більших центрів і тому не попали до ст[...] бліотек та й лишилися не занотовані [...] ґрафами. Але приймаючи це на увагу, [...] вважати нашу цифру за близьку до справж[...] викинувши кілька сумнівних, а додавши [...] невідомих, дістанемо мабуть ту саму [...] — десь коло 480 видань. Тираж їх дос[...] моїми обрахунками, до **пятьох міліонів** [...] ників (4,923.440), отже далеко більше, ні[...] пускав д-р Л. Луців.

Пять міліонів примірників це вже [...] на кількість, з якою не сором показатися [...] люди. А коли візьмемо під увагу ті умови, [...] ких доводилося й доводиться жити наш[...] родові, — його недержавність, економ[...] сталість, неписьменність, то цифра ця [...] наших очах іще більшої ваги.

Як же розподілялися у нас видання [...] жі? Само собою розуміється, що велик[...] шість їх припадала саме на Наддніпрянщину, [...] майже 350 видань із близько 4 і пів міліона [...] тиражем приходилося на наддніпрянські [...] ництва. На Наддністрянщину припадає [...] видань із чверть міліоновим накладом, а [...] кордонні видавництва з півсотні з 200 [...] тиражем.

Це розуміється круглі числа. Обі[...] ни ріжні твори. Подивімося, кільки видань [...] мірників було головних збірок і окрем[...]

Отож самих „Кобзарів" від 1840 р. [...] 1938 було 112 видань, у кількості [...]

1.600.500 прим.; до цього треба додати 21 повних збірок поезій, що вийшли під іншими назвами, в кількости яких 300.000 пр.; 35 „Малих Кобзарів" чи „Кобзариків" для дітей і загалом молоді в кількости 260.000 пр., та коло 40 (37) дрібних збірочок поезій іншої назви, теж приблизно коло 300.000 пр. та кілька видань окремих поем (кільканацять тис. прим.). Разом було рівно 210 видань збірок поетичних творів у кількости коло 2 і пів міліона примірників (2,484.630).

Окремо вийшло 40 творів у 214 виданнях в кількости понад 2,200.000 прим.

Разом усіх видань поезій **424**, у кількости 4,680.000 прим.

На решту складаються 52 видань Шевченкової прози (повісти, оповідання, щоденник, листування, тощо) та його російських поем.

З окремих творів найбільше видавано отсі:

1) Катерина — 33 видання — майже пів міліона прим.;
2) Наймичка 22 вид., понад 300.000 прим.;
3) Гайдамаки 19 вид., близько 140.000 пр.;
4) Кавказ 9 видань, коло 190.000 пр.;
5) Сон (поема) 17 видань, пів міліона прим.

Решта менші наклади.

„Назар Стодоля", поза 28 виданнями по „Кобзарях" та повних збірках творів, мав 14 видань у кількости близько 100.000 прим.

Друкувалися Шевченкові твори у 38 містах, з того у 13 поза українськими землями (у Берліні, Веццярі, Відні, Вільні, Вінніпеґу, Женеві, Ляйпціґу, Москві, Петербурзі, Сергієві під Москвою, Празі, Фрайштадті).

На наших землях виходили в отсих містах: Бориспіль, Вінниця, Вовча (на Харківщині), Жовква, Камянець, Катеринодар, Катеринослав, Київ, Коломия, Кремінець, Кременчук, Лубні, Львів, Мелітопіль, Одеса, Полтава, Рогатин, Станиславів, Ужгород, Умань, Харків, Херсон, Черкаси, Чернівці й Чернігів. В більшости з цих міст почали видавати Шевченкові твори після революції 1917 р., або після війни.

Головними осередками для Наддніпрянщини були, очевидно, Київ і Харків, з яких кожен може похвалитися півтора міліоновими накладами Шевченкових творів. Багато вийшло їх і в колишній російській столиці — Петербурзі — коло пів міліона, здебільшого перед революцією, бо за царських часів у Петербурзі легші були цензурні умови. Чимало вийшло і в Одесі — коло 300.000 пр. Москва майже здоганяє Львів — в обох по яких 200.000 пр., тільки у Львові вийшло значно більше видань (62) з меншим числом накладів, а в Москві 9 видань, з великими тиражами.

Загалом видання наддніпрянські і російські, призначені для Наддніпрянщини (в Москві та Петербурзі), мали значно більші тиражі, ніж наддністрянські, бо ж розраховані були на далеко ширший ринок. В Галичині наклади були малі — 1.000—2.000—5.000 прим., тільки „Рідна Школа" видала два рази „Малий Кобзарик" у кількости 10.000 пр., та М. Таранько у кількости 15.000 пр., а на Наддніпрянщині були, особливо за української влади та в СССР в українізаційному періоді вдесятеро більші наклади. Зате тут залежність видавництв від політ. режиму сильно впадає в очі. На Наддністрянщині не було таких перебоїв у видаванні Шевченкових творів, як за Збручем. Видавали потроху і майже однаково, як перед війною, так і по війні. Тимчасом на Наддніпрянщині за останне двацятьліття наклад Шевченкових творів зріс майже втрое проти попереднього кількадесятьлітнього періоду. Тут, розуміється, відограла велику ролю революція 1917, що довела до віднови української державности.

Поширення Шевченкового слова на Україні усе щільно залежало від політичного режиму. Розгляньмо ж Шевченківську продукцію саме під цим кутом.

Поминувши 40-ві роки, коли Шевченко тільки виступив на письменницьку арену, й 50-ті, проведені на засланні. коли по його слову взагалі в цілій Росії „на всіх язиках все мовчало", візьмімо продукцію від 1860 р. до нашого часу. Тут переломовими датами будуть: 1) **1863 рік** — перша по погромі 1847 р. нагінка на українське слово в Росії — обіжник Валуева, за яким опісля пішов указ 1876 р.; 2) **1905 рік** — перша революція в Росії, що розкувала кайдани, в яких досі було закуте українське слово; 3) **1914 рік** — коли з вибухом війни російська адміністрація знову майже цілком припинила українську літературу; 4) **1917 рік — друга революція й віднова** української державности; 5) **1919 рік** — збройна боротьба України з червоними й білими москалями (з підвідділами: а) 1919—20 військова боротьба українського уряду, б) 1921—24 доба селянських повстань проти совітської влади).

Ця періодизація дає нам змогу намалювати таку картину ширення Шевченкового слова на Наддніпрянщині.

Впродовж 65 літ — від виходу у світ першого „Кобзаря" (1840 р.) аж до російської революції 1905. р. вийшло на Наддніпрянщині всього 471.750 прим. збірок і окремих творів, що дає пересіч на рік — **7.257** примірників. У періоді 1905—1914 років — від революції 1905 року до початку великої війни — вийшло 620.300 примірників, що дає річну пересіч **62.030** примірників, тобто 9 разів більшу за пересіч попереднього періоду. В перших роках великої війни, коли російський уряд майже зовсім унеможливив ширення українського друкованого слова, вийшло тільки **10.000** примірників (пересіч — пів книжки на рік!) Коли ж відродилася Українська Держава, то число накладів Шевченкових творів дійшло до своєї кульмінаційної точки: у 1917—1918 роках вийшло у 57 виданнях 582.000 примірників, що дає пересіч **291.000** на рік! У наступному періоді (1919—1924), коли на українських землях ішла збройна боротьба, цифри спадають: річна пересіч рівняється 25.833, тобто зменшується понад десять разів. Коли ж потім виразні національні настрої народніх мас змушують окупантську владу повести т. зв. „українізаційний" курс (1925—1930 рр.), то висота й число накладів починають зростати, досягаючи в 1930-ому році рекордової цифри 444.000 примірників на рік, але річна пересіч у цьому періоді виявляє **240.586** примірників і 10⁵/₆ видань річно — вона, як бачимо, значно нижча, ніж у добі української державности. Проте абсолютна цифра суми накладів у періоді „українізаційного" курсу осягає майже півтора міліона. Зорганізована ще українською владою національна школа встигла вже до того часу дати покоління молоді, що здобула вже освіту рідною мовою, і совітські видавництва були змушені, як бачимо, піти назустріч доманганням збудженого до свідомого життя українського народу, який прагнув чути віще слово свого національного пророка.

У дальшому періоді (1931—1938) — страшному періоді нищення совітською владою української культури й фізичного винищування найактивніших й найцінніших елементів нації — значно вже спадає число накладів, але попит на Шевченкові твори такий великий, що большевики змушені все таки їх видавати (у цьому періоді вийшло 1,188.300 примірників, а річна пересіч накладу — **148.537**).

Ширше, з детальнішими цифрами й таблицями представлена картина поширення Шевченківських видань у моїй спеціяльній статті, долученій до згаданого вище покажчика видань Шевченкових творів. Цікавих відсилаю до неї, а тут на закінчення кілька помічень. Отож цікава річ, що такі улюблені на Наддніпрянщині поеми, як „Катерина" і „Наймичка", на Наддністрянщині зовсім непопулярні. Поза передруками по часописах, читанках та календарях, не мала ця поема у нас тут ніодного окремого видання. „Наймичка" вийшла в Галичині перед війною тільки в двох виданнях. „Назар Стодоля" вийшов окремо вже по війні (два видання накладом книгарні Н. Т. Ш.). Більше пощастило у нас „Гайдамакам", що вийшли в трьох виданнях, очевидно ще за Австрії.

Нічого дивуватися, що напр. **„Марію"** або **„Єретика"** не видавано в Галичині, але вже дивніше, що їх і на Буковині не друковано. На Наддніпрянщині окремі видання „Марії" могли появитися тільки по упадку царату.

ПАВЛО ЗАЙЦЕВ.

ШЕВЧЕНКО ЯК ОПОВІДАЧ ГУМОРИСТ.

Наш Великий Мистець був не тільки ґеніальним поетом, а і видатним артистом-малярем, і геніальним співаком-інтерпретатором народних пісень, і різьбарем, і талановитим актором, і талановитим оповідачем, зокрема — оповідачем-гумористом.

Про цей останній талант його всебічно обдарованої мистецької натури широкі кола нашого громадянства дуже мало, а може й зовсім нічого не знають. Тимчасом у багатій, але мало доступній для публики, мемуарній літературі про нашого поета знаходимо багато свідоцтв і про цей його незвичайний талант. Не претендуючи на вичерпливе використання теми, яка може (й повинна) бути предметом спеціяльної розвідки, обмежуся тут наведенням лише двох Шевченкових оповідань та короткими вступними поясненнями.

Ксенофонт Косарев, командант роти (сотні), де служив Шевченко, у своїх споминах про поета підкреслює його вийнятковий хист оповідача-гумориста. Косарев каже, що Шевченко вмів наслідувати мову киргизів, українських селян, попів, старих жінок тощо.

Шевченкові гумористичні оповідання (на жаль, недокладно записані) свідчать про його великий талант обсерватора. Здається, найсубтельніше з них — це оповідання про „поміщика" Гаркушу — такого собі українського полупанка, що „видряпався" в пани. Оповідання це переказав П. Куліш у листі до Плетньова (див. VII—VIII. т. Записок І-го відд. У.А.Н.), але, на жаль, по-російськи, а не тим мішаним російсько-українським жарґоном, яким його передавав Шевченко. Тому ми цього оповідання тут не наводимо: під пером Куліша, що переказував його свому російському кореспондентові воно зблідло. Зате два тут наведені оповідання прекрасно ілюструють хист гумориста-оповідача.

* * *

ОПОВІДАННЯ ПРО ПОРУЧНИКА БОҐОМОЛОВА.

У кінці січня 1850 року Шевченко з пустинного острова Кос-Аралу перенісся до близького Раїмського форту й жив там аж до весни — до часу, коли морська експедиція, до якої був приділений, не вирушила знову в море. Командантом форту був тоді підполковник Матвеєв — проста й чесна людина. Матвеєв опікувався Шевченком і робив усе, що міг, щоб полегшити тяжку долю поета-засланця. Шевченко в Раїмі ходив у цивільному вбранні, носив бороду і взагалі був вільний від військової дисципліни.

Якось у день якогось „царського свята" Матвеєв запросив до себе й Шевченка на обід, на якому були всі офіцири залоги. У кінці обіду, коли вже гості були під чаркою, загальну увагу звернули всі на той куток, де сидів Шевченко і звідки доносився гучний реґіт.

— Що там таке? Знову, мабуть, Тарас чудасії виправляє? — спитав Матвеєв.

— Де вже там чудасії — відповів Шевченко, що теж був уже під чаркою. — Я похвалив доброго чоловіка, а вони регочуться.

— Ану, ну розкажи, кого похвалив?

— Та самого ротного*). Послав наш добрий полковник**), нехай йому легенько ікнеться, мостити гаті на тій проклятущій кому — Дарії, а кому — мачусі. Зібрав наш ротний Богомол команду, настановив старшого і каже: „Ідіть к чортовій матері!". Я тієї матері ніколи не бачив, ну й примостився до команди (до військ. відділу). Прийшли ми до місця, треба очерет рубати, аж сокир чорт-ма! От старший і каже: „Ану-те лишень, — хто за сокирами збігає?" Я й кажу: „Я піду". Побіг, засапався, прийшов до нашого Богомола: „Дайте — кажу — три сокири!" — „Чого? —

*) „Ротний" — командант роти (сотні). Був ним поручник Богомолов, пияця, але людина добра.

**) „Добрий" полковник — б. командант Раїмського форту Єрофеєв, що по пяному збомбардував сусідній аул сумирних киргизів-каракалпаків, щоб подивитися, як він палатиме.

ПАВЛО КОВЖУН.

Шевченко мистець пензля і штихеля.

I.

Мистецька пластична творчість Тараса Шевченка складається з більше як 1.000 праць. Вона, майже рівномірно, поділюється на пейзаж, портретне мистецтво, мистецтво історичного, релігійного і побутового жанру, спеціяльний архітектурний пейзаж та деякі зарисовки тварин.

Зовсім окрему ділянку творчости Т. Шевченка бачимо у гравюрі на міді способом офорту, за які він одержав найвищий титул у ті часи, який міг осягти мистець, — академика гравюри. В це число праць Т. Шевченка входять і понад 30 офортів.

Ця спадщина доволі значна для кожного мистця, а ще значніша для Т. Шевченка. Відомо-ж, що Т. Шевченко з величезним зусиллям одержав мистецьку освіту, в неймовірних обставинах вибився з кріпацтва на волю. Ціле життя Т. Шевченка це звичайні фізичні муки, а найщасливіщими його роками — час перебування в Академії.

Мало цього.

Оцей увесь мистецький дорібок Т. Шевченка повстав за яких 15 чи 16 років, включаючи сюди і 7 років Академічної освіти.

За цей час — від сільського пастушка і панського льокая Т. Шевченко осягає не лише мистецьку освіту, але опановує думки і погляди тогочасного мистецького світу та значно його випереджує. Ми звикли до біографії Шевченка, сприймаємо її механічно, але коли глибше застановимося над страшними фактами сироти - кріпака, або засудженого засланця, — щойно тоді ми усвідомимо собі в усій повноті переживання ґеніяльної людини поета, письменника і мистця.

І не дивлячись на все пережите, на часи жорстокої реакції хитрого і перфідного Миколи І, що оком своєї жандармерії як тінь переслідував кожну видатнішу людину — Шевченко таки не заламався ні разу, таки висловився словом і пензлем, дав так багато і так змістовно величньо, що тло, на якому виступає його життя та творчість гине як мряка.

У своїй малярській творчости, Шевченко був дитиною свого часу в повному розумінні цього слова. Як мистець професіонал він придбав технічне знання у тогочасній петербурґській Академії, як мистець, він пройшов школу в атмосфері псевдоклясичного академізму, яка його вчила всю свою мистецьку увагу і темперамент зосереджувати на точно означеній тематиці: мітольоґії, давнього Риму, Греції, або біблійних мотивах, а також у точно означених формально - мистецьких засобах — Шевченкові нелегко було позбутися цього всього. А проте надутий, холодний, байдужий стиль академічного клясицизму ніяк не відповідав цілій творчій істоті Шевченка. І коли ми бачимо захоплення Шевченка Брюловим, тодішньою европейською мистецькою славою і своїм учит..лем, — то це ще далеко не означає, що на тих словах треба будувати мистецький світогляд Шевченка. Ми мусимо шукати малярського світогляду Шевченка в його працях, що від академізму відходили, виломлювалися з практики і усталених канонів цього запізненого на...

...віть на ті часи напрямку. Шевченко йшов до реалізму, єдино можливої ланки в розвитку тогочасного малярства. Реалізм у творчости Шевченка — це саме те, що найбільше відповідало всій спрагненій новини вдачі Шевченка, гарячій і живій його діяльности, а навіть його поетичній творчости. Коли є розбіжність між поетичною і малярською творчістю Шевченка то вона виникає з одного боку з самої природи обох мистецтв, з другого з суто внутрішнього підходу Шевченка до вислову у слові і пензлі. Щодо малярства, то ніякий ґеній, від коли існує малярство між людьми — не відривався зовсім від своєї безпосередньої доби, тільки її доповнював, зміняв в рамах досягнень свого часу, користаючи з попередніх епох. Це робив і Шевченко — виломлюючись з пут чисто панського (дворянського) мистецтва своєї епохи.

„Я тримаюся більше манери Соколова. Гау мені не подобається; нудно солодкий". Ці слова з повісти „Мистець" кажуть дуже багато, значно більше, як наполовину куртуазійні і механічні слова, що торкаються до творчости Брюлова. Російський портретист Соколов того часу також виломився з пут псевдоклясицизму, а у своїх портретах уживав нового спо[...] акварелевого мазка, як такого, що мав са[...] самоціль у портреті. Це вже не було розфар[...]вання рисунку ґвашою чи акварелею, [...] вислів фарбою, як самостійним її засобо[м]. Шевченко це не лиш бачив, але оцінив та[к] треба, коли вважав за корисне покористува[ти]ся винаходом старшого мистця. Тим[...] Шевченко відкрив методи портрету Брюл[...] ще таки академічно - романтичні.

Сьогодні ще доволі трудно говорити [...] неодну справу: проблеми у малярській твор[чо]сти Шевченка, бо не все досліджене, не все [ві]доме, зрештою є також не один підхід до Ш[ев]ченка, як маляра. Ця тема буде все нова, і [...]на нова стилева доба буде бачити Шевч[енка в] іншому світлі, знаходячи в його творчості [но]ві цінноші. Тимбільше, коли усвідомимо [собі], що Шевченко був мистець - професіонал [...] своє життя змагав до того, щоб бути ми[стцем], мистецтвом жив, думав мистецькими [...]ями — це був поправді його єдиний фа[х...] приніс йому визволення з кріпацтва і т. д.

І коли б ми розглядали творчість Шев[ченка] тільки з погляду малярства то Шевч[енко] маляр виступить перед нами як мистець [...]чезного значіння в історії розвитку україн[ського] малярства.

II.

Відомо, що Панько Куліш запро[понував] Шевченкові зробити серію портретів [...]ських гетьманів, видрукувати їх і по[ширити] між народом, аби тим суперничати з [...] московськими суздальськими богомаза[ми].

Це замовлення дуже нагадує [...] Майже кожному українському мистцеві [...]дилося у свому житті одержувати так[е замов]лення, а проте добрих портретів гетьма[нів] не маємо і по нинішній день. Чим це [...] Я пояснюю це тим, що коло такого [...] треба довше працювати, треба знати [...]

питає. — „Сокири!" — „Какой сокіри?" — Тут уже бачу, що він добре смикнув горілки, та й кажу: „Ваше Благородіє! Унтер-офіцер прислали, щоб ви дали три топора!" От він почухав потилицю, дочовпався до діла і питає: „Що ж, Тарасе Григоровичу, треба — каже — писати требованіє?" — „А пишіть", кажу. — „А в мене ж руки дрижать". — „Ну, і в мене, кажу, дрижать". Узяв мій Богомол перо і почав дряпати. Писав, писав, а далі кинув перо: „Чорт би його забрав!" і папір розідрав. Узяв новий лист: писав, писав — „Чорт би його забрав!" і знову подрав. Узяв третій лист — і знову те саме! А я стою та й думаю: „От розумна голова, все пише та дре!" — А далі взяв четвертий лист і надряпав: „Атпустіть трі тапора. Богомолов".

Усі сміялися, а найбільше — сам Богомолов, що теж був на обіді у Матвеєва.

Комізм цього оповідання полягав не тільки в його змісті, а очевидно, і в тому, що Шевченко дуже вміло імітував пяного Богомолова.

• • •

ІМПРОВІЗАЦІЯ А ЛЯ БАРОН МІНХГАВЗЕН.

Живши на засланні в казармах Новопетровського форту, Шевченко нудився у своїй „незамкнутій тюрмі". Товариство малоосвічених, вічно пяних офіцирів його нудило. Крім родини коменданта Ускова, що любив і шанував Шевченка, поет наш мав лише двох-трьох друзів, що з ними міг бути щирий, та й це були люди нецікаві. А тут живого поета тягнуло до людей, і Шевченко, між іншим, почав бувати в домі старенських Зигмунтовських. Зигмунтовський був купцем — мав крамницю і концесію на продаж спірту й горільчаних виробів. Був він несамовитим брехуном. У свому „Журналі" (щоденних записках) Шевченко записав кілька побрехеньок цього нащадка „короля Зигмунта" (не знати лише котрого саме Зигмунта!). Брехунська фантазія новопетровського барона Мінхгавзена була безмежня, але Шевченко завзявся його перебрехати. Капітан Косарев так оповідає про це у своїх споминах про нашого поета:

Зиґмунтовський любив оповідати про свої військові пригоди з часів, коли він (нібито) служив у війську, Суворова. Шевченка смішили ці брехні Зигмунтовського. Якось, прийшовши в гості до старого брехуна, Шевченко підбив його на оповідання про участь у Суворівських походах, кажучи, що пише їх історію. Зигмунтовському тільки того й треба було. Почавши своє брехливе оповідання дуже здалека, він закінчив його тим, що оповів, які величезні огірки родяться в Бесарабії: „Розріжеш, бувало наполовину огірок, з одної половини зробиш човен, а з другої — два весла, сядеш та й перепливеш через Дунай (!) на другий бік".

Вислухавши Зигмунтовського, Шевченко сказав:

„Вислухайте ж тепер ви мене, [...] Костянтине Миколаєвичу! Служив [...] а там є річка — Сир-Дарія, [...] яка широчезна й рибна! У ній — [...] кої великої риби, що майже вся по [...]ває, — вона досить смирна й [...]кається. Як захочеш, бувало, [...] на другий бік річки, свиснеш та й [...] скоренько по-рибі: одною ногою [...] сома, другою — на ясетра, а потім [...] судака, усача, а іноді так трапиться [...] лика риба й сама догадається — [...] вись — і переправився! Стоїш [...] й любуєшся на цю рибную річку".

— Та це Ви, здається, [...] те, Тарасе Григоровичу!? — [...]го здивований Зигмунтовський.

— „Може бути, що я й [...] стянтине Миколаєвичу, але ж і [...] оповіли неправду про човен із ог[ірка]..."

Зиґмунтовський змушений був [...] що брехав.

• • •

Зібрані докупи Шевченкові [...] дадуть колись іще один проміж [...] му **жива поетова постать** виступить [...]віше. Він любив і вмів придивлятися [...] присвоювати їх „стиль" і [...]хіку.

форму, аби дати справді поважні речі. Кожний мистець має свої мистецькі завдання, а наломлювати себе для того роду праці річ нелегка. Саме тому мистці і старші і теперішні відступають від таких пропозицій. Єдиний Масютин з свого власного почину і з власної потреби опрацьовує це матеріял і напевно дасть його у відповідній формі — але з власного почину, з власної потреби, яка у нього дозріла і відповідає його мистецькому відчуванню.

Та від цього замовлення Куліша Шевченко відмовився.

Сучасному пересічному українцеві така відмова напевно видається дивна. Як так: мовляв, Шевченко, що стільки оспівував гетьманів, Шевченко, що рвався тілом і душею до праці для України — відмовився від діла великого значіння для освідомлювання мас, і то свого „найменшого брата", якого ж знав, як ніхто — і якому — о Боже! — хотів дати якнайбільше — не захотів намалювати гетьманів? Також відомо, що Куліш найкраще заплатив би йому за працю, — а всеж Шевченко — відмовився. Відмовився тому, як писав, що „нема моделі, нема нічого перед очима нашого українського".

Безперечно це тільки виправдання — бож ніколи Шевченко, коли і на Україні був — не пробував робити гетьманів. Становище Шевченка було подібне до становища сучасних мистців. Шевченко не міг іти проти всієї своєї мистецької системи і мистецького світогляду, як справжній, великий мистець. Таке замовлення радо беруть на себе партачі, особливо тепер. Куліш звернувся не на ту адресу.

Автім Шевченко хотів дати мистецькі твори народові — мріяв про це і зробив „Живописну Україну". Як це подібне також до наших часів! Прецінь і наші сучасні мистці дають щось народові, дають частину свого „я", своєї творчости. Свідомий мистець, добрий мистець хоче дати найкраще з себе, найцінніше — добре. І Шевченко цим бзаперечним і безсумнівним фактом сказав дуже і дуже багато як мистець.

„Я не кажу про даґеротипне наслідування природи. Тоді не було би творчости, не було би істинних мистців" — каже Шевченко. А чи не підписався би сьогодні під цими словами кожний наш сучасний мистець, як у нас кажуть, „модерніст". Шевченко думав мистецькими категоріями свого часу. А діяльність тодішніх поступових росіян — муза Пушкина, статті Добролюбова, Чернешевського і Белінського лиш загострювали творчі задуми і думки Шевченка.

У часи Шевченка, власне в останні часи його життя російські критики і передова російська думка йшла по лінії виховних та освітніх завдань і у мистецтві та думка ставила на перше місце не властиву мистецьку якість, а вузько утилітарний зміст його. Добролюбов писав ясно: „Література уявляє зі себе службову силу — значіння якої міститься у пропаганді, а вартість у тому, що вона пропагує". Естетика того часу не розуміла особливостей спеціяльно мистецького сприймання та відчування — вона найцінніше у мистецтві жертвувала на поталу тимчасових, скороминущих явищ.

Та Шевченко своєю малярською творчістю не лиш значно випередив цих росіян у кращій частині їх думок, але і зберіг те, чого ці росіяни не розуміли: не порушив у своїй творчости власне мистецького елементу, даючи у серії композицій „Блудний син" доказ такій думці.

Ось тут сила малярської творчости Шевченка. Як маляр, Шевченко є дитиною свого часу, одначе мистецькі елементи у своїй творчости Шевченко не розмінює, не підпорядковує навіть і найгарнішим гаслам, коли він їх не вміє перетворити на мистецькі речі.

III.

Малярські твори Шевченка збірають давно. Очевидно, кожний клаптик по Шевченкові нам дорогий і цінний для створення повного образу творчости ґенія. Одначе з цього всього матеріялу треба виділити суттєве, міцне, творче — не принагідне. Тоді ми побачимо всю силу маляра велитня, незалежно від його ґеніяльної літературної творчости. Треба інакше дивитися на службові рисунки Шевченка, інакше на його композиції, інакше на офорти, інакше на пейзаж та портрети — бо у них виступає на перше місце раз мистець, раз археольоґ, раз професіонал портретист.

Ще раз висловлюся, що кожна дальша доба буде бачити малярську творчість Шевченка новою, свіжою і цікавою для себе. Це тому, що Шевченко у своїх головних творах не оминув ніколи чисто мистецького моменту, а значіння маляра Шевченка в історії української пластики переломове: Шевченко започаткував реалізм в українському мистецтві, що становить собою окрему сторінку в його розвитку, і який закріпився значно пізніше. Як офортист — Шевченко також започаткував його в нашій добі, відновлюючи славні традиції українського граверства.

Нехай вільно мені буде кожного українського інтелігента відіслати до книжки Дм. Антоновича (повне вид. Творів Шевченка, Укр. Наук. Інст. у Варшаві), де на 450 стор. при 160 ілюстраціях може довідатися про пластичну творчість Шевченка. У ній він знайде там усе, що торкається акції величезної діяльности мистецтва і поета, атмосферу, в якій оформився як маляр (Шевченко як гравер — додана стаття В. Січинського). Книжку читається як повість — така цікава і нова для нас.

ПАВЛО ЗАЙЦЕВ.

Шевченко в горах Кара-Тау

(НЕЗНАНА СТОРІНКА ПОЕТОВОЇ БІОГРАФІЇ*).

Засланий до далекого Ново-Петровського форту над Каспієм, цілком ізольований від культурного світу й друзів. Шевченко переживав нелюдські страждання — 7 місяців безвиходно сидів у казармі, а капітан Потапов, що йому віддали Шевченка під спеціяльний догляд, знущався над ним, як хотів.

Але прийшла весна, а з нею разом і просвіток, як здавалося, у безпросвітному повному житті: на початку травня 1851 року до Новопетровського форту прибула та ґеольоґічна експедиція, що ще торік мала вирушити з Оренбургу на Манґишлак і до якої, як памятимо, Обручев мав приділити й Шевченка. Прибув Бронислав Залеський, що з ним так заприязнився Шевченко в Оренбурзі, а разом із ним підстаршина Людвик Турно, теж засланець-поляк, один із учасників оренбурзького бенкету на честь Шевченка. Вони привезли Шевченкові купу новин, різні відомости про його оренбурських приятелів, знайомих, що їх там покинув так багато, привезли й політичні новини і ... — книжки й журнали. Легко собі уявити, з якою радістю повітав їх Шевченко: були це люди живі, освічені, нічим не звязані з тим „... оточенням, де довелося йому теперь ... обертатись.

Завданням експедиції було дослідити покладів камяного вугілля в горах Кара-Тау. У ... експедиції був штейгер Козлов, присланий, мабуть, з Уралу, був іще офіцер-топограф, а Залеський був призначений її рисувальником. ... функції виконував Турно — невідомо. Комендант Маєвський виділив із своєї залоги військовий відділ, що мав охороняти експедицію, виконувати службу звязку з фортом, що був її базою, і провадити гірничі роботи. Відділ складався не тільки з салдатів-піхотинців, але й з кіннотчиків — уральських козаків. Начальником відділу поставлено теж козацького старшину Антипова.

Десь на початку травня експедиція вирушила в гори, що починалися тут же, за фортом. Невідомо, як це саме сталося, але Шевченко попав теж до складу експедиційного військового відділу, як один із салдатів, призначених для гірничих робіт. Він завдячував це очевидно своїм товаришам-членам експедиції й доброму Маєвському, а може й інтервенції когось із оренбурзьких приятелів, як от Матвеєва: трапилася нагода дати Шевченкові змогу вирватися з казарми, де перебував уже коло семи місяців. Відпускаючи Шевченка з форту, Маєвський безперечно рискував, звільняючи його від спеціяльного догляду. Невідомо, чи Шевченко відразу виступив у похід, чи пізніше: Залеський тяжко заслаб і цілий травень лежав у Новопетровському шпиталі, і можливо, що Тарас поїхав пізніше вже разом із ним. Та хоч як воно там було, але на початку червня Залеський, Турно і Шевченко були вже вкупі, мешкаючи спільно в кибитці-наметі в одній із кара-тауських долин коло криниці, званої Апазір. Праця Залеського, як рисувальника, не була звязана з працею ґеольоґів: він мав зрисовувати всі прикметні краєвиди, цікаві урочища, памятки киргизької й туркменської старовини. Запасаючись харчами, вони могли пересуватися з місця на місце, де це було убезпечне, лише не гублячи звязку з обозом експедиції, і Шевченко дістав змогу рисувати. Коли він разом із Залеським виїздив на коні кудись у гори, ніхто не міг бачити, що він там робить, а коли вертався, то вертався до окремої кибитки Залеського, а не до гурту салдатів, приділених до експедиції, як охорона й робітники, рисунки ж його забирав до своєї теки Залеський.

Можна собі уявити, як тішився тепер Шевченко, що може нарешті, кілька місяців зчерги рисувати, — адже цілий рік не мав у руках ані олівця, ані пензля. Із жадобою він кинувся після річного „мистецького голоду" до улюбленої праці, що була його органічною потребою, без якої просто не вмів жити.

Далеко простяглися від моря вглиб півострова Манґишлаку два невисокі гірські пасма гір — Кара-Тау і Ак-Тау (до 780 метрів), але повні своєрідної суворої і якоїсь зловісно-таємничої краси. Їхні масивні „столовидні" кряжі творять місцями величезні камяні бльоки, що прямовісно підносять свої стіни-ребра над піс-

*) ... — уривок із X. розділу написаної ... біографії поета, що скоро вийде в друку. Уривок ... на підставі ... досі не використаних ...

чанними пустинними долинами, як велитенські мури якихось циклопічних замків-фортець. Уночі при світлі місяця виглядали вони, як якась штучна декорація — якесь зачароване, заснуле казкове царство, і тільки виття шакалів, гієн і вовків та скиглення нічних хижаків-птахів будило цю зловісну тишу. Для романтичної душі поета ця гірська пустеля була джерелом нових, незнаних обявлень, але він не вмів чи не хотів втілити їх в образи-звуки, зате в ритміці ліній під його пензлем душа Сходу знайшла свій вираз у всій її несамовитій меланхолійности і приспаній страхітливости. У пейзажах, рисованих ним тут, — стільки експресії, що вони промовляють самі до глядача, співаючи пісню безмежної східньої туги, і будячи в наших душах жах і неспокій. Дивлячись на ці каратауські та ак-тауські краєвиди, можна читати те, що ділялося і в душі Шевченка, кинутого на це містичне, східне цвинтарище. Краєвиди ці були декорацією, що своєю грізною тужливістю відповідала настроям поетової душі. Коли б пропали його новопетровські листи, то із цих пейзажів ми могли б вичитати те, що писав він і в листах: „Родився я й виріс у неволі та й помру, здається, салдатом. Який хоч, та щоб швидше був кінець....“ (до С. Гулака Артемовського); „Тісно мені в широкій оцій пустині, а я один“ (до О. Бодянського).

Дорога до того пункту, де ґеольоґи й гірняки мали розпочати свою працю, йшла пустинними пісчанними долинами, такими, як і той степ, що від півночі підходив до форту. Посувалися вперед поволі — робили по 25 верстов денно, а іноді то й по 10 або 12. Залеський і Турно їхали верхи, невідомо як відбував цю дорогу Шевченко: „Маємо кибитку, яку займаємо разом із Тарасом та з топографом, бо й Тарас із нами в числі салдатів, приділених для гірничих робіт“ — так писав Залеський Венґжиновському до Одеси з Апазіру, де вони стояли кілька днів (8. VI.—10. VI.), а Сераковському, що був передтим рік на засланні в Новопетровському ще перед Шевченком, оповідав у листі: „Степ зовсім такий, як і коло Новопетровського“; „степ страшно пустий — каміння, пісок, або солончаки, трави навіть дуже мало, але в деяких місцях зпоміж каміння виростають ще гарні дерева шовковиці“.

Викінчувати рисунки або робити композиції із зроблених шкіців доводилось в кибитці, у страшну спеку і в дуже невигідних умовах — при невеличкому складаному столі. Перешкоджав теж вітер, що наносив до кибитки багато піску. Проте Шевченко і в цій невигідній обстанові потрапив зробити кілька прегарних композицій. З них особливо цікаві — „Цигани“ та жанрова сценка з життя самих учасників експедиції. На останній бачимо самого Шевченка, як малює Бронислава Залеського, а той розглядає Шевченків малюнок, далі — Л. Турно за чаєм, із підобганими по-турецькому ногами, на долівці коло нього самовар, а ближче до глядача походова „манерка“ для води і книжка з написом: „G. Sand. 1851“*). Рисунок цей цілком відтворює обстанову життя учасників цієї експедиції.

Шевченко зробив тут дуже багато шкіців і привізши їх до форту та сховавши у когось із приятелів, як рисунки Залеського, міг згодом, коли умови його життя змінилися на краще, робити з них композиції. Між іншим зробив він тут чимало етюдів і з живої натури, — натурників не бракувало. Начальник військового відділу козацький старшина Антіпов, як згадував пізніше Шевченко, теж „іноді на людину скидався“. Похід у гори Кара-Тау надовго залишився у споминах поета, як хоч і короткий, але повний живих вражінь період його невольничого життя: „Похід у Кара-Тау надовго в мене в памяті зостанеться — назавжди“. Відпочиваючи, читали „Космос“ Гумбольдта, твори Жорж Занда, Міцкевича.

Повернулися до форту, мабуть, у жовтні, бо ще 19. жовтня Залеський був у Новопетровському і того дня, перед виїздом до Оренбурґу, писав листа А. Венґжинському. Між іншим він вислав йому тоді до Одеси Шевченкові малюнки на продаж. Пробув Шевченко в горах поза фортом щось коло пяти місяців, — можна було відпочити від муштри, від тяжкої „амуніції“, ходити в вигідній сорочці а la Словацький і навіть бороду собі запустити, як то було на Кос-Аралі й у Раїмі, і чого не вільно було зробити у форті.

Поворот до форту і до казарми після зазнаної свободи мусів бути для Шевченка особливо тяжкий. Нічого невідомо про те, як він провів кінець цього року, і дуже мало про те, що з ним було в 1852. році. Приїзд Залеського був для нього великою подією. Через нього відновив він звязки зі зовнішнім світом. Залеський від того часу став посередником між поетом і його друзями, а також виконавцем його доручень, що їх треба було залагоджувати дуже конспіраційно. Десь невдовзі Шевченко вже дістав від Залеського гроші за проданого комусь „Цигана“, що було для нього великою радістю, бо від початку перебування в Новопетровську до часу цього першого заробітку він не мав ні шага при душі.

*) Репродукція в т. XII. вид. Укр. Наук. Інст. на стор. 257.

О. КУЛЬЧИЦЬКИЙ.

Культ Тараса Шевченка в світлі соціо-психольоґії.

Коли говоримо про вплив Тараса Шевченка на маси українського народу то про наше відношення до великого творця та його творчости, мимохіть тиснеться під перо вираз „культ“, що його в дійсности слід було б обмежити тільки до ділянки релігійної. Те, що вживаючи звороту „культ Тараса“ ніяк не перебільшуємо почести, якою українська збірнота оточує поета, ставить перед нами проблему: як пояснити собі це цілком вийняткове, безприкладне відношення народу до поета?

Заслуг кожного поета слід все шукати передовсім у його творах. Одніею із найцікавіших проблем модерного літературознавства є питання „життя літературного твору“, тобто способу, як переживаємо і сприймаємо літературний твір у ріжних добах і ріжних середовищах.

І так питаючи про вплив творця на маси ставимо собі в першу чергу питання про „життя літературного твору“. В відношенні до Шевченкової творчости — це питання мабуть ще не досить зясоване, в усякому разі треба ствердити, що сприймання творчости Шевченка напевно було і є дуже ріжне. При цій ріжноманітности інтерпретацій і підходів від романтичного народництва, почерез просвітянський демократизм аж до націоналістичної і комуністичної ідеольоґії включно, в ерархічному щаблюванні займала творчість Шевченка все місце найвище.

Не меншу силу життеву виявила творчість Шевченка, якщо міряти вплив поета поширенням його поем. Питання, скількости читачів Шевченка в минулому і теперішности закваліфікувало б на окрему студію, що заторкнулася б ділянки соціольоґії літератури. Обсяг читачів Шевченка безумовно в европейській скалі, дуже значний, а в нас, коли рівняти його з читачами інших авторів просто велитенський.

Цим тільки стверджуємо факти, але їх не пояснюємо. Треба зважити, що сприймання і переживання творів Шевченка при всіх змінах не впливають на найвищу їх оцінку. З того виходило б, що ця оцінка не є залежна від самого змісту творів. Можливо, що тут головну ролю грає сама постать Шевченка, яка надає невмирущість його творчости силою впливу своєї вийняткової особовости.

*

Тимсамим розвязки проблеми культу Шевченка, треба шукати не тільки при допомозі літературознавства чи пак бібліопсихольоґії. До тієї проблеми треба підійти із боку соціопсихольоґії, що цікавиться всіми психічними явищами, наскільки вони виникають із форм суспільно-гуртового життя і залежать від суспільного збірного життя.

Пояснюючи, як повстають і утримуються при житті збірноти, особливо національні, соціопсихольоґія вказує м. іншим на значіння вийняткових одиниць, що стають зразками життя та предметом пошани і любови своїх співгромадян. Оця теорія-гіпотеза, що признає при народинах і відродинах народів особливу ролю особам, що виростають понад звичайну людську міру, тобто „геросам“ (тому має назву „героїстичної“), не досить на нашу гадку присвячує уваги ріжним відмінам оцих „геросів“. Між ними, як нам здається, побіч „геросів“ у ... слому значінні цього слова геросів-боєвиків, як грецький Тезей, треба б ще взяти на увагу геросів-мучеників як Ганді, чи ірляндські святі патрони „Зеленого острова“, та геросів-співців як старинний мітичний Орфей чи кельтійські барди. Отже Душу нації, якщо признати слушність героїстичній теорії, формують три типи „геросів“: мученики, боєвики та бояни. Цілком вийнятковим випадком буває, коли всі типи ... нюються в одній особі. Тоді очевидно духовий вплив такої вийняткової постаті росте неспомірно, а величині впливу на нарід — відповідна величина пошани і почування серед народу. Тоді родиться напів містичний культ, як це трапилось саме із Шевченком, що став боєвиком за волю нації, засланцем-мучеником за ідею визволення і кобзарем-співцем її історичної минувшини та прийдешньої політичної волі.

*

Зеднавши в собі цілком вийняткові ... спромоги перевищення людини, мав Шевченко всі дані до того, щоб стати духовим вождем народа. Цей процес переміни поета на духового провідника, а збірки його поем — у національну священну книгу, могла б соціопсихольоґія найкраще пояснити психоаналітичним підходом.

Фройд, доспособлюючи свої погляди ... завдань соціопсихольоґії, звернув особливу увагу на відомий в історії розвитку дитини процес її т. зв. „ідентифікації“ з батьком. Батько є для дитини в одній із фаз її розвитку ... ням могутности та досконалости, він стає ідеалом її „я“, первопочином сумління. Дитина зливається духово з ідеалом свого батька у ... їй синівській любові. Оцю свою духову ... потребу. людина в пізнішому віці ... так, що переносить її на якогось іншого провідника, що заступає їй батька — своєю ... чутливістю та любовю.

Здається, що саме культ у Шевченка ... риси так перенесених синівських почувань ... батька-опікуна родинного круга на ... Тараса — духового провідника ширшого громадського кола аж до найширшого — цілої нації. Ця любов пояснюється потрійною ролею поета у нас: народнього діяча, мученика, співця.

У справі недоручування українських друків на Волині та Холмщині

Інтерпеляція пос. д-ра Степана Барана до міністра почт і телеграфів.

(Докінчення.)

І часописи не надходять. І так о. м-р Семен Гаюк з Лопушна, п. Карначівка, пов. Кременець, під датою 27. грудня 1938 р. питає адміністрацію „Діла", чому він уже більше тижня не дістав ніодного числа „Діла" хоча заплатив передплату. Дмитро Хоптян з Раківця п. Старий Олексинець на Волині, повідомив адміністрацію „Діла" дня 7. січня 1939 р., що від 3. грудня 1938 р. не дістав ніодного числа того щоденника. М. Кипріянович з Турчина біля Луцька 9. лютого 1939 р. повідомляє адміністрацію „Діла", що від довшого часу не дістає числа „Діла", тому просить не посилати йому щоденника, бо шкода коштів хочби тільки тому, що й так не дістане цього щоденника почтою. Письмо такого самого змісту з дати 12. січня 1939 р. надіслав адміністрації „Діла" Адам Остапчук з Турчина коло Луцька. Фірма: Торговля тютюну і часописів Чеслав Гратовський в Луцьку, вул. Ягайлонська 38, під датою 10. лютого 1939 р. повідомляє адміністрацію „Діла", що 3. лютого 1939 р. вислала розрахунковим чеком 5 зол., як передплату на „Діло" за місяць лютий 1939 р., і досі не дістала ніодного примірника. Писем подібного змісту адміністрація „Діла" дістала від своїх передплатників на Волині більшу скількість, хоча запренумероване „Діло" адміністрація висилала почтою правильно кожного дня. З уваги на це деякі [illegible] передплатники „Діла" на Волині вимагали від адміністрації цього денника, щоб висилати їм часопис кілька разів у місяці в збірних поручених пачках, очевидно на їхній кошт. І це адміністрація робить тепер, хоч такі висилки наражує сторони на непотрібні видатки. — В порученому листі, адресованому до мене особисто з дати Кремянець 10. січня 1939 р. звертається до мене Іван Ромицький з Кремянця, вул. Дубенська 81, з проханням інтервеніювати у дотичної почтової влади у справі доручування українських львівських часописів, які він запренумерував. Він пише, що від довшого часу почта в Кремянці не доручує передплатникам українських часописів. Він сам був передплатником львівських українських часописів „Наш Прапор", „Неділя" і „Батьківщина". Всі ті часописи діставав до 12. грудня 1938 р. і ще якийсь час можна було купити львівські українські часописи в кіоску „Рух" у Кремянці, який від 16. грудня 1938 р. цих часописів не продає, бо вони й туди не надходять.

Недоручування львівських українських часописів місцевими почтовими станицями на Волині та Холмщині є загальне і адміністрації поодиноких часописів дотепер дістають з цієї причини десятки рекламацій та зажалень. Ці всі почтові аномалії на області Дирекції Округи Почт і Телеграфів у Люблині, зокрема на Волині та Холмщині, докладно обговорив посол д-р Роман Перфецький на пленарному засіданні сойму дня 23. лютого 1939 р. в часі дискусії над буджетом Міністерства Почт і Телеграфів та вищих урядовців його ресорту, [illegible] їх фактами.

Філія Українського Добродійного Т-ва в [illegible], пов. Кремянець, повідомляє під датою 2. I. 1939 р., що вона замовила у видавництві [illegible] у Львові книжки п. н. „Князь Вя[illegible]", „Катерина", „Сто тисяч"; „Месть за [illegible] честь" і „Між двома революціями". Одначе [illegible] особи замовили там книжки [illegible] Нечуя-Левицького і „Нація у війні" Донцова. Ці книжки, видані й цензуровані у Польщі, відійшли під адресою секретаря філії згаданого товариства Сергія Білобровця у [illegible]. Адресат видупив ці книжки на почті, та при відборі з почтового льокалю, приступив до нього [illegible], який очевидно згори був на це повідомлений, відібрав від нього пакунок з книжками й адресата завів на поліційний постерунок. Там пакет отворено, та проте книжок, не зважаючи на домагання, адресатові не повернули, хоч вони всі були сцензуровані.

Львівський пресовий концерн „Українська Преса" видає цілу низку українських часописів, що їх передплачують на Волині та Холмщині, м. ін. „Новий Час", далі „Наш Прапор"; популярний тижневик „Народня Справа" на Волині дуже поширений гумористичний тижневик „Комар" і також інші, за які оплачує місячно коло 6.000 зол. почтової оплати. З численних письм, що їх надсилають до адміністрації тижневика „Народня Справа", для прикладу наводжу деякі на доказ масового недоручування передплатникам цього часопису. (Тут інтерпелянт наводить 32 приклади недоручування українських часописів).

На Волині є теж популярні українські тижневики „Нове Село" і „Батьківщина", також популярні там фахові видавництва зі Львова. Цих також масово не доручують передплатникам, рекламації лишаються без наслідків, хоч адміністрації дотичних українських часописів їх все позитивно полагоджують і правильно висилають своїм передплатникам чергові числа. (Тут інтерпелянт знову наводить цілу низку прикладів на недоручування згаданих часописів).

Масове і також плянове стримування доставки передплатникам на Волині та Холмщині леґальних українських часописів, друкованих у Львові, має досі тільки той практичний наслідок, що одночасно шириться на цьому терені нелеґальна комуністична преса і збільшуються ряди членів Комуністичної Партії Західної України.

Подаючи ці факти до відома Пана міністра, питаю:

Чи Пан Міністр схоче приказати, щоб докладно прослідили всі вище наведені факти для найдення винуватців та потягнути їх до відповідальности, і також чи схоче видати відповідні зарядження на майбутнє, щоб передплатники леґально видаваних у Польщі, зокрема у Львові, українських часописів, діставали їх правильно і без ніяких перешкод від місцевих почтових станиць на області Дирекції Округи Почт і Телеграфів у Люблині, як також, щоб ті часописи не пропадали передтим у часі перевозу почтовими амбулянсами".

„Різник з Альбакоте".

ПАРИЖ. ПАТ На гостині, яку уладив голова палати послів Еріо для послів округи Сени, дійшло до демонстрації проти комуністичного посла **Марті**, б. команданта міжнародніх бриґад в Еспанії, організатора еспанської „чрезвичайки", якого за гострі репресії, що їх пристосовував також і до червоних міліціянтів, ці останні назвали „різником з Альбакоте".

Кількох правих послів, побачивши на гостині посла Марті, що має мандат з одної паризької округи, покинули гостину заявляючи, що не можуть сидіти коло людини, яка має на совісти багато розстріляних французьких міліціянтів.

Правий посол Апріо має зголосити на одному з засідань парляменту інтерпеляцію у справі посла Марті. Правиця імовірно домагатиметься, щоб Марті усунули з парляменту.

—o—

Дрібні вісти.

Д-р Шахт, визначний німецький фінансіст, виїде при кінці березня до Індії у приватному характері.

У латвійському живці Кемпері почалися великі міжнародні шахові змагання з участю всіх найкращих латвійських шахістів і ряду визначних закордонних мистців.

Естонський міністр закордонних справ Сельтер поїде в другій половині березня до Будапешту, щоб передати реґентові Гортієві відзначення великим хрестом заслуги.

З Берліна виїхав дотеперішній румунський посол Діюварія, якого призначили амбасадором в Атенах.

День 13-го березня, як день перших роковин визволення Східної Мархії, буде святочним днем на терені цілої Австрії.

У Відні оснували німецько-італійське товариство.

Де Валера виїхав у четвер вечором до Риму на коронацію Пія XII.

Зима в Німеччині.

У південній і західній Німеччині в останніх двох днях температура сильно обнизилася. В Баварії великі метелиці, у Мінхені впали сніги і кількаметрові снігові замети на шляхах місцями зовсім внеможливили комунікацію. Телефонічна сполука з південною Баварією перервана. В окрузі Авґсбурґа буря повивертала телеграфічні стовпи й унеможливила залізничний рух. Поїзди на захід і північ відходять з припізненням. Навіть у Кольонії впав великий сніг із градом. У Відні вихор наробив багато шкоди і припинив комунікацію. На вулицях Відня буревій поперевертав самоходи. В околиці Берліна впали великі сніги.

Десять цегол денно з димом.

Часто зустрічаємося з таким висловом: „Додайте і свою цеголку до тієї великої будівлі!" Це мова про жертвенність на якусь означену ціль. Та коли мова про символічну „цеголку", то скажім кілька слів про правдиву цеголку з глини. З цеголок виростають великі і малі будівлі. Для пересічної людини є така невелика будівля гарною мрією. Власний дім! Декому здається, що це недосяжна мрія. А тимчасом не один такий мрійник пускає свій власний дім за кілька років з димом. Як це розуміти? Ось, як! Курець прокурює звичайно 50 сотиків денно, коли не більше. Одна цегла коштує звичайно 5 сотиків. Отже денно прокурює 10 цегол. На скромний мурований дім з кухнею і двома кімнатами, треба кругло двадцять тисяч цегол. Отже курець прокурює звичайно таку хату, за дві тисячі днів, себто яких шість років. А за кілканадцять років прокурює стільки, що міг би той домик і викінчити гарно. Ба, „добрий" курець прокурює такий цілий дім уже за яких пять років! Чи не варто над тим призадуматися? Чи не краще ті гроші складати на ощадність у котромусь українському банку, де виростуть гарні відсотки а з ними і скоро виросте власна хата? Перестаньмо ж підпалювати власні мрії!...

(Ш.)

Пожежа на кораблі.

ПАРИЖ. ПАТ. У доку у Ст. Назер вибухла ніччю з середи на четвер з невідомої причини велика пожежа на кораблі „Пастер". Пожежу погасили в год. 6-ій рано, матеріяльні втрати великі.

Вісти з Карпатської України.

ГЕНЕРАЛ ПРХАЛЯ ПРО НОВЕ ПОЛОЖЕННЯ У КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ.

7. ц. м. ґенерал Прхаля приняв у Хусті представників німецької преси і висказав свої погляди про нове положення в Карпатській Україні у звязку з реконструкцією карпато-українського уряду.

„Політика карпато-українського уряду — сказав ген. Прхаля буде йти без зміни дотеперішнім шляхом. Моїм завданням буде дбати про лад і спокій та про працю для тих, що її ще не мають. Я хотів би досягти такого стану, щоб менше політикували ,а більше працювали. Не допущу до того, щоб знову русинство або московщина почали кертичну роботу; я щасливий ,що національна українська свідомість так могутньо зросла серед населення. Як націоналіст та антимарксист буду поборювати марксистські змагання. Сойм збереться напевно в найближчих днях, хоч справа речинця ще не вирішена. Треба намітити найперше програму праць сойму, щоб сойм більше працював, а менше політикував (?). Про розвязання теперішнього сойму і розписання нових виборів, не зважаючи на чутки такого роду, не може бути мови. Щодо дальшого розвитку української військової організації „Січ“, то ця гарна установа буде існувати, самозрозуміло, далі; її обовязком та завданням буде виховувати фізично українську молодь. Німецька національна група, що живе в Карпатській Україні — це цінний культурний елемент. Було б несправедливо ставляти німцям якінебудь перешкоди в їхньому розвитку. Чехи Карпатської України, як наплиновий елемент, не мають права по своєму політикувати; вони обовязані тільки допомагати українцям у розбудові країни“.

НОВИЙ СЕКРЕТАР ПРЕМІЄРА КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ.

ХУСТ. КУП. Премієр Карпатської України заіменував своїм секретарем д-ра Іларія Шадрагу, що дотепер був адвокатом у Нітрі.

НОВОІМЕНОВАНІ ЧЛЕНИ УРЯДУ ОБНЯЛИ ПРОВІД СВОЇХ РЕСОРТІВ.

ХУСТ. КУП. Віцеміністри Долинай і Перевузник зложили в четвер в 22. годині присягу на руки премієра о. д-ра Волошина і в пятницю перед полуднем перебрали провід своїх міністерств.

МІНІСТЕР ЮЛІЙ БРЯЩАЙКО.

ХУСТ. КУП повідомляє, що новий уповноважений міністр д-р Брящайко є сином учителя; він прийшов на світ 19. січня 1879. р. у Глибокім коло Середнього. Гімназію покінчив він у Сиготі й Ужгороді, університет — у Будапешті. Від 1906. до 1918. р. провадив він адвокатську канцелярію в Хусті, опісля перенісся до Ужгороду. Він брав дуже живу участь у політичнім та громадянськім житті: зорганізував національні ради в Хусті і в Сиготі та центральну національну раду, яка проголосила обєднання Карпатської України з Українською Державою, крім того брав участь в оснуванні багатьох установ, як товариства інвалідів, „Просвіти“, театру, союзу адвокатів, банку й ін. Належав до християнсько-народньої партії, разом з о. д-ром А. Волошином.

500 РОБІТНИКІВ З КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ НАЙШЛО ЗАРОБІТОК У НІМЕЧЧИНІ.

ХУСТ. КУП. З Карпатської України виїхав перший поїзд із 500 робітниками, які їдуть через Будапешт і Відень на заробітки до Німеччини.

Що писало „Діло“ 50 років тому.

Вівторок, 12. березня 18[illegible]

ПРИ ВИБОРАХ ДО РАДИ МІСТА СТАНИСЛАВОВА, що відбувалися в останніх десяти днях, вибрано — як нам пишуть зі Станиславова — на радних [illegible] вого совітника Луцького і крилошанина о. Тури[illegible]ча, а на заступників купця Т. Стахевича й [illegible] д-ра Бучинського. Взагалі-ж перемогли жиди і [illegible] більшість у раді, бо на 36 вийшло жидів-радних [illegible]

АВСТРІЯ ДУМАЄ ОКУПУВАТИ СЕРБІЮ.

Деякі мадярські часописи розпустили вістку, [illegible] Австрія думає окупувати Сербію і що в тій цілі [illegible]пть вже готові кораблі на Дунаю, а в Темешварі [illegible] гато вагонів до перевозу війська. Урядова [illegible] „Немзет“ рішуче заперечує цю поголоску і [illegible] її безосновною.

ЯПОНСЬКА МОЛОДЬ НЕ ДОЗРІЛА ДО КОНСТИТУЦІЇ.

В Японії, де — як відомо — тамошній мікадо [illegible] давно заінавґурував конституційну „нову еру“, [illegible] лична молодь зібралася на віче, а по вічу [illegible] вночі уладила в околиці палати мікада — [illegible] серенаду. Мікадо дуже дивувався, що молодь [illegible] зріла до зрозуміння „нової ери“ і всіх благ[illegible] конституції.

НОВИЙ ПРЕЗИДЕНТ САЛЬВАДОРУ ОБ[illegible] ВЛАДУ.

Новий президент Сальвадору Макси[illegible]но Гернандез Мартінез обняв владу зг[illegible] конституцією на 6 років.

—o—

ЧОМУ ІТАЛІЯ ЗБІЛЬШУЄ ВІЙСЬКОВІ [illegible]ЛОГИ В ЛІБІЇ?

РИМ. ПАТ. „Попольо ді Рома“ [illegible]ляє: Льондонська преса подає, що темою [illegible] мов мін. Чяна з британським шарже д'а[illegible] було збільшення італійських залог у [illegible] Мін. Чяно ще раз потвердив, що [illegible] військ у Лібії не має ніяких агресивних [illegible]

—o—

ВОЄННІ КОРАБЛІ В ГІБРАЛЬТАРІ.

До Ґібральтару приїхало в четвер [illegible] несподівано кілька британських воєнних [illegible]лів, які брали участь у маневрах атлантійської фльоти. Залозі не дозволили покинути [illegible]лів. Влада відмовила якихнебудь виясне[illegible] гадуються, що кораблі приїхали до Ґібра[illegible] у звязку з заповідженою бльокадою [illegible] червоної Еспанії кораблями ген. Франка.

—o—

БРАК РОБУЧИХ СИЛ У НІМЕЦЬКІЙ ПРОМИСЛІ.

БЕРЛІН. ПАТ. Місто Айленбурґ (С[illegible] спроваджує — згідно з інформаціями [illegible] Альґ. Цайтунґ“ — 440 родин з Данціґа [illegible] бачені також дальші транспорти [illegible] приділюють мешкання в новозбудов[illegible] 120 родин з Данціґа знайшло вже [illegible] Цю акцію мотивують „браком робу[illegible] промислі“.

ПЕРЕГОВОРИ МІЖ ІТАЛІЄЮ, АН[illegible] ЄГИПТОМ.

Небавом почнуться між Італією, [illegible] Єгиптом переговори, яких метою [illegible] границю між Суданом та Італійською [illegible] Африкою як теж упорядкувати [illegible] звязки між Суданом та Абісінією. [illegible] міння у тих справах почнуться [illegible] пакт приязни й неагресії між Італією [illegible] том.

ПАСІОНАРІЯ В ПАРИЖІ.

ПАРИЖ. ПАТ. В четвер [illegible] до Парижа з Марселі Долорес [illegible]ма під прізвищем „Пасіонарія“ [illegible] на неї комуністичний вісол [illegible] парляменту Торез.

Президент Гаха усунув прем. о. д-ра Тіса

і трьох словацьких міністрів.

СІВЕК — ГОЛОВОЮ УРЯДУ СЛОВАЧЧИНИ.

ПРАГА, ПАТ. У пятницю вранці оголошено у Празі урядовий комунікат такого змісту:

ЗАГРОЗА ДЛЯ ФЕДЕРАЦІЇ.

„Чехо-словацький конституційний закон про автономію Словаччини, порозуміння з 6. жовтня 1938 р. (жилінська умова), що її заакцептував осередній уряд, та пітсбурська умова, на яку словаки постійно покликуються, підкреслюють, що Чехія зі Словаччиною становлять спільну федеративну державу.

Проти цих засад виступали в останніх часах проф Беля Тука та шеф пропаганди словацького уряду Сано Мах, які найшли підтримку деяких підозрілих елементів та вихіснували слабість прем. Тіса й кількох інших словацьких міністрів.

Ця пропаганда проти цілости чехо-словацької держави в останніх днях настільки скріпилася, що центральний уряд та президент рішили інтервеніювати, щоб рятувати духа і важність прав словацької автономії. Крім того з огляду на те, що словацький уряд слабий, у Словаччині поширюється замішання.

ЗМІНИ В УРЯДІ.

З ОГЛЯДУ НА ТЕ, МИНУЛОЇ НОЧІ ПРЕЗ. ГАХА УСУНУВ ЗІ СТАНОВИЩА ПРЕМІЄРА СЛОВАЧЧИНИ О. Д-РА ТІСА, МІНІСТРА ГОСПОДАРКИ ПРУЖИНСЬКОГО, МІНІСТРА КОМУНІКАЦІЇ ТА ПУБЛИЧНИХ РОБІТ ДУРЧАНСЬКОГО І МІНІСТРА СПРАВЕДЛИВОСТИ Д-РА ВАНКА. ДОТЕПЕРІШНІЙ ВІЦЕПРЕМІЄР СІВЕК СТАВ ПРЕМІЄРОМ, МІНІСТР СКАРБУ ТЕПЛЯНСЬКИЙ ЗАТРИМАВ РЕСОРТ СКАРБУ.

Ці зміни не торкаються центрального уряду та представників Словаччини при тім уряді, де дальше залишається мін. Сідор. Також нема змін на становищах словацьких делегатів у спільних ресортах.

ПРАГА УСПОКОЮЄ.

Дальше комунікат стверджує, що през. Ґаха видав цю постанову лише, щоб зберегти єдність республики та запевнити спокій і безпеку. Празькі кола підкреслюють, що центральний уряд дальше стоїть на становищі автономії Словаччини. Доказом того є, що міністри Сівак і Сідор залишилися в уряді, хоч оба є завзятими автономістами.

Українці Сокаля зрезиґнували з виборів.

Український Виборчий Комітет Сокаля рішив не брати участи у виборах до міської самоуправи 12. ц. м. з уваги на виборчі практики, супроти яких українські виборці зовсім безсильні. Між іншим виборча комісія уневажнила у 3 округах українські листи тому, що мовляв Іван — Ян, Петро і Пйотр — це дві зовсім окремі особи. Багато виборців зовсім не поміщено у списах, при чому реклямації нічого не помагали.

Мадридські комуністи піддалися?

МАДРИД. ПАТ. Як виходить з найновіших вісток, провід збунтованих комуністичних військ піддався, але офіційного потвердження того факту ще нема. 1.500 комуністів попало в неволю, поодинокі комуністичні відділи дальше намагаються посунутися до Мадриду. Урядові війська [illegible] комуністичні осередки опору в [illegible] [illegible] [illegible] Куатро[illegible].

АРҐЕНТИНСЬКИЙ ШАРЖЕ Д'АФФЕР У БУРҐОСІ.

Арґентинський уряд заіменував свого консуля у Ліссабоні — шарже д'аффер у Бурґосі, заки приїде туди амбасадор.

Будинок еспанської амбасади в Буенос Айрес передано шарже д'аффер національного уряду Х. П. Лохондіові.

Загроза розвалу Чехо-Словаччини.

ГОСТРИЙ КОНФЛІКТ МІЖ ПРАГОЮ І БРАТИСЛАВОЮ.

БРАТИСЛАВА. 10. III. ПАТ. Сьогодні в ранніх годинах розійшлася у Братиславі вістка, що президент республіки димісіонував словацький уряд та іменував новим премієром міністра шкіль ... в уряді премієра д-ра Тісо, Йосифа Сівака. Крім цього з давнього уряду залишився на своєму становищі Павло Теплянський, як міністр фінансів, що виконує тепер обовязки голови уряду з приводу неприявности премієра Сівака, який виїхав до Риму на коронацію Пія XII. Одночасно арештовано кількох визначних словацьких діячів, особливо проф. Туку й шефа уряду пропаганди Шаня Маха. Державні будинки, почту, радіо та інші публичні будинки, як теж редакції автономних часописів „Словак" і „Словенська Правда" обсадило військо й поліція. Вулицями кружляли цілий день сильні відділи війська в панцирних самоходах та повзах. Також в околицях Братислави сконцентровано багато військових відділів, які замкнули всі виїздні вулиці, щоб не допустити до міста людности з провінції.

Вістка про ті розпорядки викликала серед словаків сильне схвилювання. Тисячні юрби зі ... міста й околиці, що встигли передістатися крізь військові кордони, вилягли на вулиці та ... бурхливі протичеські маніфестації підносячи оклики: „Геть із чехами!", „Хочемо мати Словаччину без чехів!", „Нехай живе вільна словацька держава!" і т. ін. Перед полуднем численні маси зібралися перед будинком уряду, ... його окружило військо, і думаючи, що в будинку є інтерновані міністри, хотіли його здобувати приступом. Кількох словацьких ... заспокоїли зібраних, запевняючи їх, що ... на волі, але доручили зібраним бути в ... на всякий випадок і чекати на дальші ... Також і премієр Тісо, який знаходиться в Братиславі й мешкає в монастирі Єзуїтів, звернувся через комісаря Академічної Ґвардії із закликом до демонстрантів, щоб вони не далися провокувати до нерозважних вчинків та не допускали до проливу крови, вичікуючи дальших ... Та всеж у ріжних точках міста демонстрації повторювалися раз-у-раз і тривали до пізних вечірніх годин. Вулицями проходили відділи гвардії о. Глінки, що співали словацькі народні й революційні пісні та підносили протичеські оклики.

В кількох точках міста дійшло до сутичок ... гвардії о. Глінки і жандармерією, ... чого є кількох забитих і багато ранених. У звязку з цим гарячка серед словаків росте з кожною хвилиною, так, що не виключені дальші сутички. Але є думка, що присутність міністра Сідора, який вернувся з Праги, причиниться до заспокоєння. Міністр Сідор має виголосити ще сьогодні через радіо промову, ... із загальним зацікавленням.

В останній хвилині надійшли сюди вістки, що також на провінції дійшло в цілому ряді місцевостей до бурхливих демонстрацій і сутичок, в яких є кількох убитих і багато ранених.

ПРАГА НЕ МАЄ ЗВЯЗКУ З БРАТИСЛАВОЮ І ХУСТОМ.

ПРАГА. 10. III. ПАТ. Вислідок перервання ... з Братиславою і Хустом до Праги ... скупі вістки про те, що в цілому ряді місцевостей Словаччини відбулися виступи Глінкової Ґвардії під гаслом боротьби за національну Словаччину. В деяких місцевостях ці виступи мали протижидівський характер, як напр. у місцевости Маляцкін, в якій здемольовано ряд жидівських крамниць і в Піщанах, в яких кинено бомбу до синагоги. В багатьох випадках прийшло до сутичок із військом.

ГЛІНКОВА ГВАРДІЯ НА СТОРОЖІ.

Замість звичайного пресового комунікату, якій можна кожного дня почути з братиславської радіовисильні, сьогодні у вечірніх годинах відізвався представник Глінкової Ґвардії, який подавши коротку вістку про те, що чеська жандармерія була рано обсадила державні будинки у Братиславі, заявив, що Глінкова Ґвардія знову має у своїх руках всі державні обєкти і владу в цілому місті. Він закликав словаків зберегти спокій і порядок та слухати наказів мін. Сідора, який має вернутися з Праги.

АРЕШТУВАННЯ У СЛОВАЧЧИНІ.

Чеська влада арештувала крім шефа словацького бюра пропаганди Шаньо Маха і проф. Тука теж к. 60 членів Глінкової партії та членів ґвардії. Також б. премієра Тіса, хоч і не арештували були, тримали під поліційним наглядом у манастирі Єзуїтів у Братиславі. Щойно на інтервенцію Теплянського б. премієра Тіса звільнили з поліційної опіки.

Як подавала братиславська радіовисильня чеське військо і жандармерія покинула державні будинки і редакції словацьких часописів на інтервенцію мін. Теплянського, який виконує функції премієра замість Сівака, який виїхав до Риму на коронацію Пія XII. Військове командування відкликало після інтервенції Теплянського військові частини.

СЛОВАЧЧИНА ДЛЯ СЛОВАКІВ.

ВІДЕНЬ. УПС. Сьогодні рано надійшла до Відня вістка від премієра Словаччини о. д-ра Тісо, що на підставі розпорядку празького уряду останньої ночі позбавлено його уряду проти волі народу та обсаджено словацькі уряди. Кажуть, що чехи хочуть накинути словакам уряд Теплянського. Дальших відомостей не можна було одержати і нема певности щодо ходу подій дня, бо нема телефонічної сполуки.

Акція чеського уряду звертається не тільки проти словаків, але також проти німецької меншини. Ті, що переходять словацький кордон оповідають, що населення дуже занепокоєне розпорядком чехів. Чеська жандармерія заарештувала словацького міністра пропаганди д-ра Шаньо Маха і словацького професора д-ра Туку.

В Братиславі перед урядами стоять скорострілі готові до стрілу. В цілій Словаччині панує сильний настрій проти Праги. Заграниця також занепокоєна. Німеччина занепокоєна долею своїх громадян. Довідуємося, що **премієр Тісо звернувся до канцлера Гітлера.** В останніх годинах прийшло в цілому краю до тяжких зударів словаків з чехами. В Братиславі дійшло до поважних сутичок. Військові формації проходять вулицями міста і чути гуркіт панцирних авт. Студенти і гвардисти Глінки демонструють під гаслом: **Словаччина для словаків.** Чеську поліцію вдалося усунути і розброїти.

Прага мусить зрозуміти, що часи її панування над словаками минули.

ПРОМОВА МІН. ДУРЧАНСЬКОГО У ВІДЕНСЬКІЙ РАДОВИСИЛЬНІ.

В пятницю вечором виголосив у віденській радіовисильні промову б. словацький міністр комунікації д-р Дурчанський, який встиг виїхати до Відня перед арештуванням. Мін. Дурчанський заявив, що він промовляє до словаків на підставі повновласти премієра д-ра Тісо, як представник одинокого леґального словацького Уряду. З того становища він у першу чергу підкреслив, що історія і досі нічого не навчила чехів. Прага уживала всіх засобів, щоб 20 літ винищувати словацький нарід, маючи на меті зовсім його упокорити. **Словаки зробили велику помилку минулої осени,** що повірили, немов із чехами можна було б наладнати співпрацю. Словаки зробили тоді одиноку помилку, що не виявили супроти чехів такої безоглядности, на яку вони собі заслужили. Обіцяної автономії для Словаччини чехи не здійснили в тій мірі, в якій вони повинні були. Коли всеж їм не вдалося позбавити словаків усіх прав, то це заслуга уряду о. д-ра Тісо. Цей уряд стояв чехам на перешкоді. Тому вони забажали послужитися слабими людьми, які пішли би їм на руку у всій протисловацькій політиці. В кожному народі є слабі люди, вони знайшлися теж і серед словаків. Прага висуває на передове місце Теплянського, який дає собою кермувати і йде на політику, яка Празі вигідна. Таким людям, як Теплянський годі повірити. Прага у всьому дошукується інтересу. Та всеж те, що вона зробила сьогодні, заскочило словаків. Вона усунула леґальний словацький уряд. **Зробила це безпідставно,** бо президент республіки іменує уряд на внесок краєвого сойму. Так само усунути уряд може президент тільки в порозумінні зі соймом. Цим разом цього не було. Президент республіки усунув словацький уряд протизаконно. Генерал, який військом обсадив Словаччину, повинен стануть перед судом. **Словаки не поготяться на чеську диктатуру з Теплянським. Прага мусить зрозуміти, що часи її панування над словаками безповоротно минули. Словаки мусять стати повними панами на своїй землі.** Глінкова ґвардія повинна перебрати службу безпеки й обсадити кордони краю. Також і ті словаки, що служать у поліції та в жандармерії, мусять стати на службу своїй владі, не чеським централістам. Чехи і чехословаки нехай добровільно уступлять із Словаччини!

Міністр Дурчанський, як представник леґального уряду закликає словаків, щоб усі, залишаючися на своїх місцях, зберігали всюди лад і порядок. На випадок потреби вони повинні стати в обороні Словаччини й піти до бою за свободу словацького народу спираючися на могутньому союзникові, німецькому народі.

ВАЖНІ НАРАДИ ГЛІНКОВОЇ ПАРТІЇ.

У пятницю відбулася у Братиславі в льокалі ґенерального секретаріяту Глінкової Партії нарада представників партії, з участю б премієра д-ра Тісо, предсідника словацького сойму д-ра Сокола, обох заступників предсідника та інших визначних представників партії. Засідання тривало до пізної ночі. На тому засіданні **зладжено нову листу кандидатів на членів словацького уряду, яку телеґрафічно подано президентові Гасі до відома.** Відповіди на цю телеґраму ждуть кожної хвилини. Найпізніше до завтрішнього вечора повинен бути іменований новий словацький уряд.

„ДО ОСТАННЬОЇ КАПЛІ КРОВИ". ГОСТРА ПРОТИЧЕСЬКА ПРОМОВА У БРАТИСЛАВСЬКІЙ РАДІОВИСИЛЬНІ.

Братиславська радіовисильня надала в пятницю по годині 11-ій вночі промову д-ра Деззака, який гостро запротестував проти рішення празького уряду, яке **було справжньою бомбою для громадянства і для політиків.** На вістку про рішення **Праги голова**

Італія готова машерувати в кожному часі і кожному напрямі.

„Джіорнале д' Італія" полемізує зі статтею Черчіля, надрукованою на сторінках „Дейлі Телеграф", в якій англійський політик протиставить зростові британських збройних сил ослаблення італійських сил, розпорошених в Еспанії, Лібії та Абісинії. Англійські знавці — пише „Джіорнале д' Італія" — твердили свого часу, що швидка перемога в Абісинії неможлива. Тимчасом Мусоліні за ... місяців закінчив війну з Абісинією. Другу помилку англійці зробили в Еспанії, де на противну сторону ставили на Неґріна, якого повинна була покинути та визнати уряд ген. Франка, що його Італія давно підтримувала. Такою самою помилкою — пише „Джіорнале д' Італія" — англійський погляд, що нібито італійські сили розпорошені і тому втратили свою вартість. Італія висилала до Еспанії армію, що в найважнішому моменті нараховувала 50 тисяч людей. Втрати 4 тисячі вбитих і 10 тисяч ранених — це, правда, великі втрати, але не такі вже високі, щоб на цьому аж терпіла боєва здібність італійської армії. **Навпаки, еспанська війна стала для Італії знаменитою боєвою школою на суходолі, на морю та в повітрю.** Переможні досвіди, здобуті при спробі сил з великими демократіями і совітами італійці мусять записати на своє добро.

На випадок европейської війни Італія — кінчить свою статтю „Джіорнале д' Італія" — воюватиме на всіх теренах, де можна буде стрінути ворога. Це дітвацтво думати, що італійців можна застрашити **вичисляючи дивізії і гармати, що були би спрямовані проти Італії, Німеччини та Японії.** Італія, яка має змогу змобілізувати 10 міліонів людей, готова машерувати в кожному часі і в кожному напрямі.

словацького сойму д-р Сокол виїхав був поспішним поїздом до Праги, де був уже міністр Сідор, якого президент Гаха поставив опівночі перед доконаний факт. Глінкова Партія рішила боронити всіх своїх прав, не віступити ні від одної букви. Словацька свобода — це не гра — говорив промовець, який запротестував теж гостро проти вжиття війська до впливу на внутрішне життя Словаччини. Хто нарушує право, того слід переслідувати, без уваги на те, який він мав би уряд. **Словаки боронитимуть своєї волі до останньої каплі крови!**

„Шануйте життя і кров, бо ваша праця потрібна для народу".

ПРОМОВА МІНІСТРА СІДОРА.

Віцепремієр центрального уряду, словацький міністр Сідор виголосив у 12. год. вночі з пятниці на суботу промову у братиславській радіовисильні, яка цю промову заповіла ще з вечора. Мін. Сідор приїхав перед вечором безпосередньо із Праги і взяв участь у нарадах Глінкової Партії. На вступі своєї промови мін. Сідор повідомив слухачів, що перед хвилиною по взаїмнім порозумінні вислано до президента Гахи листу кандидатів на членів нового уряду. Ці кандидати **— це безкомпромісові політики, члени партії, які завжди чесно працювали для свого народу, тому теж словаки і тепер повинні виявити їм довіря.** Нову владу запропонувала президія словацького сойму, значить вона від народу вийшла і народові буде служити. Нова влада буде сильна, дбатиме про безпеку життя й майна та про розвиток краю.

Зокрема мін. Сідор, як головний командант Глінкової Ґвардії звернувся до членів гвардії із закликом, щоб вони, що складали на його руки присягу, ждали на його приказ. **Нові події, що пройшли Словаччиною, приневолюють гвардистів бути завжди готовими,** стояти на свому місці, у своїй окрузі. Ґвардисти повинні памятати, що на них спадає відповідальність перед Богом і людьми. Братиславське радіо говоритиме завжди устами мін. Сідора правду. Якщо жандармерія, чи поліція виступила денебудь проти Глінкової Ґвардії, то це сталося тільки через непорозуміння. **„Шануйте життя і кров, бо ваша праця потрібна для народу" — говорив Сідор. Коли з інших країв приходять неспокійні вістки, Глінкова Ґвардія стоїть і пильно слухає, вона завжди в поготівлі і повинна дбати про лад, гідно виконувати своє завдання. Мін. Сідор закликав словаків не даватися звести легким гаслам, що їх ними намагаються заманити невідповідальні люди, які тільки вміють приходити з проєктами, одначе чекають, щоб їх хтось інший виконав. Словацький нарід ніколи не йшов за модою,** тому теж і тепер не дасться зловити на легкі гасла. З нарад вийшли представники партії із постановою, не зробити ніодної уступки в забезпеці свободи словацькій країні. Свою промову закінчив Сідор закликом до єдности і праці.

НІМЕЦЬКІ ПОЛІТИЧНІ КОЛА СЛІДКУЮТЬ ЗА ПОДІЯМИ.

БЕРЛІН, 10. III. ПАТ. Німецькі політичні кола, що з великою увагою слідкують за розвитком внутрішнього положення в Чехо-Словаччині, живо зареґували на вістки, які прийшли сьогодні рано, про те, що президент чехо-словацької республіки усунув із уряду словацького премієра та інших членів кабінету. В цих колах закидають тепер Празі **поворот до давньої централістичної системи. Тому рішення президента Гахи прийняли тут дуже критично.**

Пополудневе видання „Берлінер Цайтунґ ам Міттаґ" пише, що листопадовий автономний закон тільки на половину зліквідував розбіжности, що існують між чехами і словаками. Вчорашні переговори доказали імовірно таку велику розбіжність, що це довело аж до усунення кабінету Тісо.

ЧЕСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ УРЯД РАДИТЬ.

ПРАГА, ПАТ. Чехо-Словацька рада міністрів радить без перерви.

ЗАСУДИЛИ І РОЗСТРІЛЯЛИ ЗА ШПІОНАЖУ.

ВАРШАВА, ПАТ. Дня 7-го березня засудили на кару смерти за шпіонажу на користь одної з сумежних держав капраля резерви Антона Саомського, лиcтаря по званню. Засудженого розстріляли в Торуні 8-го березня ц. р.

Події у Словаччині і Карпатська Україн[а]

Реорґанізація на основі „автохтонного принципу".

Телефоном від нашого кореспондента.

Прага, 10-го березня.

(рг) Карпатська Україна перейшла минулої ночі, тобто з четверга на пятницю коло дуже грізної небезпеки, що могла мати дуже важкі наслідки. В останній хвилині центральний празький уряд перешкодив переворотові у Словаччині, якого метою було проголосити виступлення цієї країни зі складу федерації. На основі інформацій зібраних у тутешніх політичних колах, ситуація виглядала так:

Вже від довшого часу гурт чільних словацьких політиків у порозумінні із чотирома членами словацького уряду пропаґував гасла виступлення Словаччини із федеративного звязку і проголошення, чи то самостійности, чи то федеративного звязку з одною із сумежних держав. Офіційно говорили тільки про самостійність, якщо чехи не погодяться на поширення федеральних прав Словаччини. Про ті вимоги я реляціонував в останній своїй кореспонденції. **Словацькі міністри на центральній міністерській раді минулого тижня ставили ті вимоги дуже категорично,** відмовляючися одночасно від заяви льояльности супроти федерації. Засідання тоді розбилося, положення стало незвичайно напружене. **В політичних колах Праги почали отверто говорити про близьке відірвання Словаччини,** що зрештою підтверджували теж авторитетні вістки з Німеччини. Нині вчасним ранком, заскочила Прагу вістка про зліквідовану спробу словацького перевороту.

В політичних колах Праги твердять, що центральний уряд має докази державної зради арештованих і конфінованих словацьких політиків, бо ствердив їхні активні заходи в напрямі прилучення Словаччини до одної зі сумежних держав. У низці зібраних у цій справі вашим кореспондентом вісток, найбільше вдаряє твердження, що також дехто з чільних українських політиків Карпатської України дався взяти словацьким провідникам у тенети їх комбінацій. Заговірники приготовляючи проголошення самостійности Словаччини запропонували нібито мостійности Словаччини запропонували нібито тим українським політикам порозуміння, арґументуючи, зрештою льоґічно, що Карпатська Україна і так не матиме тоді іншого виходу, як або сфедеруватися зі Словаччиною або також проголосити самостійність. Одночасно з другого боку заговірники — кажуть — пропонували потайки одній із сумежних држав, що за її військову інтервенцію виявлять повне незацікавлення у справі дальшої долі Карпатської України. Якщо справа такої інтервенції справді виринала, то вона вияснювала би багато з незрозумілих назверх ходів празької політики, але одночасно була б вона до тієї міри жахлива у своїм морально-політичнім цинізмі, що просто важко було б тоді повірити в її дійсність. А проте інформації про неї дістав ваш кореспо[ндент] із дуже компетентних політичних кол. [...] потвердження треба вичекати. Нотую [...] вістку з журналіст. обовязку. Якби воно [...] то вже в самому факті заговору і спроб[и ві]рвати Словаччину лежала безперечно вел[ика] безпека для Карпатської України. Новий [полі]тичний хаос, який безумовно тоді [...] не міг би не відбитися на долі тієї малої [...]

З Хусту дістав Ваш кореспондент [...] телефонічні вістки: Ведення міністерства [вну]трішніх справ перебрав уже новий [...] Ю. Перевузник. Карпатська Січ переходить [ре]візію особового складу, при тому [...] зміни майже цілого командного ставу. [...] що Січ буде реорґанізована (як кажуть [...] тиском політичних обставин). Засадою [реор]ґанізації буде т. зв. автохтонний принцип [...] членів Січі, що походять з еміґрації, [...] сять уже тепер до таборів праці. Можли[во] прийде теж до індивідуального виселення [...] території Карпатської України. До змін [при]йшло теж у проводі УНО, в якому мін. [...] уступив теж із головства Федір Ревай.

Сойм буде скликаний, мабуть таки [...] нечно, 21. ц. м. Міністр Клочурак і міністр Бращайко перебувають ще у Празі, в [...] дуть переговори з центральним урядом. [Пе]реговори дуже інтенсивні. До Хусту [...] їдуть, здається, в понеділок. Б. мін. Ю. [...] шеф пропаґанди д-р. Комаринський і [...] міністерства господарки Бабота верну[ли] з Німеччини на територію Чехо-Слов[аччини] але до Хусту ще не прибули. В самому [Хусті] телефонічною реляцією із нині вечора [...] повний спокій.

ЗМІНА У ПРОВОДІ УНО.

ПРАГА, 10. III. ПАТ. Сьогодні [...] **празький уряд видав урядові Волошина [теле]фонічний наказ усунути зі становища [голови] Українського Народнього Обєднання [...] Ревая. На його місце призначено віцемін[...] вузника. Також видано наказ усунути [...] дових становищ українських іміґрантів [...] діються теж, що в найближчому часі [...] Січ від елементу іміґрантів.**

КАРПАТОУКРАЇНСЬКА ПРЕСА НЕ ВИ[...] КОМУНІКАТІВ.

В пятницю, від години 4-ої пополу[дні] [пре]сове Бюро Карпатської України не [...] своїх щоденних пресових комунікатів [...] здогадуватися, що причина цього — [...] луки між Прагою, Хустом і Братисл[авою] [Бра]тиславські радіовисильні не передава[ли] празьких комунікатів, обмежуючися [...] но до власних справ. Зате Прага на[...] до-часу комунікати, в яких закликали [...] та українців до збереження спокою.

Сойм і сенат.

ХЛІБОРОБСЬКА КОМІСІЯ СОЙМУ.

На пятницевому засіданні соймової хліборобської комісії пос. **Дудзінський** домагався від голови комісії пос. **Фронцкевича** вияснення у справі інциденту на четверговому засіданні. Голова комісії знову заявив, що як маршал Маковський взяв у свої руки справу образи пос. Маліновського, то на комісії треба уважати цю справу за полагоджену. Після тієї заяви пос. Дудзінський зголосив внесок на заяву недовіря голові комісії і покинув засідання. Цей внесок згідно з правильником прийде під голосування на черговому засіданні комісії.

В СЕНАТІ ЙДЕ ПОДРІБНА ДИСКУСІЯ НАД БУДЖЕТОМ.

У пятницю на пленарному засіданні сенату відбулася дискусія над буджетами: президента держави, сойму, сенату, Найвищої Палати Контролі, президії ради міністрів, міністерства військових справ, емеритур і забезпек, інвалідських рент і пенсій, міністерства почт і телеграфів та міністерства комунікації. Після дискусії над буджетом міністерства комунікації промовляв міністр комунікації Ульрих.

ПРИСИЛАЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ!

Французьке національне зі[брання]

Після засідання французької ра[ди мініс]трів, що відбулося під проводом [пр...] та Лебрена, мін. Сарро відчитав [...] кам преси комунікат, що премієр Да[...] ляді представив президентові Лебр[енові до] підпису декрет, який скликує на [...] ц. р. національне зібрання для вибо[ру прези]дента республіки.

—o—

ВИМІНЯЛИ СИНА ПРІМО ДЕ РІ[ВЕРИ НА] СИНА ҐЕН. МІЯХИ.

Через міжнародній міст у Ген[...] шов до Франції син ґен. Міяхи, [...] цем ґен. Франка. Молодий Міяха [...] ленсії і потім до Мадриду. Вла[да] погодилася виміняти його на [Мігеля Прімо] де Ріверу, сина померлого диктатора.

—o—

ЗМІНА НА СТАНОВИЩІ ЛЬВІВ[СЬКОГО] ВІЦЕВОЄВОДИ.

Міністр внутрішніх справ переніс [...] рішнього львівського віцевоєводу Т[...] льовського на таке саме становище [...] блина. На його місце до Львова [...] краківський віцевоєвода д-р Петро [...] ський, а до Кракова прийшов [...] люблинський віцевоєвода Вацла[в ...] гоцький.

НІМЕЦЬКО-НОРВЕСЬКИЙ СПІР ЗА ЧАСТИНУ АНТАРКТИДИ.

Норвеський міністр закордонних справ заявив норвеській телеграфічній агенції таку заяву: З німецької сторони висувають ревіндикації до частини Антарктиди, яку буцімто відкрили не норвежці, а німці. Тимчасом згадану територію відкрила таки норвеська експедиція: Норвегія у відповідній правній формі проголосила свою суверенність над згаданими територіями.

Українїка.

ХОРВАТСЬКА ПРЕСА.

„Гrватска Стража“ з 7. III. приносить телеграму Німецького Інформаційного Бюра про арештування б. посла та співробітника „Українських Вістей“ Степана Волинця.

„Юбвор“ з 6. III. у вступній статті займається побутом мін. Гафенку у Варшаві та пише про значіння Карпатської України на шляху польсько-румунських відносин.

НІМЕЦЬКА ПРЕСА.

„Гренцботе“ (Братислава) з 2. III. містить як вступну статтю великий репортаж п. н. „Дивна країна. Враження з подорожі по Карпатській Україні“; з 4. III. статейку про „наладнання чеського питання у Карпатській Україні“; з 5. III. статтю: „Карпатська Україна буде розбудовувати свою державність без перешкод“.

„Дойтше Штіммен“ (Братислава) з 4. III. займається у статті „Мадярська політика“ відношенням мадярів до карпато-української федеративної держави і стверджує, що Мадярщина не зважиться сама на якусь авантуру проти Карпатської України. В тому самому числі поміщена велика, гарно ілюстрована стаття п. н. „Український нарід у Карпатах“.

„Грейцер Гавцайтунг“ з 5. III. приносить з Варшави телеграму про проєкт польської аграрної реформи та становище українців в ній.

„Дер Міттельдойтше“ (Марбург) з 6. III. містить телеграму про події в Бережанщині.

„Дойтше Рундшав“ (Бромберг) з 8. III. містить цілу низку заміток на українські теми: „Зміни в карпато-українськім уряді“, „Український одноцілий фронт у Польщі“ (за „Н. Ц.“), „Нове напруження Прага—Хуст“.

ГОЛЯНДСЬКА ПРЕСА.

„Фольк ен Штат“ (Антверпія) з 26. II. у статті „Чехо у Варшаві“ обговорює українську справу по обох боках Карпат.

ЧЕСЬКА ПРЕСА.

„А-Зет“ (Жіліна) з 5. III. у статейці „Карпато-українська марка й довкола неї“ подає історію українських марок в УНР, ЗУНР та в Карпатській Україні у звязку з маркою, що карпато-український уряд видає з приводу отворення сойму. Стаття ілюстрована знимками марок УНР по 20 і 50 шагів та проектом карпато-української марки на отворення сойму і має 3 хорон. Ця марка зображує мотиви ... з Ясіня і має на горі напис: Cesko-Slovensko та під ним: Карпатська Україна. В долі поміщений напис: Сойм 2. III. 1939. Цю марку, друковану блакитною фарбою на ... продаватиме почтовий уряд у Хусті та філателістичний відділ почтового уряду в Празі І. В дні засідання сойму почтові уряди ... в Хусті матимуть над...ук чер... ... .

РОСІЙСЬКА ПРЕСА.

В „Руських Записках“ (Париж) за березень появилась розвідка А. Маркова п. н. „Що діставалось за випадок оплакування півдня Роси ... Е. Николаєвського п. н. „Архів Ми... Бригаднова“.

Відгуки дня.

Перша стріча.

Був вітряний, осінній вечір. Великі ясені коло церкви шуміли так голосно, що той їх шум вривався до хати, хоч вікна приходства були вже пристосовлені на зиму і хоч по шибах тарабанив дощ. Батько поїхав кудись, у хаті була мама, сестра, я і стара няня Рузя.

Чомусь довго тоді не світили в кімнаті. Сестра з мамою сиділа на канапі, Рузя коло печі, а я притулив чоло до шиби і дивився в темний світ — на розхитані ясені і вичаровував дитячою уявою ріжні страхіття ночі: чорта, розбійників, вовків і великі окаті сови. Ні трохи не боявся, бо за мною була мама і стара няня, а передомною подвійні вікна. Але моя маленька душа натягала понурим настроєм як губка водою.

— Давайте, Рузю, лямпу. Будемо щось читати! — сказала мама.

За часок кімнату наповнило світло і розігнало сутінки — одні на двір, інші під ліжко, то під канапу, то за шафу.

Мама присіла до стола, взяла якусь грубу книжку і почала перелистовувати. Рузя поправилась на кріслі під печею, зложивши набожно руки на подолку, сестра заглядала попід руки мами на книжку, а я притулився до няні і ждав... прикрої хвилини. Вже нераз таке бувало і все я нудився смертельно.

„Все йде, все минає і краю немає“...

Почала мама рівним голосом.

Не розумів я, що воно таке, але чув, що воно щось незвичайне.

„Сини мої! Орли мої!
Летіть в Україну...“

На дворі шумів осінній вітер, а мені малому здавалося, що то так грають крила орлів, що летять кудись по темнім, непривітнім небі. Ген — понад високі ясені, понад церкву, понад двір...

„Яремо, герш ту хамів сину?
Піди кобилу приведи!
Подай патинки господині...“

Рузю—, хто то так каже?
— Жид.

— Може наш Шмулько?

— Ні, то не наш. Але „дійсне“ подібний.

Я затиснув кулачки і малючкі зуби. Якби мені так спробував сказати, то яб йому.

— Тихо, сину, слухай! — промовила мама і я принишк. Але антисемітизм не покидав далі, аж доки новий образ не вигнав недоброго жида з моєї уяви.

...„Я сирота з Вільшаної,
Сирота, бабусю...“

— Рузю, то з тої Вільшаниці, що панна Юльця? (Панна Юльця вчила мою сестру).

— Не знаю, може бути.

Я знав, що панна Юльця не мала тата і тепер мені здавалося, що то вона стоїть у книжці. Жаль робилося панни Юльці: сирота, така сирота, що аж у книжках про те пишуть.

Довго вже читала мама, час до часу перериваючи, щоб утерти сльозу, а я ні трохи не нудився. Хоч і мало розумів, але багато чув. Може осінній вітряний вечір настроїв так душу, а може той, що писав цю книжку, давав кожному — малому і великому якусь частину свого генія.

„...Махнув ножем
І дітей немає. —
Попадали зарізані.
Тату... белькотали“.

Мама, що вже й так уривано читала, положила книжку і сказала крізь сльози:

— Не можу...

Стара Рузя тяжко зідхнула, а я з сестрою розтрубілися на голос.

— Малі діти зарізав?! — звернувся я знову до няні.

— Либонь. Так пишуть.

— А хто, Рузю?

Рузя була в очевиднім клопоті.

— Хто то, прошу Імості?! — запиталася мами.

— Шевченко! Тарас Шевченко.

— Чуєш сину: Шевченко зарізав.

— Що ви, Рузю, таке говорите! — обрушилася мама. — Гонта зарізав, а поет Шевченко — то все описав. Бачите, цілу ту грубу книжку написав...

І це була моя перша стріча з Шевченком.

Галактіон Чіпка.

НОВИНКИ

12
БЕРЕЗЕНЬ.

НЕДІЛЯ

Ст. ст. 27. лютого 1939.
3. Неділя посту. Прокопа.
Лат. Глуха неділя. Григорія.
Сонце: схід — 5.45, захід — 17.24.
Місяць: схід — 1.04, захід — 10.00.
Остання чверть в год. 20.37.

Завтра: 13. березня. Понеділок.
Ст. ст. 28. лютого 1939.
Василія іспов.
Лат. Розини.
Сонце: схід — 5.48, захід — 17.25.
Місяць: схід — 1.55, захід — 10.50.
Післязавтра: 14. березня. Вівторок.
Ст. ст. 1. березня 1939.
Евдокії.
Лат. Матильди.
Сонце: схід — 5.41, захід — 17.28.
Місяць: схід — 2.40, захід — 11.45.

—o—

— **Стан здоровля митрополита Шептицького** замітно поправився. Митрополит почувається з кожним днем краще. Одначе на авдієнціях ще покищо не приймає.

— **Повне видання творів Лесі Українки в 10 томах** в передплаті 35 зол. Замовлення в ратах по зол. 5 або за готівку зол. 30 просимо надсилати на адресу В-ва „Українська Книгоспілка“, Львів, вул. Оборони Львова ч. 14. Вже вийшов з друку IV. том. 434 —?

— **Показ і продажа весняних вовняних матеріялів на убрання, плащі, костюми і ріжних вишивкових полотен перемиської фабрики „Текстиль“** відбудеться у Львові в крамниці Українського Народнього Мистецтва при вул. Сикстуській 20, в днях 13—20 березня. 1—2

— **Сальон мод „Мак“** поручає весняні моделі капелюшків і квітів. Влаштовує курси модинярства, квітів і рукавичок. Львів, Глибока 1. І. пов. 545 1—5

— **Конкурс молодих виконавців** (фортепіян, спів). Союз Українських Професійних Музик продовжує отсим речинець зголошень до конкурсу, що відбудеться в травні ц. р. до кінця березня. Докладніші дані будуть небавом оголошені. 551 1—2

— **„Участь жінки в кооперативним русі“.** Відчит на таку тему виголосить м-р Ірина Гладка в Клюбі „Нової Хати“ і „Труду“. Гутірка відбудеться дня 13. ц. м. в год. 18-ій у домівці Клюбу, Ринок 39. Членам і гостям раді. 559 1—1

— **Чи знаєте, що** українці по містах і селах кинулися вивчати німецьку мову з українсько-німецького практичного самоучка? Замовте негайно й собі цей самоучок, хочби для повторення мови, в ціні 2.— зол., з почт. оплатою 2.45 зол., за післяплатою 2.80 зол. Замовлення на перекази слати на адресу: „Нова Бібліотека“, Львів, Копцова 4. 560 1—1

— **Дати кожній українській родині здоровий власний дім** з городом і садком це гасло Кооп. Банку Міщанський Союз Кредитовий, Львів, вул. Руська ч. 3. тел. 215-16, ПКО 510.676. Жадайте інформативного листка.

— **Другий відчит Вп. П. Сави Крилача** і читання перекладу Вальдемара Удалого відбудеться старанням Кружка Р. Ш. ім. Г. Барвінок, 11. березня в 6. год. вечором в домівці при вул. Можнацького 12.

— **Д-р Микола Гнатишак** виголосить у неділю 12. ц. м. заходом Богословського Наукового Т-ва виклад на тему: „Християнство й українська література“. Саля „Української Бесіди“, Рутовського 22, І. пов. Початок в год. 6. веч.

— **Концерт у честь Тараса Шевченка** улаштовує управа, учительський збір та молодь шкіл СС. Василіянок у Львові. Концерт відбудеться в неділю 12. ц. м. у власній салі школи, в год. 6. вечором. Добровільні датки на шкільну молодь. Хором проводить проф. О. Пясецька. При фортепіяні п. І. Гарасим.

— **„Чорноморці“.** Заходом Старшини Батьківського Кружка відіграє Драматичний Кружок при XV. державному ліцеї й гімназії у Львові (вул. Сапіги 14) у шкільній салі в неділю 12 березня ц. р. народню оперету на 3 дії Лисенка до слів Кухаренка-Старицького „Чорноморці“ в супроводі власної орхестри. Початок в год. 17.30. Вступ за добровільними датками для старших від 1 зол., для молоді від 50 сот. Увесь дохід на допомогу бідним учням.

— **Ректорат Українського Вільного Університету у Празі** доводить до відома пп. слухачів обох факультетів, що вписи на літній семестр 1939. року кінчаються дня 31. березня ц. р. Після цього речинця додаткові вписи слухачів відбуватися не будуть. Всіх пп. слухачів та абсольвентів обох факультетів Українського Вільного Університету, що мають ще робити іспити чи риґоризи та взагалі закінчувати свої студії в Українському Вільному Університеті, закликаємо, щоб поспішили вирівняти свої студійні залеглости в літньому семестрі 1939. р. Всіх бувших слухачів Українського Вільного Університету у Празі, що в деканатах факультетів мають якібудь свої документи чи посвідки, Ректорат закликає вибрати їх до 30. червня 1939. року. За всіми інформаціями просимо звертатися до канцелярії Українського Вільного Університету у Празі II., Ве Смечках ч. 27.

— **Арештування в Рогатинщині.** В с. Вишневі рогатинського повіту арештувала поліція таких українців: Федя Курильця с. Семка, Андрія Білогана, Дмитра Курильця с. Федя, Івана Курильця с. Ізидора, Миколу Якимова, Павла Якимова, Андрія Семчія, Богдана Курильця, Василя Курильця с. Федя, Федя Якимова. Двох останіх по допиті звільнили.

— **Хоробдива гарячка.** Пишуть нам з одного прикордоного повіту: Наші села опанувала від осени минулого року якась справжня радієва гарячка. Всі купують радіоприймачі і при тому купують наосліп, де попало, щоб лиш купити. За радіоприймачі платять села не тільки іноді солені гроші, але дістають теж густо-часто від ріжних спекулянтів-агентів старий, уживаний приймач, при тому ще й не конче доброї марки. Ця гарячка до деякої міри шкідлива, бо іноді читальні, чи інші сільські установи не мають відповідної бібліотеки, не передплачують часописів, зате витрачують гроші на тандитні радіоприймачі, при яких гайнують цілі години, замість використати час на корисну продуктивну працю. Теке гайнування дорогого часу наскрізь шкідливе, бо воно відтягає людей від правильної, буденної праці, на чому в першу черґу терплять наші установи.

— **„Премієр Складковський в Україні“.** Краківський курієрок наводить замітку з „Дайтше Альґемайне Цайтунґ“, в якій згаданий часопис приносить вістку про інспекційну поїздку премієра Складковського по Галичині під наголовком „Польський премієр в Україні“, у тексті знову-ж подано, що премієр відвідав „кілька міст в Україні — між ними Львів і Станиславів“. Очевидно, ІКЦ з приводу цієї дрібної вістки робить „великий вітер“.

— **Драма в ліску за Зеленою рогачкою.** 28-літній Володислав Генрик Баранський, б. студент університету, тепер безробітний, замешкалий при родичах (вул. Кохановського 85) заманив учора свою колишню наречену, 22-літню Олену Макольондру до ліску біля Зеленої рогачки і там під впливом заздрощів закинув дівчині на шию мотуз, почав душити й коли думав, що нападена втратила вже притомність, підрізав їй горло кухонним ножем. Одначе удар ножем не був важкий і Макольондра віднискала по якомусь часі притомність, доволіклася власними силами до недалекої цегольні, де її знайшли прохожі, які негайно заалярмували поготівля. За той час Баранський, переконаний, що наречена не живе, пішов домів, оповів цілу траґедію своїм батькам та відтак зголосився на поліційному комісаріяті, в якому оповів цілу подію. Справді поліція пересконалася, що Баранський говорив правду, з тою ріжницею, що нареченої він не вбив, бо лікар ствердив, що рана, зададана ножем зовсім не небезпечна й нічим не загрожує життю дівчини. Причина цієї траґедії зродилася на тому тлі, що Баранський, який познайомився з Оленою Макольондрою ще шість літ тому, хотів із нею після закінчення університетських студій оженитися. Та по кількох триместрах він мусів покинути університет, бо як син воєнного інваліда, не мав змоги далі студіювати. Мрії про подружжя стали розвіватися і любов нареченої теж стала з ходом часу пригасати. Коли-ж наречена вкінці знайшла собі іншого кандидата до подружжя, Баранський спершу намагався сам покінчити самогубством, колиж не мав на те грошей і отруга власної продукції виявилася нешкідлива, він рішив убити наречену, щоб вона нікому не попалась. На некорисnть арештованого Баранського промовляє те, що він до ліса взяв уже зі собою кухонний ніж, що вказує на плян убивства із премедитацією.

— **Львівська хроніка.** Поліція арештувала в алеї Фоша 35-літнього Маріяна Помновського, коли він намагався вломитись до кіоску Ф. Немчик. Поліція підозріває, що Помновський був спричинником недавніх вломів у середмістю. — Робітникові у тартаку Черського й Якимовича за Зеленою рогачкою упав на жолудок важкий кругляк, від чого нещасному робітникові трісли кишки. — Шофер Олександер Ільницький потрунув таксівкою 8-літню Салю Голендер, яка зломила собі при цьому руку. — У „трійці“ вкрав якийсь невідомий „спец“ від кишені Михайлові Андроховичеві калитку із 30 зол. та з 11 купонами конверсійної позички. — На стрих адвоката д-ра Фроста при вул. Костельній вломилися злодії, які обловилися біллям вартости 400 зол.

— **Поліційні агенти у спілці з пасерами.** У Кракові почався процес проти 6-ох поліційних аґентів, 2-ох пасерів та одного адвоката-жида. Як виходить з акту обвинувачення, ті агенти приймали хабарі від пасерів і вели слідство так, що ніколи не находили виновників, а деколи навіть радили окраденим відкупити украдений товар від пасера. Один з обвинувачених аґентів, Вдовяк, допускався шантажів: він напр. продав крадену машину до писання, а після найшов у нього ту машину та закидував йому пасерство; Генриха Лябіна заарештував він безосновно під замітом пасерства, сконфронтував з підставленими свідками та примкнув; адвокат Мендлер зголосився до арештованого та обіцяв його увільнити за гонорарем. Подібним способом той адвокат вимантив від Мошка Шлямковича 1.500 зол.

— **Спершу порізав наречену, відтак сам троївся.** 25-літній Хвім Лерман у Варшаві кинувся у приступі заздрости на свою давню наречену Рухлю Пукер, поколов її ножем і завдавши їй 9 ран утік. Поліція знайшла на місці злочину останки пляшки зі сільним квасом, що підсунуло здогад, що Лерман отруївся. І справді, у поготівлю вдалося ствердити, що пів години по замаху на Рухлю Пукер до амбуляторії привезли якогось важко затроєного мужчину. Виявилося, що тим затроєним є Лерман, якого стан дуже важкий. Біля ліжка вбивника і самовбивника сидить поліцай.

— **Апарат до протвережування пияків.** Льондонські часописи подають, що якийсь англієць зголосив у патентовому уряді ориґінальний винахід. Це спеціяльний апарат, який має бути зброєю для поліцаїв, що виконують службу в околицях, в яких пияниці є доволі буденним явищем. Той апарат має перскавку, наповнену якоюсь ориґінальною рідиною. Коли поліцай обллє тою рідиною лице пияниці, то пияниця, буцімто відразу протверезіє.

Зі судової салі.

ПІД ЗАМІТОМ КОЛЬПОРТАЖІ ЛЕТЮЧОК.

Перед золочівським окружним судом ста... ло 25. лютого 6-ох українців, з того 4-ох се... з Яцковець п. Зборів, один студент та орга... тор вишколу хліборобської молоді в Збор... арештовано їх під замітом кольпортажі летю... Розправу перервано до 8. ц. м. — вона покін... лася таким присудом:

П. Пташник — 5 літ вязниці і 10 літ позба... лення гром. прав; Т. Пташник — 2 і пів р... вязниці і 5 літ позбавлення гром. прав; Бре... — півтора року вязниці і 5 літ позбавлення гр... прав. М. Стахів — півтора року вязниці і 5 ... позбавлення гром. прав.

Студента О. Польового та організатора ... школу М. Ходаківського увільнено. Борони... адвокати: проф. Старосольський, д-р Бен... ко, д-р Струсевич.

ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ПРОТИ 14-ЛІТНІХ ХЛОПЦІВ.

Перед окружним судом у Львові стану... ц. м. восьмох хлопців і один господар зі Став... 1) Олекса Дідик (літ 20), 2) Микола Денис ... 17), 3) Микола Мерцало (літ 19), 4) Петро ... вий (літ 19), 5) Павло Добровецький (літ 1...) Михайло Кутельмах (літ 14), 7) Петро Діди... 14), 8) Кароль Тимчишин (літ 16) та 9) Михай... Дідик (господар літ 41).

Акт обвинувачення закидує підсудни... вони брали участь в „Союзі Української Мо... ді“, а Михайлові Дідикові, що похвалюва...

Весною 1936 р. зорґанізовано на присі... Діброва й Закутя в Ставчанах два гуртки ... їнської молоді, які робили вправи на вз... ськових. При цьому вони запізнавалися з ... трою та переходили до стрілецького виш... а вкінці переводили полеві вправи в терен... винувачені Петро Дідик, Михайло Кутельма... Кароль Тимчишин уложили в червні 1938 р. ... перек цілої вулиці вал з каміння, щоб спри... ти катастрофу авт чи мотоциклів. 5. червня ... р. Петро Дідик (що мав тоді 13 літ) напи... стіні школи образливі слова під адресою ... ші. 18. червня 1938 р., відбулася прогулька ... них дітей зі Ставчан до Львова на летуньс... ставу. День перед тим Микола Денис намов... усіх пастухів, щоб побили дітей, які бра... часть в прогульці та які зложили в школі ... на ЛОПП. 18. червня 1938 р. коли діти вер... зі Львова, Михайло Кутельмах, Карло Тим... і Павло Кутельмах побили 3 дівчин.

Після переслухання підсудних та ... суд покарав О. Дідика карою 8-місячної ... ниці; інших увільнив, признаючи ... них невідповідальними.

Обвинувачував віцепрокуратор Д... ський, розправу вів суддя Ласковецький ... судних боронили: проф. д-р Володимир ... росольський, д-р Семен Шевчук і д-р ... Равхберґер.

ПІВ РОКУ ВЯЗНИЦІ ЗА НАКЛЕП...

Городський суд у Городенці засуди... го часу на місяць арешту і 25 зол. гри... сияя Ржепіха зі Серафинець, пов. Го... який розсівав поголоски, немовби ... Матійчик убив підступом підчас ... польської війни кількох польських ... прокураторське слідство виявило, що ... лоски були неправдиві. Засуджений та ... ник внесли апеляцію, тому коломийський ... кружний суд ще раз розглянув справу ... судив Ржепіха на 6 місяців безогляд... ниці і 50 зол. гривни.

—o—

Зі сцени й естради.

ВЕЧІР ПЛЯСТИЧНИХ ТАНКІВ ШКОЛИ ... КАЦОВОЇ.

Беля Кацова має в історії танц... стецтва Львова свою окрему сторін... рашній вечір знов записався в ній ... рилками. Беля Кацова, б. учениц... славної Ґертруди Боденвізер у Від... нела стиль і напрям своєї ... трохи від нього не відступає. Вона ... шується на віжкі новітні спроби, ... ментує, не шукає нових форм ... вже придумані вартости по змозі ... ушляхотнює. Тимто понис цієї ... від літ мають одинакове, близьке ... дібне обличчя.

Вечір почався дитячими продукц... завдяки вплетеній у них пантомімі ... не всі були по дитячому вільні та ... доволі штучно з вимушеною грацією ... ці. А малі діти повинні водитися ... ними хореографами і хибності ...

…дового вислову треба в них плекати індивідуально. Обережно з манірованням дітвори. Старші виконавці — це стовпи школи Б. Кацової, що мають за собою вже неодин мистецький осяг. Головно танки, сперті на жидівській тематиці, виходять у них безконкуренційно, просто зворушливо. („Гінсберг“ — Азбука, Мендельзон — Коль Нідре). І в цьому напрямі повинна піти дальше Б. Кацова шукати тем і надхнення у релігійній жидівській традиції Талмуду, у містичних хасидських обрядах, — а при своїй живій творчій інвенції зможе напевно створити величаву жидівську містерію. І давні, повні справжнього дотепу жидівські анекдоти та картини сучасного життя гетта знайшли б у виконанні школи Б. К. цікаву та оригінальну танкову реалізацію.

Гротески та пародії (знаменита „Лекція танцю“ — Штравса), повні щирого комізму та сперті на добрій техніці тіла, мають у школі Белі Кац своє добре поставлене місце. Дуже симпатичною появою на сцені була вчорашнього вечора молоденька українка Нора Вічковська, що з темпераментом і повною свободою танцювала не тільки у кількох групах, але представилася публиці в „Гуморесці“ Регера як багатонадійна солістка.

Фортепіяновий супровід і костюми були гідними співчинниками цієї мистецької імпрези.

М. Пастернакова.

Спорт.

УКРАЇНА — ГАСМОНЕЯ.

Товариські змагання обох дружин відбудуться в неділю 12. ц. м. на грищі Чорних. Тільки на випадок, якби в неділю була злива або сніговія, змагання не відбудуться.

Початок змагань у год. 2.30 пополудні.

ПОЛЬЩА — ФІНЛЯНДІЯ.

Міжнародні боксерські змагання відбудуться в неділю 12. ц. м. у Львові в автомобілевім павільоні на Східних Торгах. Початок змагань точно в год. 6. вечером. У фінляндській дружині виступатимуть самі мистці Фінляндії. По год. 6. нікого на галю не будуть впускати.

СЯН — КАРІССІМА 5:1.

Ці змагання відбулися мин. неділі замість змагань Сян — Панцерні.

Нові книжки й журнали.

ЖУРНАЛИ:

NASZA PRZYSZŁOŚĆ. Nr. 67. Styczeń 1939. Warszawa.

BULLETIN du Bureau de Presse Ukrainien. Publication mensuelle. Nr. 45. Le 15. Fevrier 1939. Paris.

VÖLKERBUND. Revue de politique internationale. VIII-e Annee. Nr. 7. 1-er Janvier 1939. Geneve.

ОГОЛОШЕННЯ

За оголошення редакція не відповідає.

Театри.

…й Театр.

…бота 11. III. год. 7.30 веч. „Пташник з Тиролю“.

…ділю 12. III. год. 12. впол. Симфонічний концерт; год. 3.30 „Пташник з Тиролю“; год. 7.30 „То більше ніж кохання“.

…ділок 13. III. год. 6. „Втікла мені …“.

Вівторок 14. III. год. 7.30 „Тартюф“.

…р Рижнородностей.

…бота 11. III. год. 7.30 веч. „Варшавський Цирулик“ у ревії „Хтось із …“.

…ділю 12. III. год. 2.30 „Іван“; год. 5.15 „Варшавський Цирулик“; год. 8.15 „Варшавський Цирулик“.

…ділок 13. III. год. 7.30 „Варшавський Цирулик“.

…торок 14. III. год. 7.30 „Варшавський …“.

…аїнський Театр ім. І. Котляревського.

…:

… III. Карва в Льолес.

… III. … над Почаєвом.

… III. Шарса.

… 1, 2, 3 і 4. IV. ц. р. гратиме театр …

…аїнський Народній Театр ім. М. …ького.

…:

… III. Гетьман Полуботок.

… III. Невольник.

…:

… III. Бесталанна.

… III. Пиши Бесіду.

… III. Дай серцю волю.

… III. Мати наймичка.

… III. Сорочинський ярмарок.

… III. Гетьман Полуботок.

… III. Невольник.

…ВА РУСЬКА:

… III. Бесталанна.

… III. Пиши Бесіду.

… III. Гетьман Полуботок.

…: Немирів, Язорів, Судову Вишню, Гусаків і Перемишль.

…аїнський Театр Йосифа Стадника.

…:

… III. Сок.

… III. Гріх.

… III. … на краю.

… III. …

… III. …

… III. гратиме театр у Перемишлі.

КІНА.

…: „Українське життя“ з Єлисаветою Бергнер.

…: „Королева ледi“ …

…: „Геройська стежа“ та …

…: „Дух лиші“ (Шенко і Тоньо…

…: „Марко Поло“.

…: „Дама з посте-рестанте“.

…: „… бригада“.

…: „…“.

…: „… пригоди“.

…: „Гібралтар“.

МАРУСЕНЬКА: „Лист до матері“.

МЕТРО: „Еспанський метелик“ (Джанета Мекдональд).

МІРАЖ: „Індійська гробниця“.

МУЗА: „Царівна Снігурка“.

ПАКС: „У тіні хреста“.

ПАЛЯС: „Суез“ (Льорета Йонг, Аннабеля, Тирон Павер).

РАЙ: „Під фальшивим обвинуваченням“.

РІЯЛЬТО: „Шікаго“.

РОКСІ: „Інститутка“ з Д. Дюрбен.

СВІТ: „Володар Каліфорнії“ (Люіс Тренкер) і кольорові додатки.

СВЯТОВІД: „Розалія“, „Проступник“.

СТИЛЕВЕ: „Залюблена пані“ та ревія.

ТОН: „Циганка“, „Польо“.

УТІХА: „Переможна боротьба“ та ревія.

ХИМЕРА: „Синій лис“ із Зарою Леандер.

ФОТОПЛЯСТІКОН:
(Марійський Майдан)
„Абисинія“.

ЛЬВІВСЬКЕ РАДІО.

Субота, 11. березня 1939.

7.00 Ранішній денник, 7.15 Музика з пл., 8.00 Для шкіл, 8.10 Розривкова муз. з пл., 8.50 Ранішні вістки, 11.00 Для шкіл: Співаймо пісеньки, 11.21 Легкі форт. мініятури, 11.57 Сигнал, 12.03 Полуднева авдиція; у перерві: Газетка, 14.00 Орх., 14.45 Господарські вістки, 14.50 Інформації, 14.55 Програма на завтра, 15.00 Театр Уяви для дітей: „Про царівну та сім очайдушків“, з муз., 15.30 Орх., 16.00 Пополудневий денник, 16.08 Господарські вістки, 16.20 Літературна хроніка, 16.35 Віденська музика, 17.20 Дивогляди природи, 17.35 Дуети Брамса, сопран, мецосопран, 17.50 Господарство та війна, 18.00 Біжучі вістки з міста та провінції 18.05 Спортова гутірка, 18.15 Гутірка зі слухачами. 18.20 Шахтярі у Бельгії, Там шум Прута і Черемоша, авд для дітей, 19.15 Розр. концерт. спів, саксофон, мандоліни, форт., 21.00 Розр. концерт, 21.40 „Курятко“ скеч, 22.00 Трансм. з Льондону: Розр. концерт, 22.40 Танк. музика з пл., 22.05 Інформ. авд., 23.00 Останні вістки, 23.05 Закінчення програми.

Неділя, 12. березня 1939.

7.20 Орх., 8.00 Ранішній денник, 8.15 Хліб. Газетка, огляд ринків рільних продуктів. 8.45 Коронація папи, трансм. з базиліки св. Петра в Римі, 13.05 Гутірка про Янів, 13.15 Орх., форт., 14.40 Трохи пісні, трохи слова, 15.00 Словно-муз. авд., 15.25 Золота книга громад, 16.30 Форт., 17.00 „Золоті гудзики“ новеля, 17.20 Орх., сопран, тенор, гумор; у перерві коло год. 18.20 Хвилина бюра студій, 19.20 Репортаж із Риму: Світла Вічного Міста, 19.30 Програма на завтра, 19.35 Легка музика, орх., вок. дует, 20.10 Спортові вістки, 20.15 Спорт, політ. огляд, веч. денник, метерольог. вістки, звук. тижневик, програма на завтра 21.20 „Калейдоскоп“: орх., скрип., дует, форт., 21.50 Радіо для всіх, вес. авд. 22.20 Продовження „Калейдоскоп“, 23.00 Ост. вістки. 23.05 Закінчення програми.

Понеділок, 13. березня 1939.

7.00 Ранішній денник. 7.15 Музика з пл., 8.00 Для шкіл, 8.00 Розр. музика з пл., 8.50 Ранішні вістки. 11.00 Для шкіл: Птахи вертаються, будують гнізда, 11.15 Легка музика з пл., 11.57 Сигнал, 12.03 Полуднева авд., 13.00 Для купців і промисловців: Як використатися банковий кредит. Відповіді на актуальні питання. 13.30 Барва в музиці, авд. для дітей, 14.00 Концерт бажань, 14.45 Господарські вістки, 14.50 Пісні, 14.55 Програма на завтра, 15.00 Театр Уяви для дітей: …ськова орх., 20.30, 21.00 Мадярсько-„Нуждарі“ на осн. В. Гіго, 15.30 Сольов. орх., 16.00 Пополудневий денник, 16.08 Господарські вістки, 16.20 Економічні науки, 16.35 Бетовен: Форт. квартет ес-дур оп. 16, 17.05 Ремісник відвідує закорд. вистави, 17.15 Історія електричности на тлі розвитку науки, 17.50 Двожак. Стабат Матер, міш. хор, сопран, тенор, мецосопр., бас-баритон, орган, 18.10 Біжучі вістки з міста та провінції, 18.15 Льв. наук. варстати: Дипльоматичне студіюм УЯК, 18.30 Актуалії, 19.05 Поїзд у невідоме, муз. авд. для орх., хор, сопран, бас, клярнет, форт., Евг. Стебельський пісеньки в супр. гітари, 20.35 Веч. денник, метеорольог. вістки, спорт, програма на завтра, 21.00 Концерт солістів, форт., віол., 21.00 Літер. новини. 22.00 Спорт, 22.05 Розбудова Львова, 22.20 Льв. муз. портрети: Ст. Дунецький, хор, форт., тенор, 23.00 Ост. вістки, 23.05 Закінчення програми.

Вівторок, 14. березня 1939.

7.00 Ранішній денник, 7.15 Музика з пл., 8.00 Для шкіл, 8.10 Орх., 8.50 Ранішні вістки, 11.00 Для шкіл: День праці доброї сільської господині, 11.15 Концерт солістів з пл., 11.57 Сигнал, 12.03 Полуднева авд., **14.00 „Великопістні псальми“ літер.-муз. авд. у виконанні Т-ва „Боян“ під дир. І. Охримовича.** 14.30 Батьківський порадник, 14.45 Господарські вістки. 14.50 Біржа, 14.55 Програма на завтра, 15.00 Всюди є життя — і на дні океану, гутірка для молоді, 15.15 Техн. скринька, 15.30 Орх., 16.00 Пополудневий денник, 16.08 Господарські вістки, 16.20 Фін.-госп. актуалії, 16.30 Ляфонтенові казки, авд. з пл., з муз. і поясненнями, 16.50 „Кінь Пшевальського“ гутірка, 17.00 Камер. концерт, 17.25 Нові шляхи морського рибальства, 17.35 З піснею по краю, 18.00 Ю. Анджеєвський читає свої твори, 18.10 Програмова резерва. **18.20 Для села: „За ліпшу продукцію сирівців для домашнього промислу на селі“ в українській мові вигол. інж. В. Кіляр.** 18.30 Авд. для робітників, 19.00 Розр. концерт: орх., пісеньки в супр. гітари, спів. 20.05 „Міньон“ оп. Томаса; у перерві коло год. 21.05 Інформ. вістки, Веч. денник, спорт, програма на завтра, коло год. 22.27 Література на шляхах панегіризму, 23.10 Ост. вістки. 23.15 Інформ. авд., 23.20 Закінчення програми.

ЗАКОРДОННЕ РАДІО.

Субота, 11. березня 1939.

БАНСЬКА БИСТРИЦЯ, БРАТИСЛАВА **7.20, 12.50, 16.00, 19.00, 22.15, Вістки в українській мові,** БЕРЛІН 18.00 Танк. музика, 19.00 Розр. мельодії, БУДАПЕШТ 17.40 Орх. концерт, 19.20 Народні пісні, ВІДЕНЬ 15.30 Пісеньки, оповідання, **19.20 Вістки в українській мові,** ДАВТШЛЯНДЗЕНДЕР 14.00 Муз. всячина, 20.10 Розр. вечір, ЛЯҐТІ 19.50 Концерт орх., скр., МІЛЯНО 20.30 Розр. концерт, 21.00 Вечір опер Зандовал, МІНХЕН 18.45 Веселі нар. мельодії, ПРАГА 19.10, 20.00, 20.30, Легка музика, 22.30 Танк. музика, ПАРІ ПТТ 18.00 Симф. концерт. 21.30 Опера, РАДІО ПАРІ 18.05 Газетка для дітей. 19.15 Авд. для дітей, 21.15 Пісні, РИМ 21.00 „Країна усміху“ оп. Легара, СОФІЯ 17.00 Танки, 18.30 Популярна музика, 20.00 Спів, ФРАНКФУРТ 20.15 „Пімста лилика“ оп. І. Штравса.

Неділя, 12. березня 1939.

БАНСЬКА БИСТРИЦЯ, БРАТИСЛАВА **7.20, 12.50, 16.00, 19.00, 22.15 Вістки в українській мові,** БЕРЛІН 18.00 Популярна музика. пісні, 19.20 Танк. музика, 20.10 Орх. концерт. БУДАПЕШТ 17.10 Форт., 18.15, 22.00 Циг. музика, 19.00 Віденський“ вечір, **ВІДЕНЬ 19.45 Вістки в українській мові,** 20.10 Симф. концерт, 22.30 Популярний концерт, ДАВТШЛЯНДЗЕНДЕР 15.00 Музика в родині Бахів, 16.00 Розр. музика, 18.00 Форт. квартет, 20.10 Концерт, КЕЛЬН 18.30 Квартет оп. 74 Бетовена, 20.10 Орх. концерт, МІЛЯНО 17.00 Розр. музика, пісеньки. 19.00 Популярна музика, 21.00 Камер. концерт, 22.00 Орх. концерт, ПРАГА 21.00 „Фантастична симфонія“ Берліоза, 22.35 Танк. музика, РАДІО ПАРІ 21.15 Пісні, 21.30 Симф. концерт, РИМ 17.00 Симф. концерт, 19.10 Арабські мельодії. 21.00 Розр. мельодії, 22.00 „Голоси світа“, 22.10 Хор, СОФІЯ 18.00 Легка і танк. музика, 19.00 Популярна музика, 19.30 Тріо, 20.00 Спів, 20.55 Оп. мельодії.

Понеділок, 13. березня 1939.

БАНСЬКА БИСТРИЦЯ, БРАТИСЛАВА **7.20, 12.50, 16.00, 19.00, 22.15 Вістки в українській мові,** БЕРЛІН 17.00 Камер. концерт, 18.45 Гостина в Африці, гутірка 20.00 „Трубадур“ оп. Вердія, БУДАПЕШТ 17.15 Хор, 20.20 Симф. концерт, ВІДЕНЬ 16.00 Розр. концерт, **19.50 Вістки в українській мові.** 22.30 Розр. концерт, ДАВТШЛЯНДЗЕНДЕР 15.15 Веселі мельодії, 18.00 Пісні, музика, 20.10 Романтичні пісні, 21.00 Фільм. концерт, 22.30 Скрипка, форт., КЕЛЬН 18.25 Пісні, 20.10 Нар. пісні, ЛЯҐТІ 18.40 Скрипк. твори Сібеліюса. МІЛЯНО 17.15 Розр. музика, 20.30 Легка і танк. музика, 21.00 „Іль венталіо“ оп. Кучіни, ПРАГА 21.35 Квартет ц-моль Бетовена, ПАРІ ПТТ 19.05 Пісні, 19.30 Легка музика, 21.00 Арфа, РАДІО ПАРІ 18.15 Форт., 19.15 Хоральна музика. 21.30 „Мадам Хризантем“ оп. Месаджера, РИМ 17.15 Танк. музика, 20.30 Легка музика, СОФІЯ 18.00 Популярна музика.

Вівторок, 14. березня 1939.

БАНСЬКА БИСТРИЦЯ, БРАТИСЛАВА **7.20, 12.50, 16.00, 19.00, 22.15 Вістки в українській мові,** БЕРЛІН 18.00 Вес. мельодії, 20.10 Дута орх., 21.00 Фільм. мельодії, БУДАПЕШТ 19.30 Опера, 22.20 Циг. музика, ВІДЕНЬ 16.00 Розр. музика. 18.20 Солісти, **19.50 Комунікат в українській мові,** 21.20 Камер. концерт, ГАМБУРГ 21.00 Музика на нар. інструментах, ДАВТШЛЯНДЗЕНДЕР 19.45 Твори Дебіссі, 22.30 Форт., КЕНІҐСБЕРҐ 19.00 „Тангайзер“ оп. Ваґнера, ЛІОН 21.30 „Грізельда“ оп. Масенета, МІЛЯНО 17.15 Танк. музика, 22.00 Форт., ПАРІ ПТТ 19.05 20.30 Пісні, 21.30 Давні пробоєвики, ПРАГА 19.25 Військ. орх., 19.55 Нар. пісні, 20.35 Симфонія д-дур Моцарта, РАДІО ПАРІ 19.15 Гітара, 21.15 Камер. музика. 22.30 „Ля фем сіленсіє“ ком. Джозона, РИМ 17.15 Концерт інстр. квінтету, 21.00 „Медонна Орета“ оп. Прімо Річітеліа, СОФІЯ 17.30 Військ. орх., 18.15 Мельодії І. Штравса, 20.55 Рос. романси, 21.25 Легка музика, 22.00 Танк. музика.

Біржа.

Львів, 10. березня 1939.

ГРОШІ

Бельги бельг. 89·10—89·32, Доляри америк. 5·26·50—5·29·00, Доляри канад.— 5·25·00—5·27·50, Фльор. гол. 281·00—28?·12 Франки франц. 14·01—14·11, Франки шв. 120·00—12?·65, Фунти англ. 24·7?—24·93 Гульд. данц. 99·75—100·25 Кор. данські — 110·25—111·33, Корони норв. 124·45 125·45 Корони шведські 1?7·50—128·?, Ліри іт. 27·9—26·90, Марки фінляндські 10·70— 11·01. Марки нім. срібні 85·50—87·00.

Акції.

Банк Польський 1?1·50, Цукор 43·00— 43·50, Вугіль 44·00—44·25, Лільпоп 96·?0— ?5·25, Моджеїв 23·00—2?·25, Островець 83·75—84·00, Стараховиці 63·50—63·75, Жирардів 67·25—69·00.

Папери.

4 і пів внутрішня 68·00—67·88, 3 інвест. 1 ем. 98·50, серія 101·00—98·00. 2 ем. 97·25 серія 00·00—101·00, 5 конверсійна 69·50 5 колійова 68·00—67·75, 4 прем. дол. 44·50 4 консолідаційна 68·63—68·63.
Тенденція неодностайна.

ЗБІЖЕ.

Ямінь бровар. 21.25—22.25, на мливо 17.75—19, пшеничний I. 18—18.25, паст. II. 17—17.25.
Ціни інших артикулів без змін.

ЦІНИ „МАСЛОСОЮЗУ“.
Львів, 10. березня 1939.

1 кг. масла десер. бльок. без оп. 8.45
1. кг. масла бочков. та екоп. зол. 3.50
 от. 17—18
1 л. молока зол. 1.—
1 кг. яєць
Тенденція вдержана на всі артикули.

ЛЬОКАЛІ

ДО ВИНАЙМУ льокаль на крамницю з мешканням. Відомість у власниці Барт. Гловацького 9. II. п. 547 1—1

НАУКА

КУРС КРОЮ І ШИТТЯ — розпочинає тов. „Труд“ Львів, Ринок ч. 30. Наука тріває три місяці. Зголошення щоденно між 9—1 і 15—18. 557 1—2

ЛІТНИЩА

ШУКАЮ за червень-липень для дружини з сином літнища в гірській околиці. Зголошення з умовами до Адміністрації під „Приходство — школа“. 539 1-1

КУПНО — ПРОДАЖ

ГРЕБЕНІВ. Комфортовий пансіон 28 кімнат до винаредування, найрадше українцям. Яблоновська. 541 1—3

ПРОДАМ дім поверховий, новий, солідної будови, дохід 4.140, ціна 43.000, довг БГК 8.000, Грибек. Львів, Кн. Острожських 3, від 14—16. 555 1—1

ВІЛЛЯ. 18 умебльованих кімнат з інвентарем в Підбужі — підкарпатське літнище — ріка, ліс і т. п. на цьогорічний сезон до винаредування. Близчі інформації уділює Укр. Захоронка в Дрогобичі, вул. св. Хреста 49. 556 1—2

ШУКАЮТЬ ПРАЦІ

АДВОКАТСЬКИЙ аплікант може вести самостійно канцелярію, байдуже перед якими судами, шукає від зараз патрона. Ласкаві зголошення до Адм. „Діла“ під „Рутинований“. 533 1-2

ТОРГОВЕЛЬНИК з довголітньою практикою диспонента, книговодця рінних бранж шукає відповідного заняття. Зголошення до Адмін. „Діла“ під „Педант“. 544 1-3

ШУКАЮ бюрової посади або в торговельно-промисловім підприємстві. Кавція 1000 зол., референції. „Діло“ „Солідна“. 538 1—1

ШОФЕР (червоне право їзди) з матурою Ґімн., бюрово практично шукає відповідного заняття. Зголошення до Адмін. під „Шофер“. 562 1-1

НАЙДУТЬ ПРАЦЮ

ВЕЛИКІ ЗАРОБІТКИ! Шукаємо заступників в кожній місцевості Галичини і Волині. Залучити марку на відповідь. — Оферти просимо слати: В. Г Варшава 1, пл. Наполеона, скр. почт. 1089. 480 5—5

НЕГАЙНО ПОТРІБНИЙ солідний шофер до направи Шевролета. Винагорода після умови. Д-р І. Подюк, п. Синтин. 535 2-2

РІЖНІ

ПЕЧАТКИ, монограми, ТАБЛИЦІ, виконує найдешевіше перше та єдине українське ритівниче заведення ВОЛОДИМИР ЯРОШ, Львів, ул. Сенкевича ч. 3. 2816 30-0

СТАРУ ҐАДРЕРОБУ мужеську міняємо за наймодніші бельські матеріяли. Телефон 270-25. 509 2—2

ПРОПУКЛИНОВІ БАНДАЖІ, гумові, черевні, ниркові, проти усування матиці за ґарантією виконує відоме УКР. ОРТОПЕДИЧНЕ ЗАВЕДЕННЯ ІВАНА УГРИНА, Львів, вул. Вірменська ч. 15. 2741 33-0

ДИТЯЧІ ВІЗКИ найновіших типів продає, направляє, міняє знана фірма Кік, Львів, Жовківська 17. — Ціни безконкуренційні. 444 3—10

ГОДИННИКИ і біжутерію найпрецизніше направить українська фірма П. Карпинця у Львові вул. Домініканська ч. 7. 1980 97-0

СТОЛЯРНЯ М. ФЕДИНСЬКОГО Львів, вул. Зиблікевича 27. поручає по приступних цінах гуцульсько-мистецькі уладження власних проєктів, також галятерію й інші модерні гарнітури. 2333 18-52

ЗНАНА УКРАЇНСЬКА РОБІТНЯ КОРСЕТІВ Марусі Ткачишин, Ринок ч. 39, I. виконує: корсети, корселети, пооперацийні опаски, підпаски, станики, опаски при тяжі, також чистить, відсвіжує і переробляє. Для вигоди приїздних Вп. Пань виконує замовлення до двох днів. 557 1—2

ДЕТЕКТОРОВИЙ ГОЛОСНИК зол. 2.50, жарівки від 5—25 ват — 70 сотиків. „ЦЕНТРАЛЯ ЖАРІВОК“, Львів, Ринок 21. 540 1—5

КОВДРИ, ПОСТІЛЬ — Зеніт, Львів, Казимирівська 5. Найдешевше бо в пасажу. 1—22

ЛІКАРСЬКА ПОМІЧ

ЛІКАР
Роман ЛИСЯК
недуги шкірні, венеричні та лікарська косметика.
ЛЬВІВ, Оборони Львова 22 (давніше Сикстуська 56), Тел. 114-44.

ОГОЛОШЕННЯ

ЗАЯВА.

Не дивлячись на те, що наші імена вміщені на проспектах рекламової фірми „Фама“ — ми досі для тієї фірми ніяких праць не виконували. Тому від нині перестаємо стояти з „Фамою“ в будь-якому звязку.

Баляс Володимир,
Пелтинська 7 а, тел. м. 115-66.
Святослав Гординський,
Вишневецьких 1.
Роман Чорній,
Ринок 42, IV.

КОНКУРС.

на реконструкцію мурованої церкви в Роздяловичах і будову нової деревляної церкви в Болозві Долішній.

Пляни можна оглянути в канцелярії Парохіяльного Уряду в Купновичах Старих, почта Купновичі Нове, залізн. станція Копюшки Сімнівські. Сліпий кошторис реконструкції можна дістати за надісланням 1 зол. Отворення оферт в дні 24. березня 1939 год. 14.

Купновичі Ст. 9. березня 1939.
о. Стефан Онишкевич, парох.
550 1—3

МІСЬКА УПРАВА В КОР. СТОЛ. М. ЛЬВОВА.

ЛьВ. II/775/39.
У Львові, 9. березня 1939.

ОПОВІСТКА.

Міська Управа в кор. стол. місті Львові подає до загального відома, що прелімінар буджету Гміни міста Львова на рік 1939/40, згідно з постановами припису § 51, уст. 2. Розпорядку Міністра Внутрішніх Справ з дня 6. грудня 1932 р. виданого в порозумінні з Міністром Скарбу „про зладження і устійнення буджетів комунальних союзів“ (Д. У. Р. П. Ч. 11. поз. 71 з року 1933), вже виложений до перегляду в бюрі Відділу II/1 Міської Управи (ратуш, II. п. двері ч. 267) через 1 тиждень, саме від дня 11. березня 1939 р. до 17. березня 1939 р. включно, в годинах від 9-тої до 13-тої.

Заінтересованим платникам комунальних даний прислуговує право перегляду в повищім речинці прелімінаря буджету а теж вношення закидів і застережень в дальшім речинці 1-го тижня, себто до дня 24. березня 1939 р. включно.

Президент міста:
Д-р Станислав Островскі в. р.

ПРОСИМО КУПУВАТИ ТІЛЬКИ У ФІРМАХ, ЯКІ ОГОЛОШУЮТЬСЯ В НАШОМУ ЧАСОПИСІ ТА ПРОСИМО ПОКЛИКУВАТИСЬ НА ОГОЛОШЕННЯ.

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ У ЩОДЕННИКУ „ДІЛО“.

Розмір часопису: 3 текстові шпальти і 4 оголошеневі шпальти

1 мм. одношпальтовий або його місце в рубриці оголошень	зол. 0.35
1 мм. одношпальтовий в тексті і новинках	зол. 0.60
1 мм. одношпальтовий на першій сторінці	зол. 0.80

Дрібні оголошення від слова:

матримоніяльні і приват. кореспонденція по	зол. 0.15
купно, продаж, винайми і т. п.	зол. 0.10
шукають праці	зол. 0.05

слова товстим друком подвійно.

Остання сторінка 1/1	
Остання сторінка 1/2	
Остання сторінка 1/4	
Остання сторінка 1/8	

Redaktorzy: d-r Iwan Nimczuk, Iwan Kedryn-Rudnyćkyj Wydawca: Spółka Wyd. „Dilo“, Lwów. Z drukarni S-ki Wyd. „Dilo“, Lwów, ...
Редактори: д-р Іван Німчук, Іван Кедрин-Рудницький. Видає Видавнича Спілка „Діло“. З друкарні Вид. Спілки „Діло“, Львів, ...